

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Οικονομικών Επιστημών & Διοίκησης

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών στην Τραπεζική &

Χρηματοοικονομική

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Το Δημόσιο Χρέος & η Ελληνική Οικονομική Κρίση

Χρήστος Φλέσσας

Επιβλέπων Καθηγητής

Νικόλαος Φίλιππας

Μάιος 2017

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Οικονομικών Επιστημών & Διοίκησης

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Τραπεζική & Χρηματοοικονομική

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Το Δημόσιο Χρέος & η Ελληνική Οικονομική Κρίση

Χρήστος Φλέσσας

Επιβλέπων Καθηγητής

Νικόλαος Φίλιππας

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών

στην Τραπεζική & Χρηματοοικονομική

από τη Σχολή Οικονομικών Επιστημών & Διοίκησης

του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Μάιος 2017

Περίληψη

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που πολλά κράτη έχουν να αντιμετωπίσουν κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών είναι το θέμα της συσσώρευσης δημοσίου χρέους. Συνέπεια δε, αυτού του γεγονότος είναι η δυσκολία των κρατών αυτών να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους έναντι των πιστωτών. Ανάμεσα σε αυτά τα κράτη εντάσσεται και η Ελλάδα. Το φθινόπωρο του 2009, η ελληνική οικονομία έφτασε στα πρόθυρα της κατάρρευσης και της χρεοκοπίας εξαιτίας του υψηλού χρέους, των υψηλών ελλειμμάτων και της αδυναμίας δανεισμού της από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008, η οποία αρχικά εκδηλώθηκε στις Η.Π.Α. ως αποτέλεσμα διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης και πολύ γρήγορα εξαπλώθηκε στις αναπτυγμένες χώρες, αποτέλεσε το έναυσμα για την ανάδειξη του δημόσιου χρέους ως μέγιστου ζητήματος για την ελληνική οικονομία καθώς αποδείχτηκε ανέφικτη η δυνατότητα εξυπηρέτησης του. Ο συνδυασμός του προβλήματος αυτού με άλλα παθογενή στοιχεία του ελληνικού οικονομικού μοντέλου όπως αυτό αναπτύχθηκε τις τελευταίες δεκαετίες (παραγωγικότητα της χώρας, έλλειψη ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, διαχρονική αύξηση των ελλειμμάτων, αδυναμία του πολιτικού προσωπικού να διαχειριστεί ορθά τα δημοσιονομικά και όχι μόνο θέματα κλπ.) έχουν οδηγήσει τη χώρα σε μια πρωτοφανή οικονομική ασφυξία καθώς βιώνει τη χειρότερη οικονομική κρίση της νεώτερης ιστορίας της. Οι δε τράπεζες παρά τις συνεχείς ανακεφαλαιοποιήσεις δυσκολεύονται να ανταποκριθούν στον παραδοσιακό τους ρόλο ως αιμοδότη της ελληνικής οικονομίας. Τα φερόμενα προγράμματα διάσωσης της ΕΕ και του ΔΝΤ είναι αμφιλεγόμενης αποτελεσματικότητας και οι σκληροί όροι που συνεπάγονται από την εφαρμογή τους οδηγούν σε αλματώδη αύξηση της ανεργίας και σε ταχεία φτωχοποίηση του πληθυσμού. Η χώρα λοιπόν, βρίσκεται σε μια διαρκή περιδίνηση αδυνατώντας να βρει διέξοδο προς την ανάκαμψη.

Δεδομένης λοιπόν, της βαρύτητας που έχει αποκτήσει η έννοια του χρέους στην περίπτωση της ελληνικής οικονομίας, καθίσταται ελκυστική η ενασχόληση των μελετητών και των οικονομικών ερευνητών με το εν λόγω θέμα.

Έτσι, το δημόσιο χρέος αποτελεί αντικείμενο ενασχόλησης τόσο των ειδημόνων, οικονομολόγων και τεχνοκρατών οι οποίοι προσπαθούν να βρουν μια λύση του προβλήματος, όσο και θέμα αγωνιώδους συζήτησης των απλών πολιτών που προσπαθούν να αντιληφθούν πως προέκυψε η γιγάντωση αυτού του χρέους οι επιπτώσεις του οποίου έχουν ανατρέψει δραματικά τα δεδομένα της καθημερινής τους ζωής. Το δε πολιτικό σύστημα το οποίο συνολικά ευθύνεται για τη σημερινή οικονομική κατάσταση, προσπαθεί αγωνιωδώς για την απομείωση του, σε συμφωνία με τους δανειστές.

Summary

One of the biggest problems that many countries have had to deal with over the past few years is the issue of public debt accumulation. A consequence of this, is the difficulty these states have in order to fulfill their obligations towards their creditors. Among these states is Greece as well.

In autumn 2009, the Greek economy came to the brink of collapse and bankruptcy because of its high debt, high deficits and inability to borrow from the international capital markets. The global economic crisis of 2008, which first broke out in the US as a result of the international financial crisis and which very quickly spread to developed countries, triggered the need for the public debt to be designated a maximum issue for the Greek economy as it proved impossible to pay the debt off. The combination of this problem with other pathogenic elements of the Greek economic model as has developed through the past decades (productivity of the country, lack of competitiveness in our economy, the continuing increase in deficits, weakness of civil workers to properly manage the budget and not just issues etc.) have led the country to an unprecedented economic asphyxiation as it is going through the worst economic crisis of modern history.

The banks despite repeated recapitalizations are struggling to fulfill their traditional role as a donor of the Greek economy. The alleged EU rescue programs and IMF are of controversial effectiveness and hard terms which is a result of their implementation lead to an increase in unemployment and a rapid poverty of our population. The country, therefore, is in a constant swirling unable to find its way to recovery.

Given, therefore, the gravity which has been placed on the meaning of debt in the case of the Greek economy, has attracted many scholars and especially economic researchers to preoccupy themselves with this issue.

Thus, the public debt is the subject that both experts, economists and technocrats are trying to find a solution, and an issue of agonizing discussion among ordinary citizens who are also trying to understand how the burgeoning of this debt came about and the dramatic impact it has had in their daily life. The political system which on whole is responsible for the current economic situation, is anxiously trying to impair the situation in agreement with lenders.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ	8
1.1 Ορισμός Δημοσίου Χρέους	9
1.2 Είδη Δημοσίου Χρέους	10
1.2.1 Ακαθάριστο & Καθαρό Χρέος	10
1.2.2 Εξωτερικό & Εσωτερικό Δημόσιο Χρέος	11
1.2.3 Βραχυπρόθεσμο & Μακροπρόθεσμο Χρέος	11
1.3 Τρόποι Χρηματοδότησης Δημοσιονομικών Ελλειμμάτων...	12
1.4 Η Βιωσιμότητα του Κρατικού Χρέους	13
1.5 Διδάγματα από την Ιστορία του Κρατικού Χρέους	16
1.6 Η Κατάσταση του δημοσίου Χρέους σήμερα	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ...	23
2.1 Η Ιστορία του Ελληνικού Δημοσίου Χρέους.....	23
2.2 Σύγκριση του Ελληνικού Χρέους με το Χρέος της ΕΕ.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΑΙΤΙΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ.....	30
3.1 Το Δημοσιονομικό Έλλειμμα.....	30
3.2 Η εξέλιξη του Δημοσιονομικού Ελλείμματος στην Ελλάδα	32
3.3 Η Υστέρηση Δημοσιονομικών εσόδων.....	36
3.4 Οι Δημόσιες Δαπάνες.....	42
3.5 Άλλοι Παράγοντες Επηρεασμού του Δημοσίου Χρέους.....	46
3.6 Η διαχείριση της Οικονομικής Κρίσης στο Πλαίσιο της ΕΕ	49
3.7 Λόγοι Αποτυχίας Διαχείρισης της Ελληνικής Κρίσης.....	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ	54
4.1 Οι Άξονες Στρατηγικής για Έξοδο από την Κρίση.....	55
4.1.1 Επαναδιαπραγμάτευση για την αναδιάρθρωση του χρέους.....	56
4.1.2 Θεσμικός εκσυγχρονισμός της ελληνικής οικονομίας.....	58
4.1.3 Παραγωγική ανασυγκρότηση για βιώσιμη ανάπτυξη.....	60
4.1.4 Ανάπτυξη του Τραπεζικού Συστήματος.....	61
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	62
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	66

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσης διατριβής είναι να καταδείξει και να αναλύσει τις επιπτώσεις που επέφερε η διαχρονική διόγκωση του κρατικού χρέους στην ελληνική οικονομία. Το ζήτημα του δημοσίου χρέους είναι θέμα με μεγάλο ιστορικό βάθος από καταβολής του νεοελληνικού κράτους. Αυτή τη φορά όμως, στην σύγχρονη οικονομική κρίση που βρίσκεται εν εξελίξει, έχουμε σημαντικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με αντίστοιχες οικονομικές κρίσεις του παρελθόντος. Η χώρα δεν μπορεί πλέον να εφαρμόσει ανεξάρτητη οικονομική πολιτική καθώς έχει υιοθετήσει το κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα και είναι υποχρεωμένη να κινείται εντός του πλαισίου που επιβάλλει η κοινή ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική.

Βέβαια, όπως άλλωστε θα διαφανεί, το δημόσιο χρέος δεν είναι μόνο ελληνικό αλλά παγκόσμιο πρόβλημα. Οι θεωρητικώς ευημερούσες οικονομίες αργά ή γρήγορα, θα έρθουν αντιμέτωπες με το εν λόγω πρόβλημα αν δεν αλλάξουν προσανατολισμό στην οικονομική τους πολιτική.

Για να αντιμετωπιστεί το θέμα του ελληνικού δημοσίου χρέους, πρέπει πρώτα απ' όλα να αναδειχθούν οι αιτίες που το προκάλεσαν και οδήγησαν στην παρούσα δύσκολη συγκυρία. Θα αποτυπωθεί επίσης, η ευάλωτη χρηματοοικονομική κατάσταση του δημοσίου τομέα και οι αδυναμίες του δημοσιονομικού συστήματος της χώρας, θα αναλυθεί η οικονομική κρίση και θα αξιολογηθούν κριτικά τα μέτρα που έχουν ληφθεί για την αντιμετώπισή της. Τέλος, θα διατυπωθούν σκέψεις και προτάσεις για την προοπτική υπέρβαση της.

Εκμεταλλούμενοι την δύσκολη κατάσταση στην οποία βρίσκεται αυτή τη στιγμή η χώρα, οι δανειστές της έχουν ενσκήψει πάνω της και προσπαθούν δήθεν να βρουν την κατάλληλη «θεραπευτική συνταγή» για την περίπτωση της. Αναλόγως των συμφερόντων τους, πολλές φορές συμπλέουν στις απόψεις τους ή αντιθέτως ερίζουν μεταξύ τους. Έτσι λοιπόν, στο θέμα της βιωσιμότητας του ελληνικού δημοσίου χρέους υπάρχουν αντεγκλήσεις και διαφωνίες μεταξύ του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) και της Ευρώπης (ΕΕ-ΕΚΤ). Το μεν ΔΝΤ υποστηρίζει μια γενναία μείωση του χρέους με τον ισχυρισμό ότι αυτό δεν διατηρήσιμο σε βάθος χρόνου και δεν δίνει προοπτική στη χώρα, η δε Ευρώπη ισχυρίζεται το αντίθετο, δηλαδή ότι αυτό μπορεί να εξυπηρετηθεί μέσω κάποιων διευκολύνσεων και μεταρρυθμίσεων. Πάντως, όλοι οι λεγόμενοι θεσμοί (ΕΕ-ΕΚΤ-ΔΝΤ) συμφωνούν στην επιβολή μέτρων άγριας λιτότητας έναντι του ελληνικού λαού και στην εφαρμογή αμφιλεγόμενων μεταρρυθμίσεων. Άλλοτε πάλι, κάνουν διαφορετικές εκτιμήσεις μεταξύ τους σχετικά με το επίπεδο των ελληνικών δημοσίων ελλειμμάτων, το ύψος της αναμενόμενης οικονομικής ανάπτυξης της χώρας και γενικά ερμηνεύουν πολλά οικονομικά στοιχεία κατά το δοκούν. Για πολλά χρόνια εξακολουθούν να εφαρμόζουν μια αποτυχημένη στην περίπτωση της Ελλάδας συνταγή, η οποία κατ' ομολογία τους έχει βασιστεί σε λανθασμένα ή αλλοιωμένα στοιχεία.

Ο ελληνικός λαός βιώνοντας όλες αυτές τις αντιξοότητες της καθημερινότητάς του, έχει γίνει καχύποπτος έναντι των πραγματικών προθέσεων των δανειστών και αναπτύσσει έντονα ένα κλίμα

“συνομωσιολογίας”, δεδομένης μάλιστα της αδυναμίας των ελληνικών κυβερνήσεων να αντισταθούν και να αρθρώσουν ένα διαφορετικό λόγο έναντι των εκπροσώπων των θεσμών (τρίοικας).

Μέσα σε αυτό το διαμορφούμενο πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο, πολλές φορές διαφεύγουν της προσοχής κάποιες φωνές που προέρχονται από κάποια σημαίνοντα πρόσωπα, τα οποία εκφράζουν κάποιες εναλλακτικές προτάσεις για το ζήτημα του ελληνικού χρέους και οι οποίες φαντάζουν ως αιρετικές. Θα άξιζε όμως μια εις βάθος ενασχόληση με τις εν λόγω προτάσεις οι οποίες ίσως να αποτελούσαν το έναυσμα για έναν πιο αποτελεσματικό τρόπο αντιμετώπισης της ελληνικής οικονομικής κρίσης.

Χαρακτηριστικός εκφραστής μιας τέτοιας άποψης είναι και ο μεγαλύτερος ιδιώτης επενδυτής ομολόγων στην Ελλάδα ο κ. Paul Kazarian ο οποίος στις συνεντεύξεις που παραχωρεί και στα διεθνή fora όπου συμμετέχει εκφράζει κατ’ εξακολούθηση την άποψη ότι το ελληνικό χρέος είναι πολύ μικρότερο απ’ όσο περιγράφεται. Ισχυρίζεται λοιπόν, ότι με βάση τα διεθνή λογιστικά πρότυπα, η Ελλάδα εδώ και πολλά χρόνια δεν εφαρμόζει τον ενδεδειγμένο τρόπο για τον σωστό υπολογισμό του. Υποστηρίζει μάλιστα ότι βάσει των οικονομικών στοιχείων του 2015, το πραγματικό ελληνικό δημόσιο χρέος ανέρχεται μόλις σε 71% του ΑΕΠ της χώρας και όχι στο περίπου 177% του ΑΕΠ που υπολογίζεται σήμερα από τους πιστωτές της.

Κάτι τέτοιο θα διευκόλυνε την επιστροφή στις αγορές και θα έδινε ώθηση στις προσπάθειες για ανάκαμψη της οικονομίας.

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγικά Στοιχεία για το Δημόσιο Χρέος

Όπως υποδηλώνει και η ίδια η λέξη, χρέος σημαίνει μια υποχρέωση του δανειζόμενου προς τον πιστωτή του. Η σχέση αυτή συχνά οδηγεί σε μια σχέση εξάρτησης του πρώτου προς τον δεύτερο καθώς και σε απώλεια της αυτονομίας του και σε περιορισμό των δυνατοτήτων του. Πιστωτές και δανειζόμενοι φοβούνται αυτή την αλληλεξάρτηση και προσπαθούν να απαλλαγούν από αυτή. Οι μεν, λόγω του φόβου αθέτησης αποπληρωμής των υποχρεώσεων εκ μέρους των δανειζομένων, οι δε οφειλέτες λόγω αυτής ακριβώς της στέρησης της ανεξαρτησίας τους. Η κακή διαχείριση του χρέους βλάπτει και τους δύο. Για τα κράτη οφειλέτες, μια αθέτηση χρέους επιφέρει αντίποινα εκ μέρους των πιστωτών τους, τα οποία εκτείνονται σε ολόκληρο το φάσμα από τον αποκλεισμό δυνατότητας δανεισμού και την κήρυξη σε πτώχευση έως και την κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων στο εξωτερικό και την επιβολή οικονομικού εμπάργκο. Σε πολλές περιπτώσεις η σταδιακή συσσώρευση απαιτήσεων και η άρνηση αποπληρωμής τους οδήγησε σε πολεμικές συγκρούσεις ολέθριες για την ανθρωπότητα. Η έστω και μερική αθέτηση των οικονομικών υποχρεώσεων εκ μέρους οφειλετών θέτει σε κίνδυνο τα συμφέροντα των δανειστών οι οποίοι πολλές φορές όταν διαφαίνεται τέτοια αδυναμία εκπλήρωσης, προκειμένου να αυξήσουν την πιθανότητα είσπραξης μέρους της αξίας του δανείου προχωρούν σε διαγραφή του υπολοίπου μέρους του δανείου.

Η ιστορία του δημόσιου χρέους συνδέεται στενά με την ιστορία του κράτους. Αρχικά, το δημόσιο χρέος εμφανίζεται σαν ένα προσωπικό χρέος αυτών που κατείχαν την εξουσία, δηλαδή των αρχόντων αλλά αργότερα με τον εκδημοκρατισμό των κοινωνιών παύει να είναι υποχρέωση των μοναρχών και θεωρείται πλέον υποχρέωση και ευθύνη των πολιτών. Κάθε σύμβαση που υπογράφεται είναι δεσμευτική και κληρονομείται στους διαδόχους.

Σε πρώιμα στάδια της διαμόρφωσης των κρατικών οντοτήτων η καταφυγή στο δανεισμό γινόταν για την ενίσχυση τους κατά τη διεξαγωγή των μεταξύ τους πολέμων. Βαθμιαία, με την εξέλιξη της κοινωνίας υπήρξε αναπροσανατολισμός των σκοπών της δανειοδότησης και το κράτος άρχισε να χρηματοδοτεί υποδομές και να παρέχει

προστασία στους πολίτες του μέσω της παροχής υπηρεσιών υγείας, παιδείας, κοινωνικής ασφάλισης, δημόσιας τάξης, μεταφορών και επικοινωνιών καθώς και μέσω δραστηριοτήτων που αποφέρουν έσοδα και οφέλη.

Αν λοιπόν, ο δημόσιος δανεισμός έχει έναν τέτοιο χαρακτήρα, μπορεί μέσα από μια χρηστή διαχείριση να αποβεί επωφελής και δικαιολογημένος καθώς αυξάνει την αξία των περιουσιακών στοιχείων που θα κληροδοτήσουν οι επόμενες γενιές οι οποίες θα κληθούν να σηκώσουν το βάρος της αποπληρωμής.

Γενικά, μπορεί να ειπωθεί ότι όταν η συνολική παρούσα αξία των καθαρών εσόδων που αναμένονται από τη χρήση του δημοσίου χρέους είναι μεγαλύτερη από την καθαρή παρούσα αξία του χρέους, ο δημόσιος δανεισμός δικαιολογείται και η εκάστοτε χώρα διατηρεί τη φερεγγυότητά της.

Αντίθετα, ο δημόσιος δανεισμός δεν δικαιολογείται όταν οι πιστώσεις χρηματοδοτούν την κάλυψη τρεχουσών δαπανών του προϋπολογισμού ή διασπαθίζονται προς όφελος κάποιων «εκλεκτών» του εκάστοτε πολιτικού συστήματος.

Λειτουργώντας όμως με τον τρόπο αυτό, η κρατική εξουσία αυξάνει τα έξοδά της με ρυθμούς όχι αντίστοιχους της είσπραξης των εσόδων της. Η φορολογία δεν είναι αρκετή για να εξαλείψει αυτή την ανισορροπία οπότε η καταφυγή ξανά στο δανεισμό κρίνεται απαραίτητη με την προσδοκία της οικονομικής ανάπτυξης η οποία θα συμβάλλει στην αποπληρωμή του χρέους.

Σε κάθε περίπτωση όμως, ο δημόσιος δανεισμός καθίσταται αναποτελεσματικός όταν το χρέος σταδιακά συσσωρεύεται καθώς έτσι μειώνονται οι διαθέσιμοι πόροι για ανταγωνιστικές επενδύσεις και επέρχεται άνοδος των επιτοκίων, γεγονός επιβαρυντικό για τον κρατικό προϋπολογισμό. Επιπλέον, δημιουργείται πολιτικό και κοινωνικό κλίμα που επιδρά αρνητικά στις δράσεις του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα.

1.1 Ορισμός Δημοσίου Χρέους

Θα μπορούσαμε να ορίσουμε ως δημόσιο χρέος την ονομαστική αξία των υφιστάμενων υποχρεώσεων της γενικής κυβέρνησης. Το σύνολο δηλαδή, των οφειλών του ευρύτερου δημόσιου τομέα σε χρηματικές μονάδες. Ως ευρύτερος δημόσιος τομέας λογίζονται όλα τα επίπεδα διοίκησης ενός κράτους ήτοι η κεντρική κυβέρνηση, οι περιφέρειες, οι δήμοι κλπ.

Με άλλα λόγια, ως δημόσιο χρέος νοείται το σύνολο των οφειλών ενός κράτους προς τους εγχώριους (νοικοκυριά, επιχειρήσεις) και ξένους πιστωτές του (Jacques Attali 2011 199).

Είναι σημαντικό, στο σημείο αυτό να κάνουμε μια διάκριση μεταξύ της έννοιας του χρέους και της έννοιας του ελλείμματος. Το δημόσιο έλλειμμα είναι η διαφορά ανάμεσα στις ετήσιες δαπάνες και στα ετήσια έσοδα μια κρατικής οντότητας. Το χρέος είναι το άθροισμα όλων των παρελθόντων ελλειμμάτων του κρατικού προϋπολογισμού σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Δηλαδή, αποτελεί τη συσσώρευση των πλεοναζουσών κρατικών δαπανών πέρα των παρελθουσών εισπράξεων. Το χρέος στην οικονομική ορολογία αποτελεί απόθεμα ενώ το έλλειμμα αποτελεί ροή η οποία αποκτά αξία συγκρινόμενη με το μέγεθος του χρέους.

Το χρέος είναι ένα οικονομικό μέγεθος που αυξομειώνεται κάθε έτος ανάλογα με τα ποσά των ετήσιων ελλειμμάτων ή πλεονασμάτων του κρατικού προϋπολογισμού. Τα πλεονάσματα συντείνουν στην μείωση και τα ελλείματα στην αύξηση του χρέους.

1.2 Είδη δημοσίου χρέους

Το δημόσιο χρέος μπορεί να οριστεί ως ακαθάριστο ή καθαρό χρέος, επίσης μπορεί να εκφραστεί αναλόγως του τύπου προέλευσης των πιστωτών ως εγχώριο ή προς την αλλοδαπή καθώς και αναλόγως του νομίσματος στο οποίο αυτό έχει εκδοθεί.

1.2.1 Ακαθάριστο και καθαρό χρέος

Θα μπορούσαμε να διακρίνουμε το χρέος σε ακαθάριστο και καθαρό. Το ακαθάριστο χρέος με την έννοια του οποίου ταυτίζεται συνήθως το χρέος, περιλαμβάνει το σύνολο των δαπανών εξυπηρέτησης του δημοσίου χρέους κυρίως χρεολύσια και τόκους. Η έννοια αυτή επικεντρώνεται στο παθητικό του, παραμελώντας την σημασία των στοιχείων του ενεργητικού για τη διαμόρφωση της χρηματοπιστωτικής του κατάστασης. Με τον όρο καθαρό χρέος εννοούμε το δημόσιο χρέος που προκύπτει από τη διαφορά των στοιχείων του παθητικού μείον των στοιχείων του ενεργητικού, δηλαδή το σύνολο των υποχρεώσεων του δημοσίου μείον των απαιτήσεων του (Στουρνάρας 1991, 442) Το πλεονέκτημα της χρήσης αυτού του όρου είναι ότι παρέχει μια ευρύτερη πληροφόρηση για τη δυνατότητα των κρατών να αποπληρώνουν τα χρέη τους καθώς τα στοιχεία του ενεργητικού αποφέρουν κέρδη που προορίζονται για την κάλυψη των χρεών αυτών. Συνεπώς, οι χώρες με υψηλότερη αξία του ενεργητικού μπορούν να ανταποκρίνονται καλύτερα στις δανειακές τους υποχρεώσεις (Αργεΐτης 2011, 38).

1.2.2 Εξωτερικό και εσωτερικό δημόσιο χρέος

Επίσης, το συνολικό δημόσιο χρέος διακρίνεται σε εξωτερικό και σε εσωτερικό δημόσιο χρέος. Η διάκριση αυτή γίνεται ανάλογα με τον τόπο έκδοσης και το είδος νομίσματος στο οποίο εκδίδονται οι σχετικοί τίτλοι.

Για πολλούς το εξωτερικό δημόσιο χρέος είναι ο σημαντικότερος δείκτης χρέους και ορίζεται ως το σύνολο των οφειλών του δημοσίου προς παράγοντες του εξωτερικού. Στην περίπτωση αυτή, τα δημόσια δάνεια εκδίδονται στην αλλοδαπή και σε αλλοδαπό νόμισμα, λαμβανομένου πάντα υπόψη ότι μεταξύ του χρόνου έκδοσης και του χρόνου λήξης τους η γεωγραφική κατανομή τους μπορεί να αλλάξει αναλόγως των μεταβολών της εθνικότητας των κομιστών τους.

Αντίθετα, το εσωτερικό δημόσιο χρέος αναφέρεται στα χρέη που χρηματοδοτούνται από την εσωτερική αποταμίευση μιας χώρας και διακρατούνται από εθνικούς φορείς, δηλαδή από εγχώριες επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Τα εν λόγω δημόσια δάνεια εκδίδονται στο εσωτερικό της χώρας και στο εθνικό της νόμισμα.

Όσο περισσότερο το δημόσιο χρέος χρηματοδοτείται από την εσωτερική αποταμίευση, τόσο μεγαλύτερη σταθερότητα υπάρχει σ' αυτή τη χρηματοδότηση. Βέβαια, ο εσωτερικός δανεισμός, σε αντίθεση με τον εξωτερικό, δεν προσδίδει αύξηση των συνολικών πόρων της οικονομίας, μειώνει την αγοραστική δύναμη και επιδρά αρνητικά στην ενεργό ζήτηση της οικονομίας. Όμως, δεν δημιουργούνται απαραίτητως βάρη για τις επόμενες γενιές από τη μεταβίβαση σ' αυτές των υποχρεώσεων πληρωμής τόκων για την εξυπηρέτηση του χρέους και την εξόφληση του. Οι μελλοντικές επιβαρύνσεις του χρέους αποτελούν μεταβιβαστικές πληρωμές ατόμων της ίδιας κοινωνίας. Δυσμενείς επιπτώσεις υπάρχουν μόνο όταν το χρέος είναι υπερβολικά μεγάλο οπότε δημιουργείται ανάγκη μη επιθυμητής ανακατανομής των εισοδημάτων και περιορισμός της κοινωνικής πολιτικής.

Επίσης, στην περίπτωση του εσωτερικού δανεισμού δεν υπάρχει ο κίνδυνος αλλαγής των συναλλαγματικών ισοτιμιών που μπορεί να μεταβάλλει δραστικά το ύψος του χρέους.

1.2.3. Βραχυπρόθεσμο & μακροπρόθεσμο δημόσιο χρέος

Τέλος, ένα άλλο κριτήριο διάκρισης του δημοσίου χρέους είναι η προθεσμία εξόφλησης. Τα δάνεια λοιπόν, αναλόγως της προθεσμίας και της δυνατότητας εξόφλησής τους ταξινομούνται σε δυο βασικές κατηγορίες α) τα πάγια δάνεια και β) τα εξοφλητέα δάνεια.

Τα μεν πρώτα αναφέρονται σε δάνεια τα οποία οι δημόσιοι φορείς δεν είναι υποχρεωμένοι να τα εξοφλήσουν. Οι τίτλοι των δανείων αυτών είναι περιουσιακά στοιχεία τα οποία αποφέρουν στους κατόχους τους εισόδημα από τους τόκους σε σταθερή βάση και είναι διαπραγματεύσιμα στο χρηματιστήριο.

Τα δε εξοφλητέα δάνεια αναφέρονται σε δάνεια που οι δημόσιοι φορείς έχουν την υποχρέωση να εξοφλήσουν. Ανάλογα με το χρόνο που πρέπει να εξοφληθούν διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: α) τα δάνεια που είναι απαιτητά για εξόφληση με την εμφάνιση των σχετικών τίτλων από τον κομιστή τους και β) δάνεια που πρέπει να εξοφληθούν εντός ορισμένης προθεσμίας. Στην περίπτωση που η περίοδος αποπληρωμής του δανείου εκ μέρους του κράτους είναι μικρότερη του ενός έτους, έχουμε βραχυπρόθεσμο δανεισμό. Για χρονική περίοδο από ένα έως πέντε έτη έχουμε μεσοπρόθεσμο δανεισμό ενώ για περίοδο άνω των πέντε ετών μιλάμε για μακροπρόθεσμο δανεισμό.

Ο βραχυπρόθεσμος κρατικός δανεισμός αποσκοπεί στην κάλυψη ταμειακών αναγκών που προκύπτουν λόγω του ετεροχρονισμού δημοσίων εσόδων και εξόδων.

Ο εν λόγω δανεισμός γίνεται κυρίως με την έκδοση εντόκων γραμματίων τρίμηνης ή εξαμήνης διάρκειας. Οι σχετικοί τίτλοι συχνά ανανεώνονται στη λήξη τους δίνοντας έτσι στο κράτος τη δυνατότητα να δανείζεται σε μέση και μακροπρόθεσμη βάση.

Ο μακροπρόθεσμος δανεισμός καλύπτει ανάγκες του κράτους οι οποίες δεν μπορούν να χρηματοδοτηθούν από τα τρέχοντα έσοδα κινητοποιώντας έτσι την εθνική αποταμίευση και κατανέμοντας διαχρονικά το κόστος των παραγόμενων αγαθών ανάμεσα στις γενεές.

1.3 Τρόποι χρηματοδότησης δημοσιονομικών ελλειμμάτων

Όπως γνωρίζουμε, οι πιο σημαντικοί τρόποι χρηματοδότησης των δαπανών του κράτους είναι τρεις: α) η φορολογία β) ο εσωτερικός δανεισμός (ιδιώτες, εμπορικές τράπεζες ή κεντρική τράπεζα) και γ) ο εξωτερικός δανεισμός

Μεταξύ αυτών των τρόπων χρηματοδότησης υπάρχουν σημαντικές διαφορές οι οποίες πρέπει να αναφερθούν.

Έτσι λοιπόν, η φορολογία αποτελεί αναγκαστική εισφορά των πολιτών προς το κράτος χωρίς να υπάρχει κάποιο αντάλλαγμα του κράτους προς αυτούς. Η φορολογία μειώνει τα εισοδήματα των πολιτών και επηρεάζει την ιδιωτική κατανάλωση αφού το κόστος των δημοσίων αγαθών που παράγονται μέσω της φορολογίας βαρύνει τους πολίτες της

συγκεκριμένης περιόδου κατά την οποία πραγματοποιείται η σχετική δαπάνη, δηλαδή την παρούσα γενιά η οποία καλείται να περιορίσει τις ατομικές της ανάγκες.

Αντιθέτως, ο κρατικός δανεισμός γίνεται εκουσίως, με τη θέληση δηλαδή των πολιτών οι οποίοι μεταβιβάζουν χρηματικά ποσά στο κράτος για ορισμένο χρονικό διάστημα μέσω αγοράς βραχυχρόνιων ή μακροπρόθεσμων τίτλων έναντι κάποιας αντιπαροχής, δηλαδή της καταβολής τόκων εκ μέρους του κράτους κατά τη στιγμή λήξης των εν λόγω τίτλων (έντοκα γραμμάτια, κρατικά ομόλογα).

Στην περίπτωση του κρατικού δανεισμού έχουμε μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων που σημαίνει ότι το κόστος των παραγόμενων δημοσίων αγαθών μετακυλύεται στις επερχόμενες γενεές οι οποίες θα είχαν μεγαλύτερη κατανάλωση αν δεν περιορίζονταν οι επενδύσεις στον παρόντα χρόνο. Επί της ουσίας, με τον κρατικό δανεισμό χρηματοδοτούνται δαπάνες της παρούσας γενιάς με χρήματα των μελλοντικών γενεών. Είναι προφανές ότι όσο περισσότερο κρατικό χρέος συσσωρεύεται τόσο δυσκολότερη θα καθίσταται η αποπληρωμή του και τόσο μεγαλύτερες θυσίες θα απαιτηθούν από τους φορολογούμενους που θα σηκώσουν το βάρος της αποπληρωμής του στο μέλλον.

Ο κρατικός δανεισμός καθίσταται πιο υποφερτός αν υπάρχουν προβλέψεις για οικονομική ανάπτυξη των μελλοντικών γενεών οι οποίες σε συνδυασμό με μια δυναμική δημογραφική ανάκαμψη θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν τη χρηματοδότησή του. Σ' αυτή την κατεύθυνση συμβάλλει και η οργανωμένη μετανάστευση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι Ηνωμένες Πολιτείες, όπου μέχρι τώρα τουλάχιστον είχαν πιο χαλαρή μεταναστευτική πολιτική η οποία συνέβαλλε στην αντιμετώπιση του χρέους.

1.4 Η Βιωσιμότητα του κρατικού χρέους

Το κρατικό χρέος πρέπει να χαρακτηρίζεται από βιωσιμότητα. Πρέπει δηλαδή να συνεχίζεται απρόσκοπτα η εξυπηρέτησή του χωρίς να χρειάζονται μεγάλες παρεμβάσεις στην δημοσιονομική πολιτική με εξωπραγματική φορολόγηση των πολιτών και εφαρμογή πολιτικών σκληρής λιτότητας με μείωση των κρατικών δαπανών. Η βιωσιμότητα λοιπόν, συνεπάγεται την φερεγγυότητα εκ μέρους του κράτους, δηλαδή τη σιγουριά ότι η προεξοφλημένη αξία των μελλοντικών πρωτογενών αποτελεσμάτων θα υπερβαίνει το τρέχον καθαρό χρέος, καθώς και την ικανότητα του να ανταποκρίνεται στην άμεση ικανοποίηση των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων του μέσω της υψηλής ρευστότητά του.

Η βιωσιμότητα αμφισβητείται όταν ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ φτάσει σε υψηλά επίπεδα. Αυτό συμβαίνει όταν τα κρατικά έσοδα δεν είναι αρκετά για να χρηματοδοτήσουν το κόστος της νέας έκδοσης τίτλων δημοσίου χρέους ή όπως θα έλεγε ο Keynes όταν οι απαιτήσεις των ομολογιούχων είναι περισσότερες από όση φορολογία μπορούν να αντέξουν οι πολίτες.

Όταν ο λόγος χρέους ΑΕΠ (D/Y) διατηρείται κάθε χρόνο στα ίδια περίπου επίπεδα δεδομένου του γεγονότος ότι τα ελλείμματα αυξάνονται με την πάροδο των ετών, τότε το χρέος θεωρείται διατηρήσιμο ή βιώσιμο και το κράτος μακροπρόθεσμα αξιόχρεο.

Η κάτωθι ανισότητα απεικονίζει τη συνθήκη μακροχρόνιας ευστάθειας του χρέους:

$$(G-T)/Y \leq (D/Y)(g-r)$$

G = η συνολική ετήσια κρατική δαπάνη T = τα συνολικά ετήσια φορολογικά έσοδα

$(G-T)$ = το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού (πρωτογενές, άνευ πληρωμής τόκων)

g = η διαχρονική τάση αύξησης του χρέους (Y), (ονομαστικό ή πραγματικό μέγεθος)

r = το επιτόκιο των κρατικών ομολόγων (ονομαστικό ή πραγματικό μέγεθος)

Κι ενώ παλαιότερα επικρατούσε η αντίληψη ότι το συσσωρευμένο χρέος κατά τις δύσκολες οικονομικές περιόδους έπρεπε να εξαλειφθεί όταν υπήρχε ομαλοποίηση της οικονομικής κατάστασης, η σύγχρονη αντίληψη διαφοροποιείται σε αυτό το θέμα.

Στη λήξη του το δημόσιο χρέος αναχρηματοδοτείται μέσω νέων εκδόσεων κρατικών τίτλων οπότε δεν υπάρχει αποπληρωμή του αλλά απλώς καταβολή των σχετικών τόκων, με την προϋπόθεση βέβαια ότι έχει κερδηθεί η εμπιστοσύνη των αγορών.

Ένα δάνειο μπορεί να θεωρηθεί «καλό» όταν η χρήση του είναι ορθολογική και επομένως μπορεί να αποφέρει μελλοντικά οφέλη μεγαλύτερα από το βάρος του. Αυτό συμβαίνει όταν χρηματοδοτούνται αποδοτικές επενδύσεις σε βασικές υποδομές του κράτους όπως υγεία, παιδεία, μεταφορές, δημόσια ασφάλεια κλπ. Η αποδοτικότητα των επενδύσεων αυτών άλλοτε είναι μετρήσιμη όπως στην περίπτωση υποδομών μεταφορών και άλλοτε όχι όπως συμβαίνει στην δημόσια ασφάλεια, στην παιδεία στην υγεία.

Αντίθετα, το χρέος είναι «κακό» όταν τα σχετικά δάνεια διασπαθίζονται σε άσκοπες κρατικές δαπάνες και σπαταλούνται αδικώς χωρίς να παράγουν μελλοντικά οφέλη.

«Κακό» επίσης, είναι το χρέος όταν εξυπηρετεί τα συμφέροντα των δανειστών ή όταν αποβλέπει στην ενδυνάμωση δικτατορικών καθεστώτων, οπότε θεωρείται «ειδεχθές» χρέος. Μεγάλο μέρος των χωρών του Τρίτου Κόσμου βαρύνεται από το «ειδεχθές» αυτό χρέος, με την συνυπευθυνότητα πάντοτε των κρατών- δανειστών.

Επομένως, θα ήταν ορθό να διαχωρίσουμε το χρέος σε «κακό» χρέος για το οποίο πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην εξόφλησή του και σε «καλό» χρέος το οποίο πρέπει να κυμαίνεται σε κάποιο εύλογο επίπεδο. Προκειμένου να υπολογίσουμε αυτό το εύλογο επίπεδο του «καλού» χρέους χρησιμοποιούμε δείκτες τα μεγέθη των οποίων μπορούμε να μετρήσουμε.

Η συνθήκη του Μάαστριχτ ορίζει ως το ανώτατο όριο του εύλογου επιπέδου του «καλού» χρέους για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το 60% του ΑΕΠ σε μακροπρόθεσμη βάση. Το όριο βέβαια αυτό, μάλλον πρέπει να θεωρηθεί ως ψυχολογικό αφού δεν στηρίζεται πάνω σε κάποια πραγματική συλλογιστική.

Η ΕΕ έχει θέσει για το χρέος δύο δείκτες βιωσιμότητας, τον S1 ο οποίος υπολογίζει την απαιτούμενη προσαρμογή στο πρωτογενές έλλειμμα ώστε το χρέος το έτος 2060 να μην υπερβαίνει το 60% του ΑΕΠ, και τον S2 ο οποίος υπολογίζει την ίδια προσαρμογή σε βάθος αορίστου χρόνου (Attali Jacques 2011, 145). Και οι δύο δείκτες επηρεάζονται από το ύψος του χρέους και τη διάρθρωσή του καθώς και από τη δημογραφική ανάπτυξη. Οι εν λόγω δείκτες επιτυγχάνουν το σκοπό τους είτε με αύξηση της φορολογίας είτε με εξοικονόμηση δημοσιονομικών πόρων.

Υπάρχουν βέβαια και άλλες προσεγγίσεις για το εύλογο επίπεδο του καλού χρέους. Έτσι σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) όταν κάποια χώρα κατορθώνει να αυξάνει τα πρωτογενή πλεονάσματα των προϋπολογισμών της με πιο γρήγορους ρυθμούς απ' ότι τα χρέη της, η παρούσα αξία των πρωτογενών πλεονασμάτων θα είναι πάντοτε μεγαλύτερη από αυτή των χρεών της. Υπάρχουν ενδεικτικές μελέτες που βασίζονται σε εμπειρικά δεδομένα και καταδεικνύουν ότι πρέπει να επιτευχθεί πλεόνασμα 3% του ΑΕΠ στην περίπτωση χρέους 50% του ΑΕΠ, προκειμένου να μην αυξηθεί το χρέος. Αντίστοιχα, στην περίπτωση χρέους 100% του ΑΕΠ, τα πρωτογενή πλεονάσματα πρέπει να ανέρχονται στο 8% του ΑΕΠ. Επιπλέον, το ΔΝΤ εξετάζει τη σχέση των πρωτογενών πλεονασμάτων και της διαφοράς ανάμεσα στα επιτόκια και τον ρυθμό ανάπτυξης ώστε να εκτιμήσει το εύλογο επίπεδο του «καλού» χρέους

Ακόμη, υπάρχουν και άλλα κριτήρια που συσχετίζουν το δημόσιο χρέος με άλλα οικονομικά μεγέθη όπως τις εξαγωγές τις οποίες δεν πρέπει να υπερβαίνει πάνω από δυο φορές ή τα φορολογικά έσοδα τα οποία δεν πρέπει να ξεπερνά κατά τρεις φορές, λόγω του ελλοχεύοντος κινδύνου της αύξησης επιτοκίων.

Επίσης, αν ο τόκος ο οποίος καταβάλλεται για το χρέος είναι μεγαλύτερος από το ρυθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ, τότε θα υπάρχει αύξηση του χρέους ακόμη και χωρίς την ύπαρξη νέων ελλειμμάτων. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση ως βέλτιστο έλλειμμα

θεωρείται το 3% του ΑΕΠ καθώς εκτιμάται ότι αυτό είναι το ποσοστό των δημοσίων επενδύσεων. Υπό κανονικές συνθήκες, το ιδανικό έλλειμμα αποτελεί συνάρτηση του πρωτογενούς πλεονάσματος και του συσσωρευμένου χρέους. Ωστόσο θα διακινδύνευε κάποιος να ορίσει ένα ιδεατό ύψος ελλειμμάτων και χρεών καθώς οι αγορές έχουν τους δικούς τους κανόνες λειτουργίας ώστε να χρηματοδοτούν άνετα χώρες με υψηλό χρέος ως ποσοστό επί του ΑΕΠ και αντίθετα να καταβαραθρώνουν χώρες με χαμηλό αντίστοιχο χρέος.

Όσο περισσότερο βασίζεται η χρηματοδότηση ενός κράτους σε εξωτερικό δανεισμό και σε ξένο νόμισμα, τόσο περισσότερο η εκ μέρους του ικανότητα εξόφλησης επηρεάζει τα επιτόκια. Επίσης, τα μικρά πρωτογενή πλεονάσματα προοιωνίζουν την πιθανότητα επέλευσης κάποιας οικονομικής κρίσης. Η εμπιστοσύνη των αγορών κερδίζεται δύσκολα και εύκολα μπορεί να απολεσθεί. Επομένως το εύλογο επίπεδο του «καλού» χρέους είναι μια έννοια σχετική, σχεδόν αμιγώς πολιτική θα μπορούσε κάποιος να πει, καθώς αποτελεί συνάρτηση πολλών παραγόντων,

1.5 Διδάγματα από την ιστορία του κρατικού χρέους

Προκειμένου λοιπόν, το κράτος να αποκτήσει τα απαραίτητα μέσα χρηματοδότησης τα οποία έχει ανάγκη, καταφεύγει στη δημιουργία μιας σειράς χρηματοπιστωτικών εργαλείων όπως: ομόλογα, έντοκα γραμμάτια, ειδικά ταμεία, φόρους, κεντρική τράπεζα, τραπεζογραμμάτια, ειδικά ταμεία, δευτερογενείς αγορές κλπ.

Για να κερδίσει την εμπιστοσύνη των πιστωτών του και να τους πείσει για την δυνατότητά του να αποπληρώσει το χρέος του, δημιουργεί διαθέσιμα, επινοεί έσοδα και τιμολογεί τα περιουσιακά του στοιχεία. Επίσης, για τον έλεγχο του χρέους δημιουργεί λογιστικά βιβλία, κτηματολόγια καθώς και οργανισμούς εκτίμησης και αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας. Επιπλέον, το κράτος δημιουργεί μηχανισμούς ασφάλισης του χρέους από κάθε μορφής κινδύνους (όπως τα πολύ γνωστά CDS, τις συμβάσεις δηλαδή μεταφοράς κινδύνου αθέτησης υποχρέωσης) ή ακόμη και μηχανισμούς απόκρυψής του (όπως συμβαίνει στην περίπτωση συμπράξεων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα).

Κι ενώ το κράτος χρησιμοποιεί πρώτο τα προαναφερθέντα μέσα, στη συνέχεια τα μέσα αυτά μέσω των χρηματοπιστωτικών αγορών χρησιμοποιούνται προς όφελος του ιδιωτικού τομέα και εν τέλει των ιδίων των πιστωτών. Όσο τα χρέη αυξάνονται τόσο το κράτος σταδιακά γίνεται έρμαιο των αγορών.

Όταν το κράτος έχει εξασφαλισμένη την εμπιστοσύνη των αγορών τα επιτόκια βρίσκονται σε χαμηλό επίπεδο και είναι δύσκολο να ξεκινήσει μια κρίση χρέους.

Κανένας χρηματοοικονομικός δείκτης δεν μπορεί από μόνος του να σηματοδοτήσει την έναρξη μιας οικονομικής κρίσης. Ο πιο κατάλληλος βέβαια δείκτης για την πρόβλεψη μιας μελλοντικής κρίσης είναι ο λόγος εξυπηρέτησης του χρέους προς το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (ΑΕΠ). Έχει συμβεί όμως στο πρόσφατο παρελθόν χώρες με χαμηλό δείκτη χρέους/ΑΕΠ (κάτω του 60%) να αθετούν τις υποχρεώσεις τους και να πτωχεύουν ενώ χώρες με αντίστοιχο δείκτη χρέους/ΑΕΠ σε υψηλά επίπεδα (άνω του 200%) να μπορούν να ανταπεξέρχονται στις υποχρεώσεις τους χωρίς κανένα πρόβλημα.

Γενικότερα όμως, η εμπιστοσύνη των αγορών εξαρτάται από πολλούς άλλους παράγοντες μερικοί εκ των οποίων είναι πέρα από το ύψος του χρέους, το επίπεδο των ελλειμμάτων, το μερίδιο εξυπηρέτησης του χρέους που χρηματοδοτείται από την εσωτερική αποταμίευση, τα επιτόκια, οι προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης, το ισοζύγιο εισαγωγών εξαγωγών, τα επίπεδα της ιδιωτικής αποταμίευσης, τα αναμενόμενα πρωτογενή πλεονάσματα, τα συναλλαγματικά αποθέματα, η πιθανότητα υπερτίμησης (φούσκας) περιουσιακών στοιχείων κλπ.

Κυρίως όμως, η εμπιστοσύνη των αγορών εξαρτάται από την πολιτική κατάσταση που επικρατεί σε μια χώρα και ειδικότερα από τον τρόπο που λειτουργεί και εφαρμόζεται το δημοκρατικό πολίτευμα. Επίσης, καθοριστικό λόγο διαδραματίζουν, οι ατομικές ελευθερίες, η προθυμία των κυβερνήσεων για συνεργασία και η επιθυμία τους για αποπληρωμή των χρεών τους καθώς και η συμπεριφορά και οι απόψεις της κοινής γνώμης.

Οι ανωτέρω παράγοντες είναι αλληλένδετοι. Έτσι, το σκάσιμο μιας φούσκας των περιουσιακών στοιχείων εξαρτάται από την ανάπτυξη η οποία με τη σειρά της εξαρτάται από το ύψος του χρέους, το δε χρέος από τα επιτόκια τα οποία όμως εξαρτώνται από το βαθμό της φούσκας. Αν οι τόκοι που καταβάλλονται για το χρέος είναι μεγαλύτεροι από το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ, το χρέος μεγαλώνει ακόμη και χωρίς να προστίθεται νέο έλλειμμα. Επίσης, οι υποχρεωτικές εισφορές και η υψηλή φορολογία συνεπάγονται μείωση των ιδιωτικών αποταμιεύσεων. Παρομοίως, τα επιτόκια αυξάνονται όταν επικρατεί πολιτική αστάθεια ή υπάρχει έλλειμμα δημοκρατίας.

Όπως αποδεικνύεται ιστορικά, όλες σχεδόν οι χώρες έχουν αθετήσει τις υποχρεώσεις τους τουλάχιστον μια φορά κατά το παρελθόν. Μεταξύ των ετών 1800 και 2009 έχουμε 250 περιπτώσεις αθέτησης πληρωμών εξωτερικού χρέους και 68 περιπτώσεις

αθέτησης εσωτερικού χρέους ακόμα και από μεγάλες χώρες όπως η Γαλλία η οποία το έχει πράξει οκτώ φορές. Σύνηθες το φαινόμενο αυτό είναι για τις χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Αφρικής.

Η αθέτηση πληρωμής δημοσίου χρέους πραγματοποιείται μέσω της προσωρινής ή οριστικής αναστολής καταβολής της κύριας οφειλής καθώς και των σχετικών τόκων.

Τα επακόλουθα ενός τέτοιου γεγονότος είναι πολύ σοβαρά καθώς έτσι κλείνει η στρόφιγγα του δανεισμού και επέρχεται αποκλεισμός από τις χρηματαγορές. Η κοινωνική και πολιτική αναταραχή που ακολουθεί οδηγεί σε ακραίες καταστάσεις, επαναστάσεις ή πολέμους.

Ο δρόμος για την αναδιάρθρωση του χρέους μετά την αθέτηση πληρωμής του, είναι αργός και επίπονος και η έκβαση αβέβαια. Οι πιστώσεις και οι γραμμές χρηματοδότησης διακόπτονται για μεγάλο χρονικό διάστημα. Στη σύγχρονη εποχή, τα κράτη όλο και πιο συχνά αθετούν τις υποχρεώσεις τους αλλά ανακάμπτουν πιο γρήγορα.

Τα υπερχρεωμένα κράτη προκειμένου να αντιμετωπίσουν το υπερβολικά μεγάλο χρέος τους, χρησιμοποιούν διάφορες μεθόδους οι οποίες εφαρμόστηκαν διαχρονικά και θα συνεχίσουν να εφαρμόζονται καθώς δεν υπάρχουν άλλες εναλλακτικές λύσεις. Έτσι λοιπόν, υπάρχουν οκτώ επιλογές, κάθε μια με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά της.

Ειδικότερα, μπορεί να υπάρξει αύξηση φόρων για την κάλυψη των υποχρεώσεων ή αντιθέτως, υπάρχει η επιλογή μείωσης των κρατικών δαπανών και η εξάλειψη πιθανής σπατάλης. Ένας τρίτος δρόμος είναι η επιδίωξη της ανάπτυξης καθώς με τον τρόπο αυτό αυξάνονται τα κρατικά έσοδα και ανεβαίνει το βιοτικό επίπεδο. Η προοπτική μείωσης των επιτοκίων συνιστά ένα δυνατό όπλο καθώς έτσι μειώνονται οι τόκοι που αντιστοιχούν στο χρέος πρέπει να αποπληρωθεί. Διαδεδομένη τεχνική επίσης, είναι και η άνοδος του πληθωρισμού μέσω του οποίου μειώνεται η αξία των χρεών και μειώνεται το υπερβολικό βάρος του χρέους για τις επόμενες γενιές. Η δυνατότητα για αναζήτηση εξωτερικής στήριξης είναι μια πιθανή επιλογή όταν μάλιστα συνοδεύεται κι από ευνοϊκούς όρους. Ακόμη, έχουμε την ακραία επιλογή της αθέτησης των υποχρεώσεων με ότι αυτό συνεπάγεται, δηλαδή, αποκλεισμός από δανεισμό, έλευση πτώχευσης, κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων στο εξωτερικό ή και επιβολή εμπάργκο στο εξωτερικό εμπόριο. Τέλος, υπάρχει και το καταστροφικό σενάριο της επιλογής πολέμου.

Η διαχείριση του χρέους είναι πολύ σημαντική υπόθεση η οποία απαιτεί ιδιαίτερη υπευθυνότητα. Πρώτα απ' όλα, οι πολιτικοί και ιδίως οι κυβερνώντες που είναι επιφορτισμένοι με το καθήκον της διαχείρισης του, πρέπει να είναι ειλικρινείς και να μην αποκρύπτουν από τους πολίτες τις πραγματικές διαστάσεις του ζητήματος. Πρέπει να γνωστοποιούν στην κοινή γνώμη τις μακροπρόθεσμες συνέπειες και τις πιθανές μελλοντικές απειλές, ακόμη κι αν γίνονται προσωρινά δυσάρεστοι. Θα πρέπει επίσης, να γνωρίζουν πως λειτουργούν οι αγορές και πως αντιδρούν και σκέφτονται οι πιστωτές. Απώτερος στόχος τους πρέπει να είναι η συγκράτηση του χρέους σε διαχειρίσιμα επίπεδα. Από τη στιγμή που το δημόσιο χρέος ξεπερνάει το εύλογο επίπεδο του καλού χρέους το οποίο διαφοροποιείται από χώρα σε χώρα και χρηματοδοτεί τρέχουσες δαπάνες, θα πρέπει να επιτευχθεί πρωτογενές πλεόνασμα προκειμένου να επέλθει απομείωσή του. Οπότε σ' αυτή την περίπτωση έχουμε αύξηση φόρων, μείωση κρατικών δαπανών και έλεγχο των κινδύνων που ενσκήπτουν στις κρατικές δαπάνες λόγω του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας και κυρίως του χρηματοπιστωτικού τομέα. Σε περίπτωση αδυναμίας μείωσης του χρέους, πρέπει να υπάρχει διαπραγματευτική ικανότητα υψηλού επιπέδου ώστε να επιτευχθεί μέσω συζητήσεων με τους δανειστές μια καλύτερη κατανομή των δόσεων με επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής του καθώς και μια ευνοϊκή αναχρηματοδότηση του που θα επιτρέψει μια ανάκαμψη της οικονομίας.

1.6 Η κατάσταση του δημοσίου χρέους σήμερα

Σήμερα, η κατάσταση που επικρατεί παγκοσμίως αναφορικά με το χρέος είναι ανησυχητική. Το σενάριο της κατάρρευσης των χωρών της Δύσης δεν φαντάζει και τόσο απίθανο, όσο και αν πολλοί σύγχρονοί μας δεν αναμένουν μια τέτοια εξέλιξη. Ιστορικά έχει επιβεβαιωθεί η ξαφνική έλευση ενός τέτοιου μη αναμενόμενου γεγονότος όπως συνέβη στις περιπτώσεις της Βενετίας περί το 1490, της Γένοβας το 1555, της Ισπανίας το 1650 ή του Άμστερνταμ το 1770. Ωστόσο οι ηγέτες των αναπτυγμένων χωρών σήμερα πιστεύουν ότι οι εποχές έχουν αλλάξει σε σχέση με το παρελθόν, οι οικονομικές κρίσεις είναι πιο ελεγχόμενες, το τραπεζικό σύστημα έχει σταθεροποιηθεί και ότι η παγκόσμια παραγωγή ανακάμπτει. Άλλωστε η ανάπτυξη και τήρηση των δημοκρατικών αρχών, η εφαρμογή αυστηρών λογιστικών κανόνων και η εξέλιξη των χρηματοπιστωτικών αγορών περιορίζει το ενδεχόμενο να αποδειχθούν αφερέγγυοι. Αισιοδοξούν λοιπόν, ότι μέσω της σταθεροποίησης της οικονομίας θα μπορέσουν να μειώσουν τα ελλείμματά των χωρών τους, να συλλέξουν μέσω της φορολογίας τα

απαραίτητα έσοδα και εν τέλει να αποπληρώσουν τα χρέη τους χωρίς να βρεθούν στη δύσκολη θέση να αθετήσουν τις σχετικές πληρωμές.

Όλα τα ανωτέρω φυσικά ισχύουν. Παγκοσμίως όμως, διαμορφώνεται η εξής εικόνα: από τη μια μεριά βρίσκονται οι αναδυόμενες οικονομίες της Ασίας, της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής που διαθέτουν αποταμιεύσεις και είναι σε τροχιά ανάπτυξης και από την άλλη μεριά οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ευρώπη και η Ιαπωνία που έχουν υψηλό δημόσιο χρέος καθώς αντιμετώπισαν την πρόσφατη οικονομική κρίση του 2008 και ξόδεψαν τεράστια ποσά για τη διάσωση του τραπεζικού συστήματος. Φαντάζει λοιπόν, παράδοξο το γεγονός ότι ο δείκτης του δημοσίου χρέους των αναπτυσσόμενων κρατών προς το ΑΕΠ είναι τουλάχιστον διπλάσιος σε σχέση εκείνων των αναπτυσσόμενων χωρών (εκτιμάται στο 80% και 40% αντιστοίχως). Επίσης, στο σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης πρέπει να ληφθεί υπόψη η στενή σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ των οικονομιών των χωρών, γεγονός που δεν ίσχυε στο παρελθόν καθώς η πτώχευση μιας χώρας δεν επηρέαζε την ευημερία της άλλης.

Αν δεν αλλάξει λοιπόν κάτι τα επόμενα χρόνια, το δημόσιο χρέος των κρατών του ΟΟΣΑ θα εξακολουθήσει να αυξάνεται με γρήγορους ρυθμούς. Οι προβλέψεις για τις αναπτυσσόμενες χώρες είναι δυσσιώπες καθώς αναμένεται η αύξηση του σε δυσθεώρητα ύψη.

Έτσι στην Ιαπωνία το δημόσιο χρέος αναμένεται να αγγίξει το 250% του ΑΕΠ πολύ σύντομα. Ακόμη, δεν δέχεται πολλές πιέσεις από τις αγορές επειδή έχει κατορθώσει να χρηματοδοτεί το χρέος της με τις δικές της αποταμιεύσεις καθώς το 90% των κρατικών της ομολόγων βρίσκονται στα χέρια Ιαπώνων και στα χέρια της Κεντρικής Τράπεζας της Ιαπωνίας.

Διάγραμμα 1. Το δημόσιο χρέος της Ιαπωνίας, ως ποσοστό επί του ΑΕΠ.

www.tradingeconomics.com/japan/government-debt-to

Ανάλογη κατάσταση με αυτή της Ιαπωνίας επικρατεί και στην Ευρώπη. Το δημόσιο χρέος των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αυξάνεται με μεγάλους ρυθμούς.

Η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία και η Κύπρος είναι οι χώρες που αντιμετωπίζουν τα μεγαλύτερα προβλήματα χρέους ενώ η σύναψη των δανείων διάσωσης που αναγκάστηκαν να υπογράψουν και τα επακόλουθα μνημόνια που υποχρεώθηκαν να εφαρμόσουν, επιδείνωσαν το πρόβλημα. Στην Ελλάδα το πρόβλημα του χρέους είναι κυρίως δημοσιονομικό ενώ στις υπόλοιπες χώρες κυρίως τραπεζικό, δηλαδή στις χώρες αυτές το χρέος διογκώθηκε λόγω της στήριξης του τραπεζικού τομέα. Μεγάλο πρόβλημα χρέους έχουν επίσης και οι δυο μεγάλες δυνάμεις του ευρωπαϊκού Νότου, η Ιταλία και η Ισπανία.

Το γεγονός ότι η οικονομική ολοκλήρωση της Ευρώπης (ONE) δεν συμβαδίζει με την πολιτικής της ενοποίηση, έχει προκαλέσει μέχρι τώρα πολλά προβλήματα στη λειτουργία της. Είναι αντιληπτό το χάσμα που υπάρχει μεταξύ των χωρών του ευρωπαϊκού Βορρά που «ευημερεί» και αυτών του υπερχρεωμένου ευρωπαϊκού Νότου στην αντιμετώπιση πολλών θεμάτων, όπως επίσης είναι εμφανής η απουσία πραγματικής αλληλεγγύης μεταξύ των χωρών της ΕΕ.

Διάγραμμα 2. Το δημόσιο χρέος των χωρών της ΕΕ, ως ποσοστό επί του ΑΕΠ.

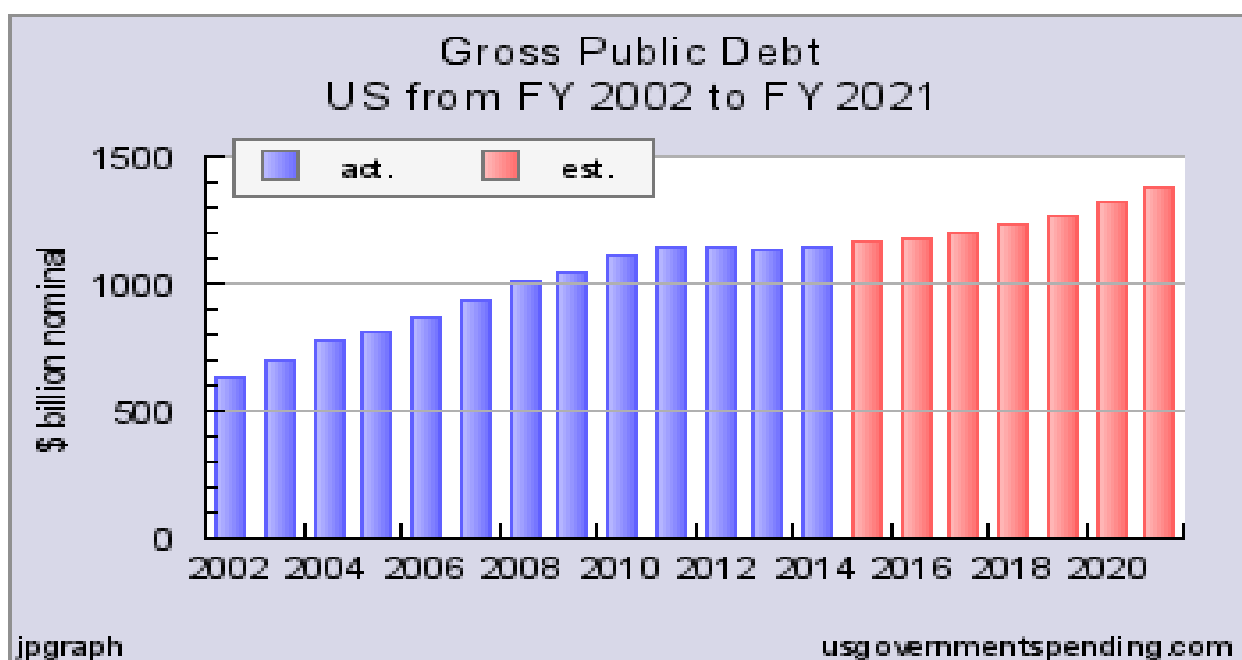
	Public balance (net borrowing/lending of consolidated general government sector)				General government debt (general government consolidated gross debt)			
	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015
EU-28	-4.3	-3.3	-3.0	-2.4	83.8	85.7	86.7	85.0
Euro area (EA-19)	-3.6	-3.0	-2.6	-2.1	89.5	91.3	92.0	90.4
Belgium	-4.2	-3.0	-3.1	-2.5	104.1	105.4	106.5	105.8
Bulgaria	-0.3	-0.4	-5.5	-1.7	16.7	17.0	27.0	26.0
Czech Republic	-3.9	-1.2	-1.9	-0.6	44.5	44.9	42.2	40.3
Denmark	-3.5	-1.1	1.5	-1.7	45.2	44.7	44.8	40.4
Germany	0.0	-0.2	0.3	0.7	79.9	77.5	74.9	71.2
Estonia	-0.3	-0.2	0.7	0.1	9.7	10.2	10.7	10.1
Ireland	-8.0	-5.7	-3.7	-1.9	119.5	119.5	105.2	78.6
Greece	-8.8	-13.2	-3.6	-7.5	159.6	177.4	179.7	177.4
Spain	-10.5	-7.0	-6.0	-5.1	85.7	95.4	100.4	99.8
France	-4.8	-4.0	-4.0	-3.5	89.5	92.3	95.3	96.2
Croatia	-5.3	-5.3	-5.4	-3.3	70.7	82.2	86.6	86.7
Italy	-2.9	-2.7	-3.0	-2.6	123.3	129.0	131.9	132.3
Cyprus	-5.8	-4.9	-8.8	-1.1	79.3	102.2	107.1	107.5
Latvia	-0.8	-0.9	-1.6	-1.3	41.3	39.0	40.7	36.3
Lithuania	-3.1	-2.6	-0.7	-0.2	39.8	38.7	40.5	42.7
Luxembourg	0.3	1.0	1.5	1.6	21.8	23.5	22.7	22.1
Hungary	-2.3	-2.6	-2.1	-1.6	78.2	76.6	75.7	74.7
Malta	-3.6	-2.6	-2.1	-1.4	67.6	68.4	67.0	64.0
Netherlands	-3.9	-2.4	-2.3	-1.9	66.4	67.7	67.9	65.1
Austria	-2.2	-1.4	-2.7	-1.0	82.0	81.3	84.4	85.5
Poland	-3.7	-4.1	-3.4	-2.6	53.7	55.7	50.2	51.1
Portugal	-5.7	-4.8	-7.2	-4.4	126.2	129.0	130.6	129.0
Romania	-3.7	-2.1	-0.8	-0.8	37.3	37.8	39.4	37.9
Slovenia	-4.1	-15.0	-5.0	-2.7	53.9	71.0	80.9	83.1
Slovakia	-4.3	-2.7	-2.7	-2.7	52.2	54.7	53.6	52.5
Finland	-2.2	-2.6	-3.2	-2.8	53.9	56.5	60.2	63.6
Sweden	-1.0	-1.4	-1.6	0.2	37.8	40.4	45.2	43.9
United Kingdom	-8.3	-5.7	-5.7	-4.3	85.1	86.2	88.1	89.1

Note. Data extracted on 21.10.2016.

Source: Eurostat (online data codes: tec00127 and tsdde410)

Στο ίδιο μοτίβο κινούνται και οι ΗΠΑ οι οποίες είναι υποχρεωμένες να τυπώνουν όλο και περισσότερο χρήμα για να χρηματοδοτούν το χρέος τους. Αν και αυτή τη στιγμή δεν φαίνεται να αντιμετωπίζουν ιδιαίτερο πρόβλημα καθώς είναι η μεγαλύτερη οικονομική και στρατιωτική δύναμη παγκοσμίως με το νόμισμά τους να χρησιμοποιείται στο μεγαλύτερο μέρος των συναλλαγών και των κρατικών αποθεμάτων, εντούτοις εκτιμάται ότι η ανάπτυξη της οικονομίας τους θα επιβραδυνθεί λόγω της ευρωπαϊκής κρίσης και αναμένεται μείωση των φορολογικών εσόδων και αύξηση των δαπανών. Το αμερικανικό δημόσιο χρέος αναμένεται να αυξηθεί με λιγγίωδεις ρυθμούς (Attali Jacques 2011, 136). Μια διαδεδομένη λύση στην αμερικανική ιστορία προκειμένου να αποφευχθεί η οικονομική κρίση είναι ο πληθωρισμός ο οποίο μπορεί να μειώσει το δείκτη χρέους/ΑΕΠ σε σημαντικό βαθμό

Διάγραμμα 3. Το δημόσιο χρέος των ΗΠΑ, ως ποσοστό επί του ΑΕΠ.

www.usgovernmentdebt.us

Κεφάλαιο 2

Η Εξέλιξη του Ελληνικού Δημοσίου Χρέους

Μια σύντομη ιστορική αναδρομή θα συμβάλει στην εμβάθυνση του προβλήματος του χρέους που αντιμετωπίζει σήμερα η χώρα μας και θα καταδείξει ότι το νέο ελληνικό κράτος από καταβολής του δεν έχει ζήσει ούτε μια ώρα ελεύθερης ζωής από δανειακές υποχρεώσεις προς τους ξένους πιστωτές του.

2.1 Η Ιστορία του ελληνικού δημοσίου χρέους

Η σύναψη των πρώτων δανείων έγινε κατά την εμβρυακή φάση της ιστορίας του κατά τα έτη 1824 και 1825. Η επαναστατική κυβέρνηση υπέγραψε τα πρώτα ομόλογα ύψους 2,8 εκατ. στερλινών, ακολούθησε το δάνειο των 60 εκατ. γαλλικών φράγκων το 1832 με τον ερχομό του νεαρού Όθωνα και μέχρι το 1898 που επιβλήθηκε ο Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος είχαν συναφθεί δέκα δάνεια συνολικού ποσού 770 εκατ. περίπου γαλλικών φράγκων. Ένα μεγάλο μέρος του εν λόγω ποσού παρακρατήθηκε από διάφορους μεσάζοντες, διαχειριστές δανείων και τράπεζες ως έξοδα και κρατήσεις. Τα υπόλοιπα διατέθηκαν για την εξυπηρέτηση αναγκών της αντιβασιλείας, για αμοιβές αγωνιστών, για αποζημίωση των Οθωμανών μετά τον ατυχή ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 και τέλος λίγα χρησιμοποιήθηκαν από τον Χαρίλαο Τρικούπη για έργα (π.χ. σιδηρόδρομοι) κατά την περίοδο διακυβέρνησης του.

Εν τω μεταξύ, εξαιτίας τη αδυναμίας αποπληρωμής των πρώτων λεγόμενων «δανείων της ανεξαρτησίας» λόγω της οικονομικής καχεξίας και δυσπραγίας συνεπεία των πολεμικών συγκρούσεων, κηρύχθηκε η πρώτη στάση πληρωμών το 1825. Ακολούθησε η δεύτερη πτώχευση το 1843 για να φτάσουμε στην τρίτη πτώχευση και στο «Δυστυχώς επτωχεύσαμεν» του Χαρίλαου Τρικούπη το 1893.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και ενώ είχε επιβληθεί ο Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος, η χώρα συνέχισε να δανείζεται. Μέχρι την έναρξη των Βαλκανικών πολέμων το 1912, είχε δανειστεί επιπλέον 376 εκατ. γαλλικά φράγκα. Οι πολεμικές συγκρούσεις και οι

εξοπλισμοί είχαν εκτινάξει το δημόσιο χρέος. Κατά την περίοδο από το 1893 έως το 2012, το 65% του κρατικού προϋπολογισμού προοριζόταν για την κάλυψη των δαπανών της εξυπηρέτησης του χρέους και τις στρατιωτικές δαπάνες. Μεσούσης της εθνικής προσπάθειας το 1914, συνήφθη, χάριν στις προσπάθειες του Ελευθερίου Βενιζέλου, το μεγαλύτερο ως τότε εξωτερικό δάνειο ποσού 500 εκατ. γαλλικών φράγκων, το οποίο όμως λόγω του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου δεν εκταμιεύτηκε πλήρως.

Ακολούθησαν δέκα χρόνια πολέμου που οδήγησαν στην τραγική κατάληξη του 1922 και σε πλήρη δημοσιονομικό αδιέξοδο. Τον Μάρτιο του ίδιου έτους, ελλείπει εξωτερικού δανεισμού, η χώρα οδηγήθηκε σε αναγκαστικό εσωτερικό δάνειο με διχοτόμηση των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων. Παράλληλα, υπήρξε γενναία υποτίμηση της δραχμής έναντι της αγγλικής λίρας (από 24 σε 166 δρχ.), γεγονός που εκτίναξε τον πληθωρισμό.

Τα χρόνια του μεσοπολέμου μέχρι την διεθνή οικονομική κρίση (1923-1932) ήταν μια περίοδος ανασυγκρότησης και σταδιακής ανόρθωσης της ελληνικής οικονομίας με τη κατασκευή σημαντικών δημοσίων έργων και δημιουργία βιομηχανιών και βιοτεχνιών αν και παράλληλα η χώρα αντιμετώπιζε πολλά προβλήματα με την αποκατάσταση των προσφύγων. Η δραχμή είχε υποτιμηθεί δραματικά σε σχέση με την προπολεμική της αξία ενώ η φορολογική επιβάρυνση παρέμεινε δυσβάσταχτη.

Η οικονομική κρίση του 1929 έφερε αρκετά προβλήματα στην εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους καθότι το διεθνές νομισματικό σύστημα είχε καταρρεύσει. Εν έτει λοιπόν 1929, για την εξυπηρέτηση του χρέους προοριζόταν περίπου το 41% των κρατικών δαπανών. Ούτως εχόντων των πραγμάτων, το χρέος λόγω και της σύνδεσής του με τον κανόνα του χρυσού διογκωνόταν συνεχώς ώσπου τον Μάη του 1932 η χώρα κήρυξε χρεοστάσιο καθώς είχε επέλθει η τέταρτη πτώχευση της εκατονταετούς ιστορίας της.

Την δεκαετία του 1940 η Ελλάδα είχε να αντιμετωπίσει προβλήματα πολύ μεγαλύτερα από αυτό του χρέους. Μια απρόσμενη θετική συνέπεια κατά την περίοδο 1944-45 ήταν ο εκμηδενισμός του εσωτερικού χρέους λόγω του υπερπληθωρισμού (Μιχαήλ Ζουμπουλάκης, 2015). Στο τέλος αυτής της ταραχώδους δεκαετίας, κατόπιν πολλών νομισματικών μεταρρυθμίσεων και με αμερικανική βοήθεια, κατέστη δυνατή η νομισματική σταθερότητα, η δημοσιονομική αποκατάσταση και η σταδιακή οικονομική ανάπτυξη.

Κατά την οκταετία 1955-1963, η οικονομία αναπτύσσεται με λιγγιδείς ρυθμούς που το 1961 αγγίζουν το 13%. Κατά την περίοδο αυτή και μέχρι τα πρώτα έτη της

μεταπολίτευσης, η Ελλάδα διανύει την μοναδική φάση της ιστορίας της που δεν αντιμετωπίζει ιδιαίτερο πρόβλημα χρέους καθότι αυτό κινείται σε επίπεδα χαμηλότερα του 40% του ΑΕΠ (Τσουλφίδης 2009, 330). Πάντως, το μεταναστευτικό ρεύμα αυτής της περιόδου είναι έντονο καθώς εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες μεταναστεύουν σε χώρες της Δύσης και στην Αυστραλία.

Η μεταπολεμική Ελλάδα βασίστηκε σε τέσσερα "πόδια" προκειμένου να αναπτύξει την οικονομία της: α) Η ελληνική ναυτιλία είναι η πρώτη στον κόσμο και το ναυτιλιακό συνάλλαγμα αποφέρει πολλά κέρδη, β) το μεταναστευτικό συνάλλαγμα που εισέρχεται στη χώρα από εκατομμύρια Έλληνες μετανάστες στο εξωτερικό αναθερμαίνει την οικονομία, γ) η χώρα σταδιακά αναπτύσσεται τουριστικά και προσελκύει πλήθη τουριστών οι οποίοι αφήνουν πολύτιμο τουριστικό συνάλλαγμα, δ) οι εξαγωγές προϊόντων του πρωτογενούς τομέα παραγωγής όπως λάδι, ελιές, σταφίδα, φρούτα κλπ. συμβάλλουν στην ανάπτυξη παραγωγικότητα της χώρας.

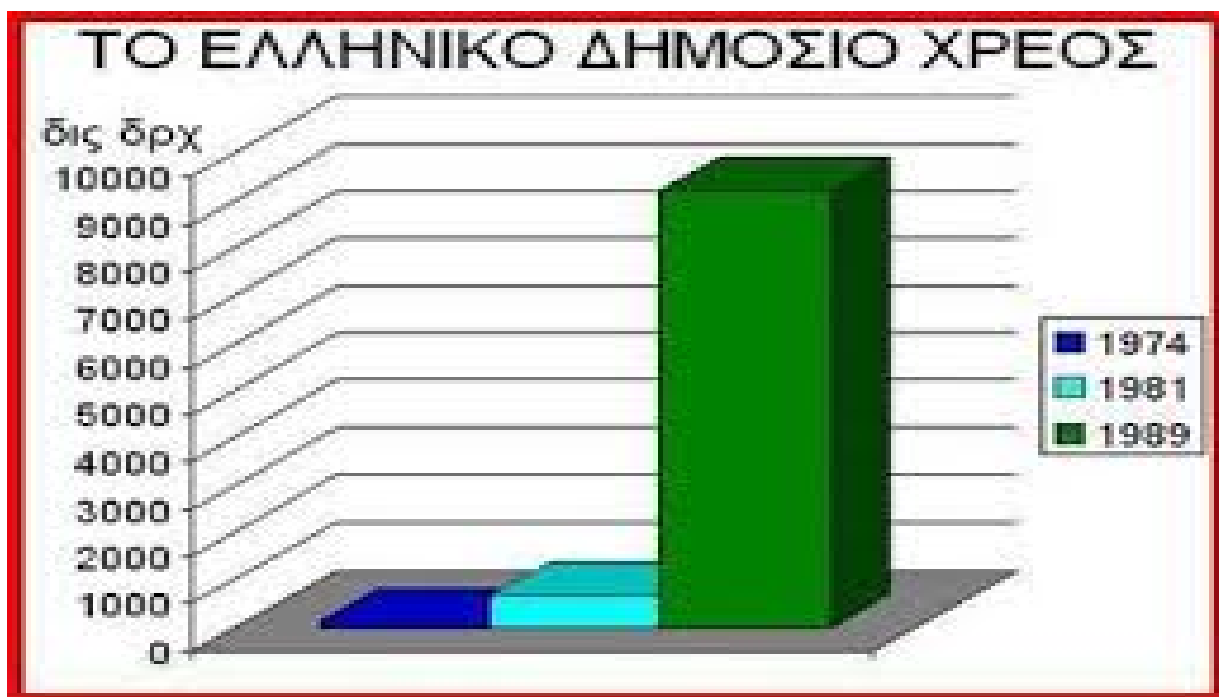
Ακολουθώντας, φθάνουμε στην επόμενη ταραχώδη περίοδο της νεώτερης ελληνικής ιστορίας, την επταετή (1967-1974) περίοδο της δικτατορίας των συνταγματαρχών, η οποία ακολούθησε μια εθνικιστική και δημαγωγική πολιτική με αθρόα κατασκευή τεχνικών έργων σ' ολόκληρη τη χώρα. Χαρακτηριστικά της περιόδου αυτής είναι η αύξηση της αστυφιλίας και η σταδιακή εγκατάλειψη της υπαίθρου. Επίσης, η πετρελαϊκή κρίση του 1973 λόγω του Αραβοϊσραηλινού πολέμου είχε σαν συνέπεια την αλματώδη άνοδο της τιμής των καυσίμων και την ανατίμηση προϊόντων και υπηρεσιών. Λόγω της διεθνούς απομόνωσης της χώρας, ο εξωτερικός δανεισμός ήταν μικρός ενώ αντίθετα διογκώθηκε ο εσωτερικός δανεισμός. Το δημόσιο χρέος κατά το 1974, έτος πτώσης της δικτατορίας ανερχόταν στο 25% του ΑΕΠ.

Ακολουθεί η περίοδος της μεταπολίτευσης όπου το δημόσιο χρέος αυξάνεται σταδιακά καθώς μεγαλώνει ο δανεισμός. Για την αύξηση αυτή ευθύνονται όλες οι μέχρι σήμερα κυβερνήσεις σε διαφορετικό βέβαια βαθμό η κάθε μία. Η πορεία αυτή του δημοσίου χρέους δεν ήταν διαχρονικά ομοιόμορφη. Υπάρχουν περίοδοι άμβλυνσης των δημοσιονομικών ανισορροπιών αλλά και περίοδοι κατά τις οποίες διαμορφώνονται εκρηκτικές καταστάσεις. Παράλληλη αυξητική πορεία ακολουθεί και το δημοσιονομικό έλλειμμα.

Το 1979 η Ελλάδα υπέγραψε την συνθήκη προσχώρησης στην ΕΟΚ της οποίας καθίσταται επίσημο μέλος από την 1^η Ιανουαρίου 1981.

Μεταξύ του 1980 και 1993 το χρέος εκτινάχθηκε από 28,6% στο 111,6% του ΑΕΠ.

Διάγραμμα 4. Η εξέλιξη του ελληνικού δημόσιου χρέους 1974-1989

<https://www.google.gr/url>

Μετά το 1993 η ελληνική οικονομία προκειμένου να ικανοποιήσει τα κριτήρια σύγκλησης που απαιτούσε η συνθήκη του Μάαστριχτ προσαρμόστηκε αναλόγως και μπήκε σε έναν δρόμο ομαλοποίησης. Αποτέλεσμα αυτής της πορείας ήταν η ελαφριά μείωση του δημοσίου χρέους ως ποσοστού επί του ΑΕΠ καθώς και η σταδιακή μείωση του ελλείμματος σε ποσοστό κάτω του 3%, γεγονός που οδήγησε την Ελλάδα στο να πληροί όλες τις προϋποθέσεις για την ένταξή της στην Οικονομική & Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) από την 1^η Ιανουαρίου 2002. Αργότερα βέβαια, αυτές οι επιδόσεις αμφισβητήθηκαν και θεωρήθηκαν αποτέλεσμα της λεγόμενης δημιουργικής λογιστικής που χαρακτηριζόταν από αποκρύψεις ελλειμμάτων και δανείων, στην υλοποίηση της οποίας συνέβαλλε και η τράπεζα επενδύσεων Goldman Sachs, όπως βέβαια έπραξε και σε αντίστοιχες περιπτώσεις άλλων χωρών (π.χ. Ιταλία, Πορτογαλία).

Τα προγράμματα λοιπόν προσαρμογής που εφαρμόστηκαν για την ικανοποίηση των κριτηρίων εισόδου της χώρας στην ΟΝΕ σε συνδυασμό με τους υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης της οικονομίας, εξασθένησαν τη δυναμική του χρέους και συνέβαλαν στη σταθεροποίηση του περί του 100% του ΑΕΠ. Οπότε, κατά τη χρονική περίοδο από το 1994 και έως το 1997 το πραγματικό ΑΕΠ αυξάνεται και σημειώνονται πρωτογενή πλεονάσματα παρά το γεγονός ότι τα επιτόκια, αν και σταθερά μειούμενα, παραμένουν υψηλά.

Κατά το χρονικό διάστημα από 1997 έως το 2000 τρεις παράγοντες συνετέλεσαν στην μείωση του λόγου χρέους προς ΑΕΠ. Πρώτον, η μείωση των ελλειμμάτων. Δεύτερον, η μείωση του πληθωρισμού που συνέβαλε στη μείωση των ονομαστικών επιτοκίων και τρίτον, η έκδοση για πρώτη φορά δεκαετών ομολόγων σταθερού επιτοκίου γεγονός που οδήγησε σε περαιτέρω πτώση των επιτοκίων και έθεσε τέλος στην υψηλή εξάρτηση του δημοσίου από το βραχυχρόνιο δανεισμό. (B. Μανεσιώτης – R. Reischauer 2002, σελ. 152)

Ωστόσο, από το 2008 εξαιτίας ενός συνδυασμού διεθνών και εγχώριων παραγόντων άρχισε να εκδιπλώνεται μια οικονομική κρίση η οποία επέφερε στη χώρα βαθιά ύφεση στην οικονομία. Η παγκόσμια οικονομική κρίση και τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού οδήγησαν σε νέα αλματώδη αύξηση του χρέους περίπου στο 110% του ΑΕΠ, το δεύτερο μεγαλύτερο στην Ευρωζώνη.

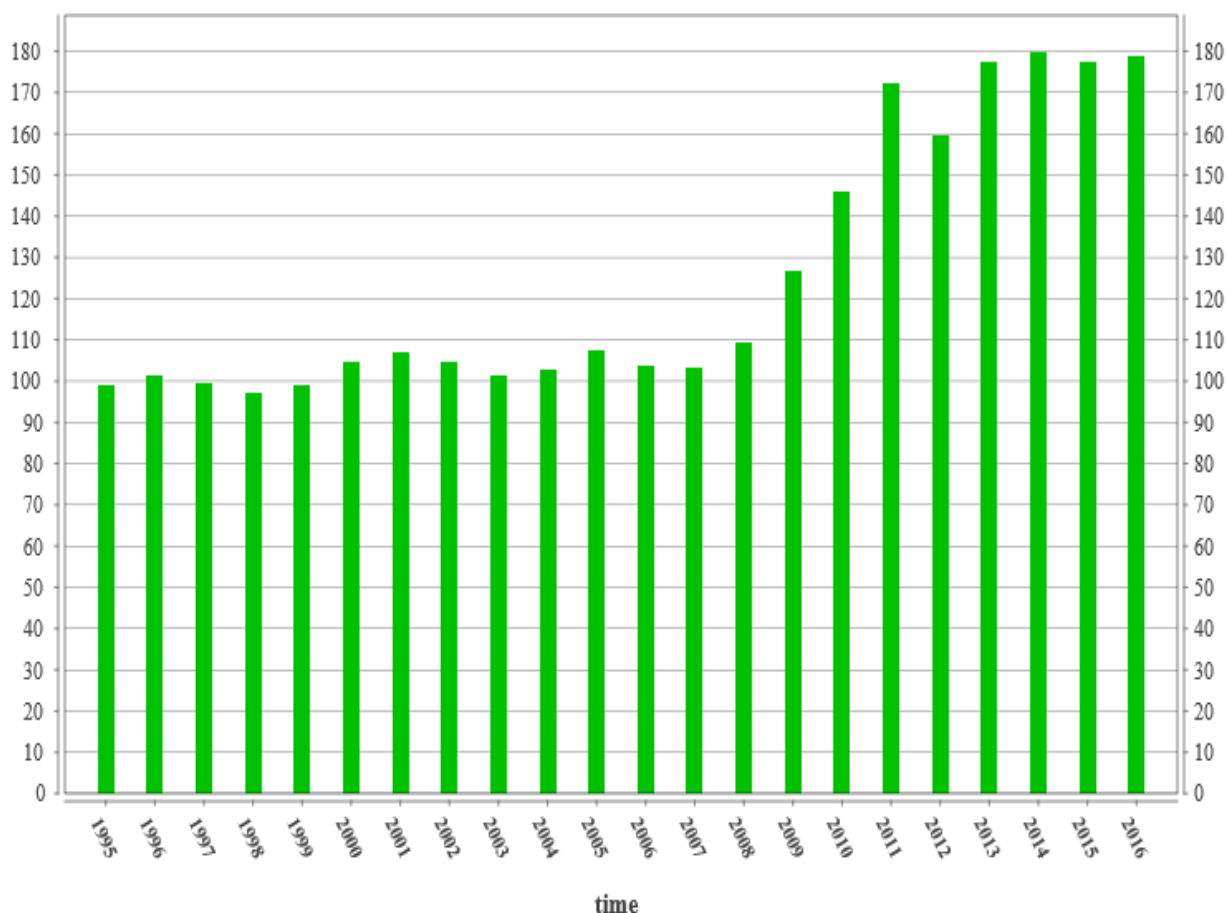
Το 2010 η χώρα βρέθηκε σε αδυναμία δανεισμού από τις ξένες χρηματαγορές. Προκειμένου να αποφευχθεί το αδιέξοδο και η οικονομική κατάρρευση υπήρξε προσφυγή στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης που εν τω μεταξύ είχε συσταθεί.

Έκτοτε, κάθε χρόνο το χρέος αυξάνεται θεαματικά για να φτάσει το 2016 στο δυσθεώρητο 179% του ΑΕΠ. Μόνο το 2012 υπήρξε μια σημαντική μείωση του κατά 12,5 μονάδες (από 172,1% στο 159,6%).

Πρέπει επίσης, να σημειώσουμε ότι το χρέος της Ελλάδας σε απόλυτα μεγέθη αυξανόταν συνεχώς από τα πρώτα έτη της μεταπολίτευσης μέχρι σήμερα, ιδιαιτέρως δε, μετά το 1980. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και μέχρι την έναρξη της κρίσης όπου υπήρχε υψηλή οικονομική μεγέθυνση, η συνεχής αύξηση του ΑΕΠ απέκρυπτε τη σταθερή αύξηση του χρέους. Επομένως, η αύξηση του ΑΕΠ δημιουργούσε μια πλασματική εικόνα που επικάλυπτε την ασκούμενη δημοσιονομική πολιτική η οποία παρήγαγε ελλείμματα που έπρεπε να χρηματοδοτηθούν με νέο δανεισμό. Η ραγδαία οικονομική συρρίκνωση που επέφερε η οικονομική κρίση εκτόξευσε το λόγο του χρέους προς το ΑΕΠ.

Η ονομαστική αξία υπολοίπου δημοσίου χρέους στο τέλος του 2015 ανερχόταν στα 311,673 δις ευρώ. Στα ίδια περίπου επίπεδα (311,160 δις €) κυμαινόταν και εντός του 2016 (Q3) (www.statistics.gr)

Διάγραμμα 5. Η εξέλιξη του ελληνικού δημοσίου χρέους 1995-2016, ως ποσοστού επί του ΑΕΠ.

Πηγή: Eurostat

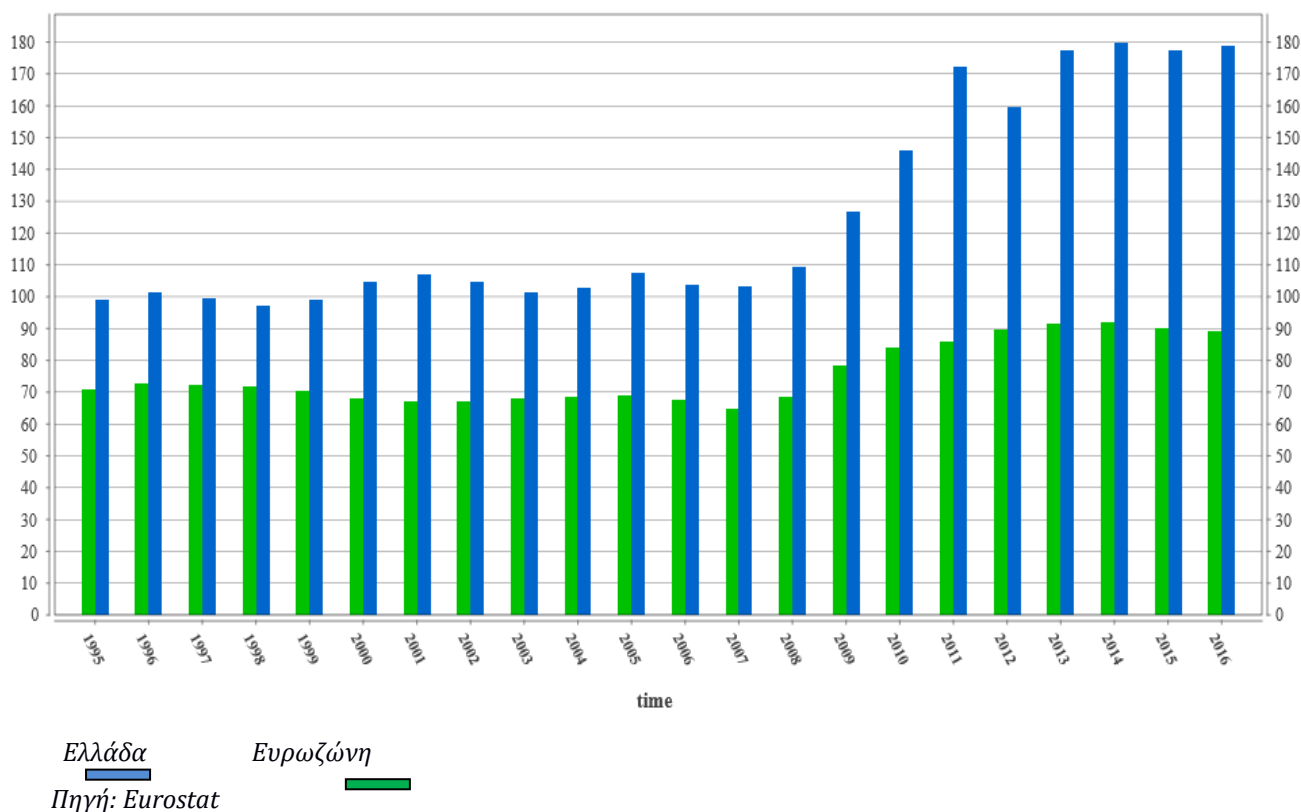
2.2 Σύγκριση ελληνικού χρέους με το χρέος της ΕΕ

Η πορεία που έχει διαγράψει το ελληνικό χρέος τα τελευταία χρόνια διαφέρει πολύ από την εξέλιξη του μέσου όρου του χρέους των χωρών της ΕΕ και ειδικά των χωρών της ευρωζώνης, καθότι αυτό είναι κατά πολύ μεγαλύτερο. Όπως έχει προαναφερθεί, για πολλά χρόνια, από το 1995 και εντεύθεν, στην Ελλάδα γινόταν προσπάθεια για την σταθεροποίηση και μείωση του δημοσίου χρέους το οποίο κυμαινόταν όλη αυτή την περίοδο ως ποσοστό επί του ΑΕΠ περίξ του 100% (από 99% έως 109% περίπου). Όμως, από το 2008 και μετά, άρχισε μια αλματώδη αύξησή του η οποία σήμερα έχει φτάσει στο 179% του ΑΕΠ.

Η αντίστοιχη εικόνα χρέους που παρουσιάζει η Ευρωζώνη είναι εντελώς διαφορετική. Η πορεία που διαγράφει από το 1995 έως το 2008 είναι καθοδική, καταλήγοντας περίπου στο 68,5% του ΑΕΠ το 2008. Από εκεί και μετά όμως, παρουσιάζεται σημαντική αύξηση του χρέους η οποία το 2014 φτάνει στο 92% του ΑΕΠ. Σε καμία ωστόσο περίπτωση δεν μπορεί να συγκριθεί με αυτό της Ελλάδας.

Πρέπει όμως να επισημάνουμε και την ανομοιομορφία μεταξύ των χωρών της ΕΕ ως προς το μέγεθος του χρέους. Έτσι έχουμε χώρες με υψηλό δημόσιο χρέος όπως η Ιταλία (περίπου 133%) και το Βέλγιο (περίπου 106%) και χώρες με μικρό χρέος όπως η Εσθονία όπου το χρέος αντιστοιχεί στο 10% του ΑΕΠ ή από της χώρες της ευρωζώνης το Λουξεμβούργο με λόγο χρέους προς ΑΕΠ 20%.

Διάγραμμα 6. Συγκριτικός πίνακας του ελληνικού δημόσιου χρέους με το μέσο όρο του δημόσιου χρέους των χωρών της Ευρωζώνης 1995 -2016, ως ποσοστού επί του ΑΕΠ.

Διάγραμμα 6.1. Βασικά μεγέθη της Ελληνικής Οικονομίας. Η εξέλιξη του Ελληνικού Δημοσίου Χρέους 2010-2016 σε απόλυτα μεγέθη.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ							
1. Βασικά Μεγέθη	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Όνομαστικό ΑΕΠ (σε εκατ.€)	226.031	207.028	191.204	180.654	177.941	175.697	175.888
Ποσοστό μεταβολής πραγματικού ΑΕΠ	-5,4%	-9,1%	-7,3%	-3,2%	0,4%	-0,2%	0,0%
Εναρμονισμένος ΔΤΚ	4,7%	3,1%	1,0%	-0,9%	-1,4%	-1,1%	0,0%
Ποσοστό ανεργίας	12,7%	21,3%	26,4%	27,5%	25,8%	24,1%	23,6%
2. Δημόσια Οικονομικά	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (σε εκατ.€)	330.372	356.003	305.096	320.511	319.729	311.673	314.897
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% επί του ΑΕΠ)	146,2%	172,0%	159,6%	177,4%	179,7%	177,4%	179%
Έλλομα (-) πλεόνασμα (+) Γενικής Κυβέρνησης (% επί του ΑΕΠ)	-11,2%	-10,2%	-8,8%	-13,1%	-3,7%	-5,9%	0,7%
ΕΥΡΩΖΩΝΗ							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ποσοστό Μεταβολής πραγματικού ΑΕΠ	2,1%	1,5%	-0,9%	-0,3%	1,1%	2,0%	1,8%
Εναρμονισμένος ΔΤΚ	1,6%	2,7%	2,5%	1,4%	0,4%	0,0%	0,2%
Ποσοστό ανεργίας	10,2%	10,2%	11,4%	12,0%	11,6%	10,9%	10,0%

Πηγή: Οργανισμός Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους www.pdma.gr/el

Κεφάλαιο 3

Αιτίες Δημοσίου Χρέους

Ένας από τους πιο σημαντικούς λόγους συσσώρευσης δημοσίου χρέους στην πάροδο των ετών είναι τα συνεχή δημοσιονομικά ελλείμματα του Ισοζυγίου Πληρωμών καθώς και οι συσσωρευμένοι τόκοι από τα υφιστάμενα χρέη.

Ουσιαστικά, το χρέος αποδεικνύει την ανικανότητα του κράτους να καλύπτει αυτά τα ελλείμματα μέσω της διαχείρισης των εσόδων του.

Η δυναμική του χρέους, δηλαδή η μακροχρόνια μεταβολή και εξέλιξη του, εκφράζεται με τον δείκτη δημόσιο χρέος προς ΑΕΠ.

Ο δείκτης αυτός προσδιορίζεται από τους εξής παράγοντες: α) από το ύψος χρέους σε τρέχουσες τιμές β) από το επιτόκιο εξυπηρέτησης του χρέους καθώς κάθε άνοδος του εν λόγω επιτοκίου προκαλεί αύξηση του χρέους και θα επιφέρει αντίστοιχη μεταβολή του δείκτη γ) από τον πληθωρισμό αφού τυχόν αύξηση του προκαλεί αυξήσεις στις τιμές των αγαθών, μείωση της κατανάλωσης και επομένως επηρεάζει αρνητικά το ΑΕΠ δ) από το ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ και ε) από το πρωτογενές πλεόνασμα σε σχέση με το ΑΕΠ καθώς εδώ λειτουργεί μια αντίστροφη σχέση και οποιαδήποτε αύξηση του πλεονάσματος οδηγεί σε μείωση του χρέους.

3.1 Το Δημοσιονομικό έλλειμμα

Δημοσιονομικό έλλειμμα είναι η αρνητική διαφορά που προκύπτει στο Ισοζύγιο Πληρωμών μιας χώρας όταν από τα ετήσια έσοδα αφαιρεθούν τα ετήσια έξοδα.

Το ισοζύγιο Πληρωμών είναι ένας ειδικός λογαριασμός όπου καταγράφονται το ύψος και η εξελικτική πορεία των οικονομικών συναλλαγών μιας χώρας με τις υπόλοιπες χώρες του κόσμου. Οι συναλλαγές αυτές μπορούν να διακριθούν στις εξής κατηγορίες:

1. Ισοζύγιο Τρεχουσών συναλλαγών

α) Εμπορικό Ισοζύγιο. Περιλαμβάνει τις εισαγωγές και εξαγωγές εμπορευμάτων. Οι εισαγωγές ουσιαστικά αποτελούν πληρωμές προς το εξωτερικό και επομένως επιβαρύνουν το Εμπορικό ισοζύγιο. Αντίθετα, οι εξαγωγές αγαθών εκλαμβάνονται

ως εισπράξεις από χώρες του εξωτερικού και προσμετρούνται θετικά στο Εμπορικό Ισοζύγιο.

β) Ισοζύγιο Υπηρεσιών. Περιλαμβάνει αντιστοίχως, πληρωμές και εισπράξεις από παροχή υπηρεσιών από και προς χώρες του εξωτερικού. Αναλόγως, προσμετρούνται θετικά ή αρνητικά στο Εμπορικό Ισοζύγιο.

γ) Ισοζύγιο Εισοδημάτων. Αναφέρεται σε εισπράξεις και πληρωμές από μισθούς, αμοιβές, μερίσματα, τόκους, κέρδη.

δ) Ισοζύγιο Τρεχουσών Μεταβιβάσεων. Αναφέρεται σε εισπράξεις και πληρωμές της Γενικής Κυβέρνησης.

2. Ισοζύγιο Κεφαλαιακών Μεταβιβάσεων. Περιλαμβάνει μεταφορές πόρων μεταξύ μιας χώρας και άλλων χωρών (π.χ. Ελλάδα - ΕΕ).

3. Ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών.

α) Άμεσες Επενδύσεις. Κατοίκων μιας χώρας στο εξωτερικό (π.χ. Έλληνες πολίτες επενδύουν σε μια άλλη χώρα της ΕΕ) καθώς και επενδύσεις μη κατοίκων στην εν λόγω χώρα (π.χ. πολίτης άλλης χώρας ιδρύει νέα εταιρία στην Ελλάδα).

β) Επενδύσεις Χαρτοφυλακίου (π.χ. Έλληνας πολίτης αγοράζει κρατικά ομόλογα άλλου κράτους και αντίστροφα ξένος υπήκοος αποκτά ομόλογα του ελληνικού δημοσίου).

γ) Μεταβολή Συναλλαγματικών Διαθεσίμων. (Αύξηση - Μείωση)

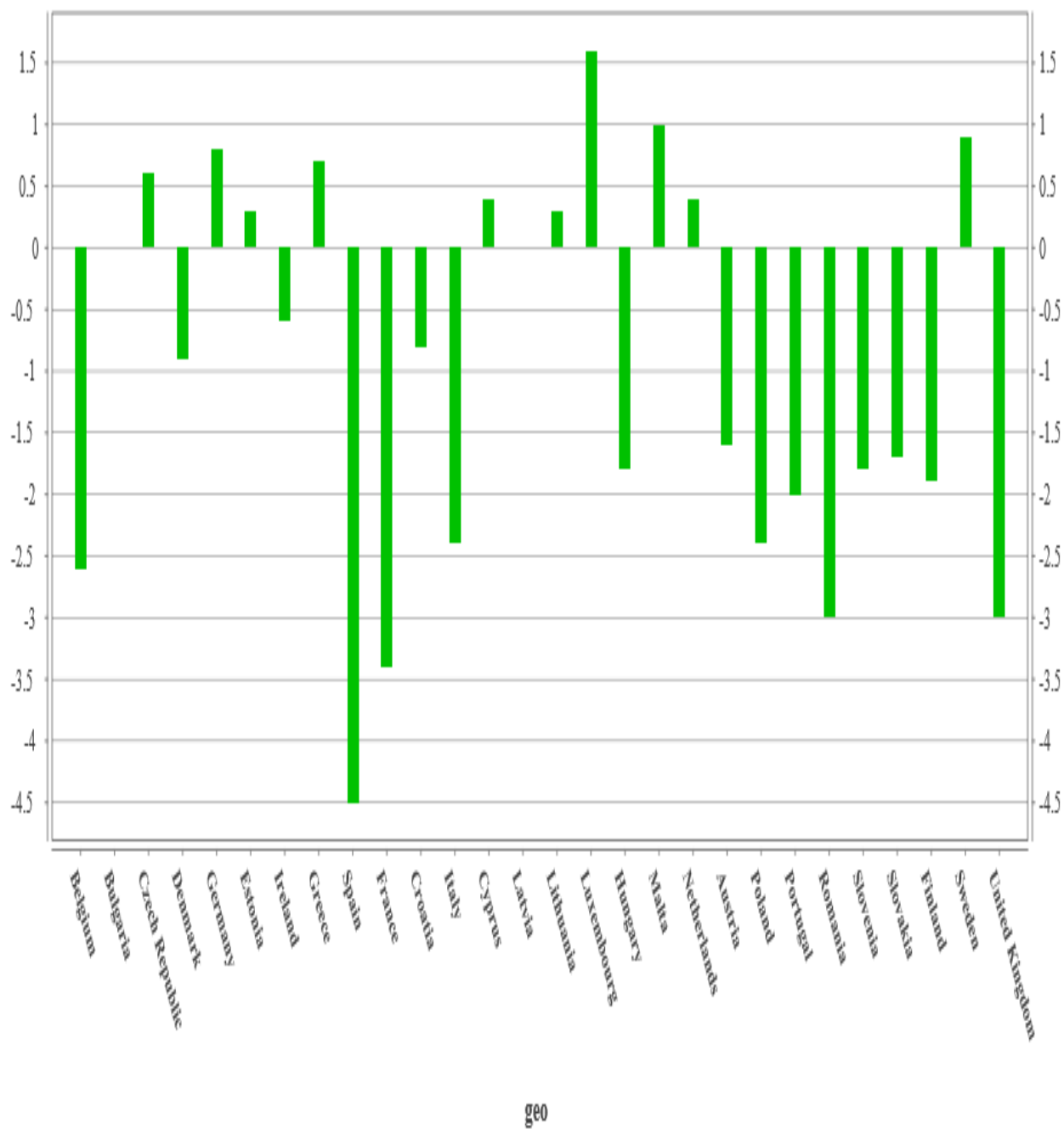
Το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών είναι το πιο σημαντικό γιατί δείχνει την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας στην παροχή αγαθών και υπηρεσιών.

Αν το Ισοζύγιο Πληρωμών και ιδιαίτερα το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών είναι πλεονασματικό, αν δηλαδή οι εισπράξεις είναι περισσότερες από τις πληρωμές, τότε η εκάστοτε χώρα διαθέτει μια ανταγωνιστική οικονομία και μπορεί να παράγει πλεονάσματα τα οποία μπορεί να διαθέτει είτε για την μείωση του χρέους της, είτε για επενδύσεις που μπορούν να αποφέρουν κέρδη για τη χώρα και να χρηματοδοτήσουν περαιτέρω την οικονομία της, είτε για αύξηση των συναλλαγματικών αποθεμάτων της. Αντίθετα, αν το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών είναι ελλειμματικό, αν δηλαδή οι εισπράξεις είναι μικρότερες των πληρωμών, τότε έχουμε αύξηση των χρεών και μείωση του πλούτου μιας χώρας.

Σημειώνεται δε, ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση σε περίπτωση που κάποια χώρα-μέλος της υπερβαίνει σε μακροχρόνια βάση το δείκτη του δημοσιονομικού ελλείμματος σε ποσοστό άνω του 3% του ΑΕΠ, τότε ενεργοποιεί τη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος με στόχο τη λήψη μέτρων που θα επαναφέρουν το επίπεδο του

ελλείμματος σε ποσοστό κάτω του 3%. Η διαδικασία αυτή ορίστηκε από τη συνθήκη του Maastricht και αποσκοπεί στη συνεργασία των χωρών της ΕΕ για τον περιορισμό των ελλειμμάτων. Σε αντίθετη περίπτωση προβλέπει ακόμη και οικονομικές κυρώσεις στις χώρες που δεν θα συμμορφωθούν με τις σχετικές υποδείξεις.

Διάγραμμα 7. Το έλλειμμα των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης έτους 2016, ως ποσοστού επί του ΑΕΠ.

Πηγή: Eurostat

3.2 Η εξέλιξη του δημοσιονομικού ελλείμματος στην Ελλάδα

Η Ελλάδα άρχισε να παρουσιάζει ελλείμματα από το 1974 και εντεύθεν. Πριν παρουσίαζε δημοσιονομικά πλεονάσματα. Μεγάλη αύξηση του ελλείμματος πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα 1979-1985 όπου ανήλθε περίπου στο 11,50% από 2,5%. Τα δύο επόμενα χρόνια παρουσίασε μια μικρή μείωση, για να αποκτήσει πάλι ανοδική τάση και να διαμορφωθεί σε πολύ υψηλά επίπεδα (15,9%) το 1990. Τη δεκαετία του '90 το δημόσιο έλλειμμα ακολούθησε καθοδική πορεία φτάνοντας το 1999 στο επίπεδο του 3,4% του ΑΕΠ. Αυτή η πτώση υπήρξε συνέπεια της απαιτούμενης δημοσιονομικής προσαρμογής στα πλαίσια της προετοιμασίας για την ένταξη της χώρας στην Οικονομική & Νομισματική Ένωση.

Τα προγράμματα σύγκλισης που εφαρμόστηκαν - τα οποία χαρακτηρίζονταν από την άσκηση περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής, τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης και τον περιορισμό της φοροδιαφυγής - επέφεραν την αποκλιμάκωση του δημοσιονομικού ελλείμματος (Αργείτης 2011 σελ 11).

Μετά την είσοδο της χώρας στην ΟΝΕ η κατάσταση αντιστρέφεται για να οδηγηθεί σταδιακά ξανά στα υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα των αρχών της δεκαετίας του '90. Το 2009 το δημόσιο έλλειμμα εκτοξεύτηκε στο 15,5% του ΑΕΠ.

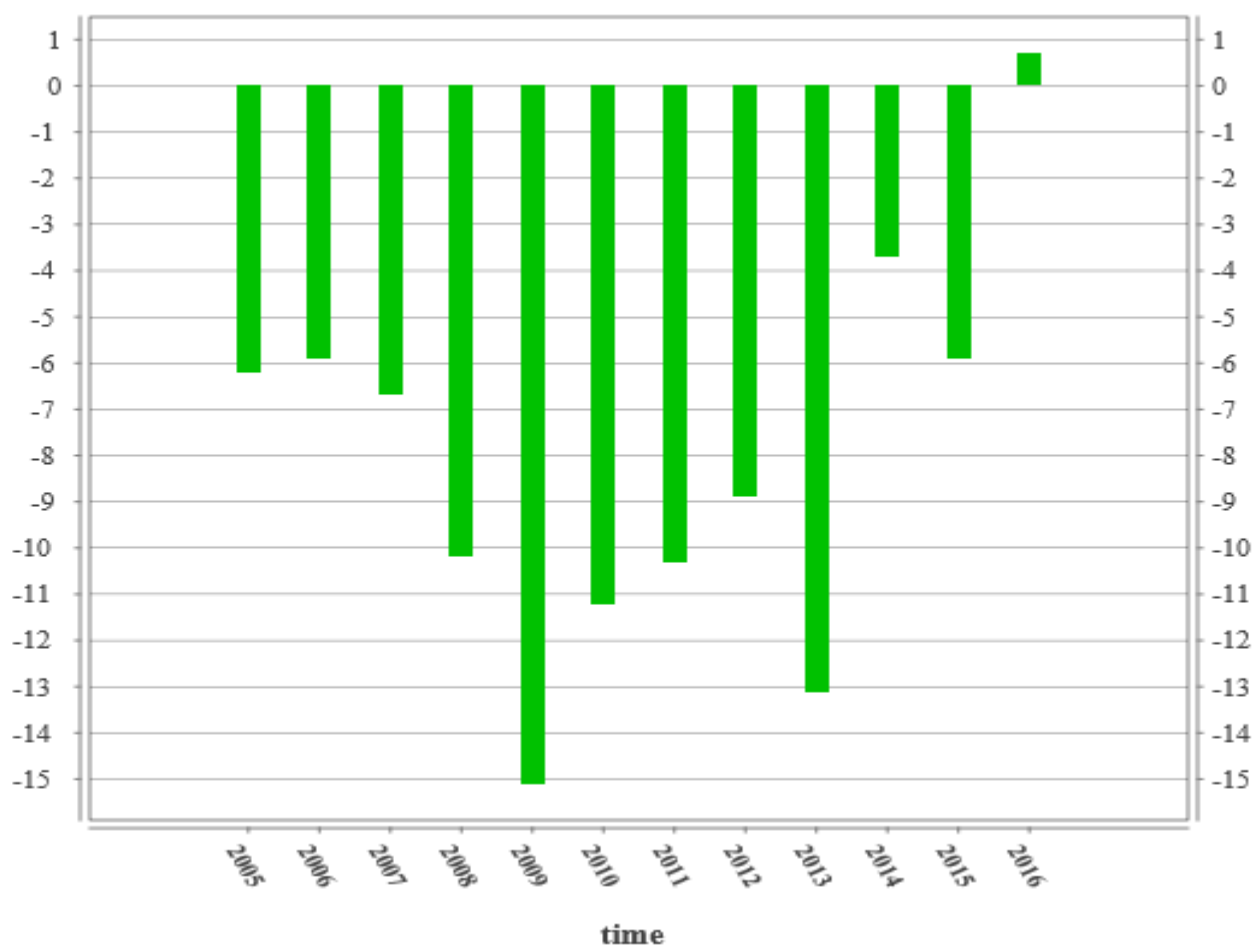
Η Ελλάδα λόγω της συμμετοχής της στην Ευρωζώνη εξασφάλισε εύκολη και φτηνή πρόσβαση στις χρηματαγορές. Λόγω των υψηλών ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης και της ευφορίας που προκάλεσε το γεγονός αυτό, ο δανεισμός αυξήθηκε και τα ελλείμματα διευρύνθηκαν δημιουργώντας έτσι μια αποσταθεροποιητική τάση των δημοσιονομικών μεγεθών της χώρας.

Πρέπει επίσης να επισημάνουμε ότι το 2004 ενεργοποιήθηκε η Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος εκ της οποίας η χώρα εξήλθε το 2006 καθώς το έλλειμμα είχε υποχωρήσει σημαντικά. Επίσης, το 2004 πραγματοποιήθηκε δημοσιονομική απογραφή η οποία είχε σαν αποτέλεσμα την προς τα πάνω αναθεώρηση των στοιχείων του ελλείμματος για την περίοδο 1997-2004. Το 2008 ξέσπασε η παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση η οποία ανέδειξε με έντονο τρόπο τις χρόνιες διαρθρωτικές αδυναμίες και ανισορροπίες της ελληνικής οικονομίας. Ακολούθως, το 2009 λόγω των υψηλών ελλειμμάτων που είχαν πραγματοποιηθεί κατά την προηγούμενη διετία, η χώρα υπήχθη πάλι στη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος.

Η επιδείνωση όμως των δημοσιονομικών μεγεθών ήταν ραγδαία και οι ενέργειες για την αντιμετώπιση του προβλήματος ήταν ανεπαρκείς, με αποτέλεσμα το δημόσιο

έλλειμμα να υπερβεί το 15% του ΑΕΠ. Παρά τα μέτρα που ελήφθησαν εξαιτίας των κλιμακούμενων πιέσεων στην αγορά ομολόγων και της μεγάλης αύξησης του κόστους δανεισμού, οι ελληνικές αρχές αναγκάστηκαν να υποβάλουν επίσημο αίτημα τον Απρίλιο του 2010 στις χώρες της ευρωζώνης και στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για χρηματοδοτική συνδρομή. Ακολούθως, στις 2 Μαΐου 2010 στο πλαίσιο του Μνημονίου Οικονομικής & Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής καταγράφηκαν οι βασικές προϋποθέσεις για την χορήγηση δανείου από το ΔΝΤ και την ΕΕ. Η χώρα ανέλαβε την υποχρέωση για εφαρμογή διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην οικονομία αλλά η ανάληψη των σχετικών δράσεων δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Οι καθυστερήσεις στην υλοποίηση αυτών των μεταρρυθμίσεων και στη λήψη δημοσιονομικών μέτρων καθώς και το εν γένει αρνητικό κλίμα στην οικονομία, οδήγησαν εντός του 2011 και αρχών του 2012 στην κατ' επανάληψη αναθεώρηση των δημοσιονομικών στόχων και στη λήψη νέων μέτρων, κάτω από την πίεση των πιστωτών της χώρας.

Διάγραμμα 8. Το δημόσιο έλλειμμα της Ελλάδας 2005-2016, ως ποσοστού επί του ΑΕΠ.

Πηγή: Eurostat

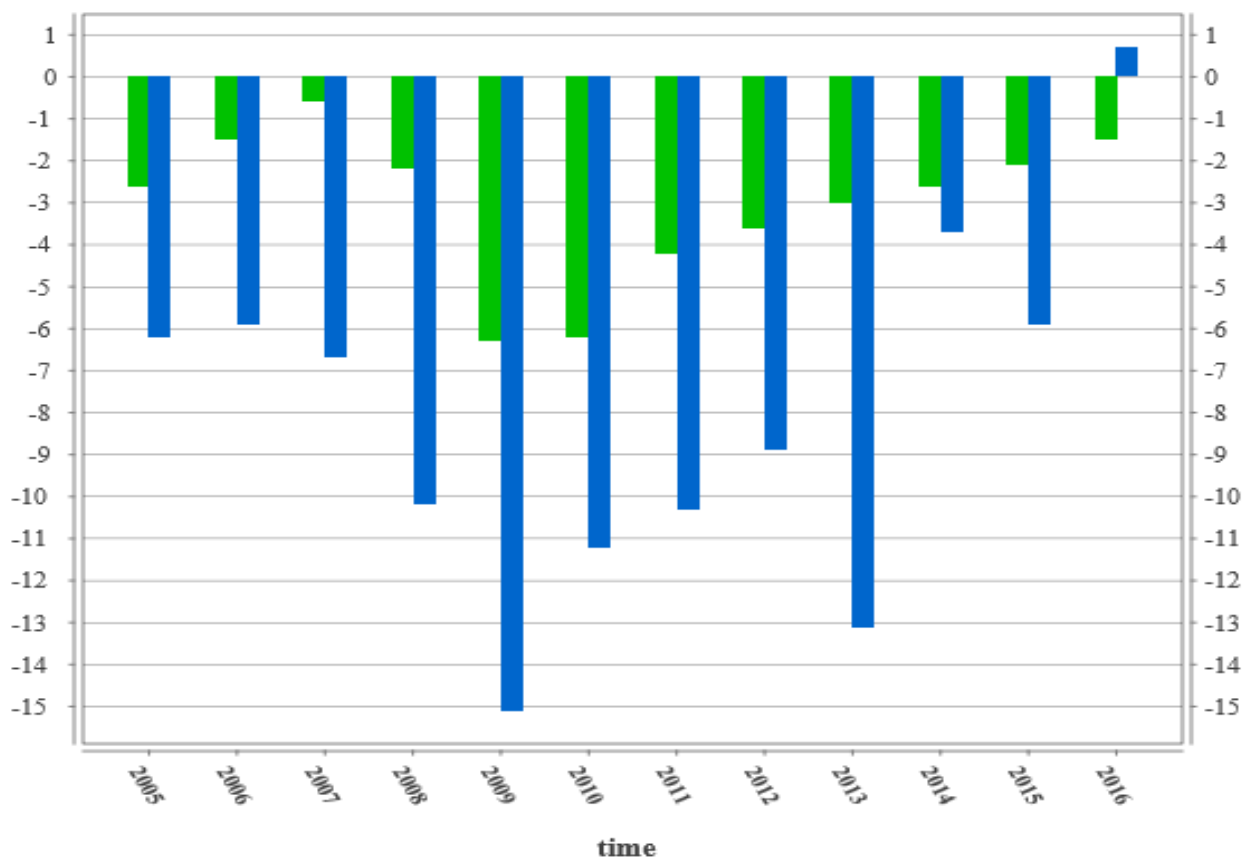
Να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ του ελλείμματος και του πρωτογενούς ελλείμματος το οποίο υπολογίζεται χωρίς τον συνυπολογισμό των τόκων. Αυτό μας επιτρέπει να αξιολογούμε αν οι αυξήσεις των ελλειμμάτων συνδέονται με τις πρωτογενείς δαπάνες ή αν σχετίζονται με την αποπληρωμή τόκων.

Αν συμβαίνει το δεύτερο, η οποιαδήποτε μεταβολή των ελλειμμάτων δεν συνδέεται με την δημοσιονομική πολιτική που εφαρμόζει η εκάστοτε κυβέρνηση αφού η αποπληρωμή των τόκων έχει σχέση με το συσσωρευμένο χρέος που προκύπτει από τη δημοσιονομική πολιτική που εφαρμόσαν οι προηγούμενες κυβερνήσεις.

Τα πρωτογενή ελλείμματα έκαναν την εμφάνισή τους στην Ελλάδα για πρώτη φορά το 1974 και μέχρι το 1980 κυμαίνονταν σε χαμηλά επίπεδα, συγκεκριμένα από 2,1% του ΑΕΠ το 1975 έως 1,2% του ΑΕΠ το 1980. Τη δεκαετία του '80 εμφανίζουν σημαντική αύξηση η οποία διατηρείται μέχρι το 1990. Από το 1991 ξεκίνησε η προσπάθεια για τη μείωση των πρωτογενών ελλειμμάτων η οποία οδήγησε στην εμφάνιση πρωτογενών πλεονασμάτων για τη χρονική περίοδο από το 1994 έως το 2002. Αυτό σημαίνει ότι κατά την συγκεκριμένη χρονική περίοδο η χρηματοδότηση των πρωτογενών δαπανών γινόταν μόνο από τα έσοδα της χώρας χωρίς να υπάρχει ανάγκη δανεισμού για την κάλυψή τους. Το 1998 το πρωτογενές πλεόνασμα έφτασε στη μέγιστη τιμή που έχει φτάσει ποτέ και αντιστοιχεί στο 5% του ΑΕΠ. Ωστόσο, αυτά τα πρωτογενή πλεονάσματα δεν ήταν αρκετά ώστε να εξαλείψουν το δημόσιο έλλειμμα καθότι οι τόκοι για την εξυπηρέτηση του χρέους ήταν πολύ μεγάλοι. Από το 2003 εμφανίστηκαν ξανά τα πρωτογενή ελλείμματα όπου το 2009 εκτοξεύτηκαν στο 10,5% του ΑΕΠ.

Συγκρίνοντας το δημόσιο έλλειμμα της Ελλάδας και τα αντίστοιχα ελλείμματα των υπολοίπων χωρών της ΕΕ κατά την διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας, διαπιστώνουμε ότι αυτό είναι κατά πολύ μεγαλύτερο.

Διάγραμμα 9. Συγκριτικός πίνακας ελλειμμάτων Ελλάδας και μέσου όρου (Μ.Ο.) των χωρών Ευρωζώνης ετών 2005-2016, ως ποσοστού επί του ΑΕΠ.

Ελλάδα

Ευρωζώνη

Πηγή: Eurostat

3.3 Η υστέρηση των δημοσιονομικών εσόδων

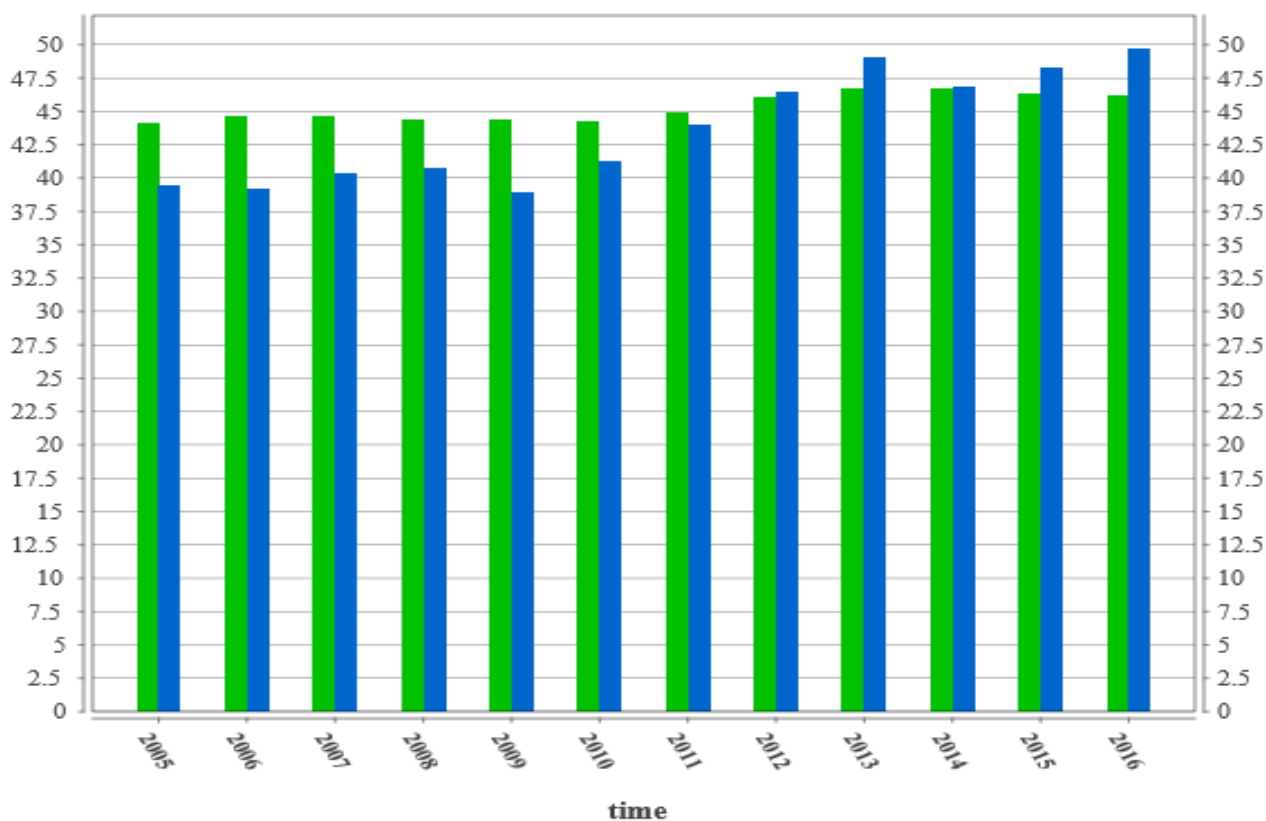
Είναι κοινή παραδοχή ότι η εξέλιξη των ελλειμμάτων της χώρας μας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την διαχρονική υστέρηση των εσόδων (Γ. Αργεΐτης - Ι. Δαφέρμος – Μ. Νικολαΐδη 2011 σελ. 14).

Τα δημοσιονομικά έσοδα προέρχονται κυρίως από φόρους που επιβάλλονται στο εισόδημα και στον πλούτο των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων καθώς επίσης και σε αγαθά και υπηρεσίες. Έσοδα επίσης, προέρχονται και από μη φορολογητέες πηγές (π.χ. Κεντρική Τράπεζα, Δημόσιες Επιχειρήσεις). Τα φορολογικά έσοδα μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες: τους άμεσους φόρους που είναι οι φόροι εισοδήματος και περιουσίας, τους έμμεσους φόρους που σχετίζονται με την παραγωγή και τις εισαγωγές (π.χ. Φόρος Προστιθέμενης Αξίας), τις κοινωνικές εισφορές (ταμεία κοινωνικής ασφάλισης). Ως μη φορολογικά έσοδα μπορούν να χαρακτηριστούν τα

έσοδα από το εισόδημα περιουσίας, οι επιδοτήσεις, οι τρέχουσες μεταβιβάσεις, έσοδα από εμπορεύσιμο και μη εμπορεύσιμο προϊόν και οι λοιπές μεταβιβάσεις κεφαλαίου.

Η απόκλιση μεταξύ των εσόδων της γενικής κυβέρνησης και του μέσου όρου των χωρών της Ευρωζώνης, ως ποσοστού του ΑΕΠ, είναι πολύ μεγάλη και εξηγεί σε σημαντικό βαθμό το χάσμα μεταξύ των ελλειμμάτων της Ελλάδας με εκείνο της ΕΕ. Το 1974 τα έσοδα της γενικής κυβέρνησης ανέρχονταν στο 27% του ΑΕΠ και έκτοτε ακολούθησαν ανοδική πορεία φτάνοντας το 2016 να αποτελούν το 49,7% του ΑΕΠ. Η αύξηση αυτή δεν ήταν ομοιόμορφη σε όλη τη διάρκεια των ετών. Μέχρι το 1990 η εξέλιξη ήταν βραδεία. Σε όλη τη διάρκεια όμως της δεκαετίας του '90 και στα πλαίσια τήρησης της πορείας ένταξης στην ΟΝΕ, παρατηρείται μια τάση σύγκλισης των δημοσιονομικών εσόδων με τον αντίστοιχο μέσο όρο των χωρών της ευρωζώνης. Η εικόνα αυτή αντιστρέφεται πάλι από το 2000 και μετά καθώς η διαφορά της μεταξύ τους ψαλίδας ανοίγει ξανά και φτάνει κατά τα τέλη της εν λόγω δεκαετίας στο επίπεδο των μέσων της δεκαετίας του '90. Από το 2010 όμως τα έσοδα ξαναμπαίνουν σε θετική τροχιά ξεπερνώντας το μέσο όρο της Ευρωζώνης.

Διάγραμμα 10. Τα δημόσια έσοδα Ελλάδας και Μ.Ο. των χωρών Ευρωζώνης ετών 2005-2016, ως ποσοστού επί του ΑΕΠ.

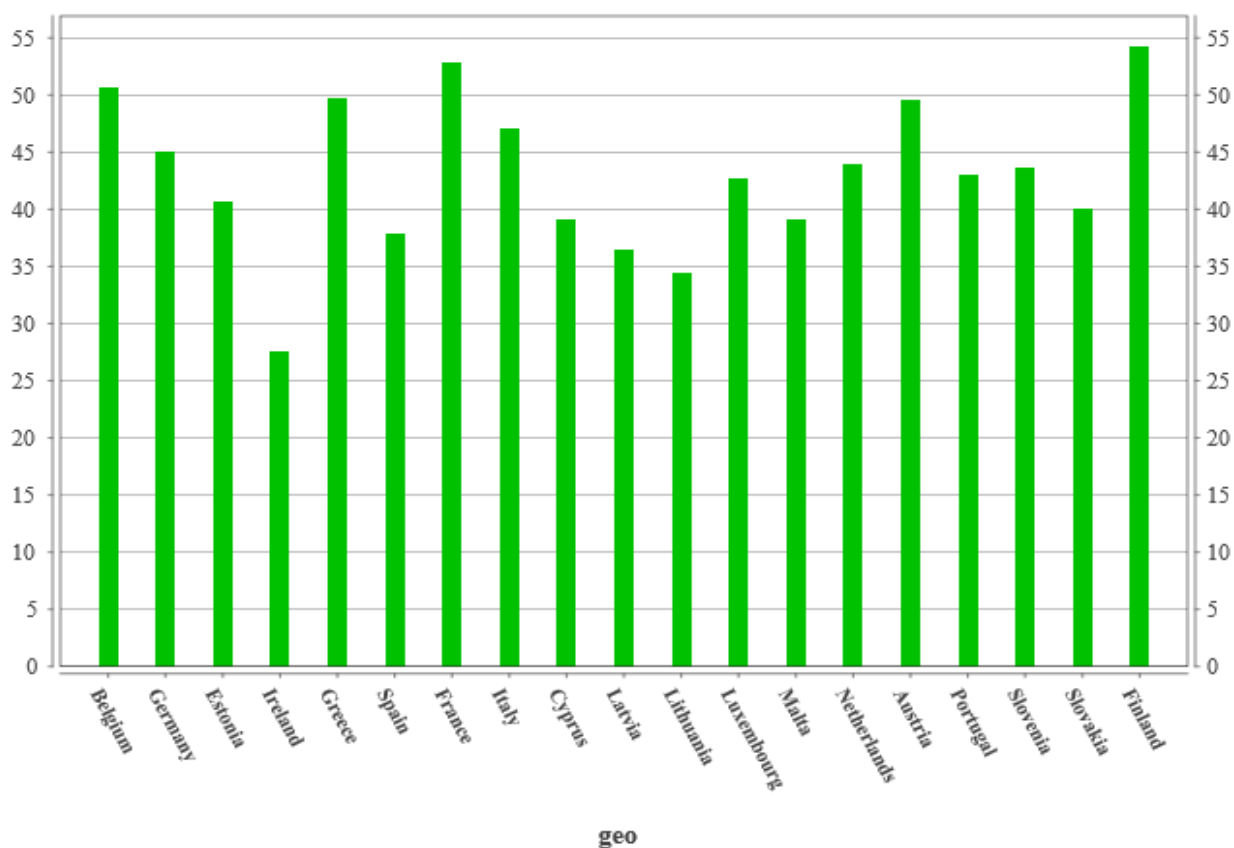
Ελλάδα

Ευρωζώνη

Πηγή: Eurostat

Τις καλύτερες επιδόσεις στην Ευρωζώνη όσον αφορά τα δημοσιονομικά έσοδα έχουν χώρες όπως η Φιλανδία, το Βέλγιο, η Γαλλία και η Αυστρία. Από την άλλη, υπάρχουν χώρες με κάποια σχετική υστέρηση, όπως η Ιρλανδία και η Ισπανία.

Διάγραμμα 11. Τα δημόσια έσοδα των χωρών Ευρωζώνης έτους 2016, ως ποσοστού επί του ΑΕΠ.

Πηγή: Eurostat

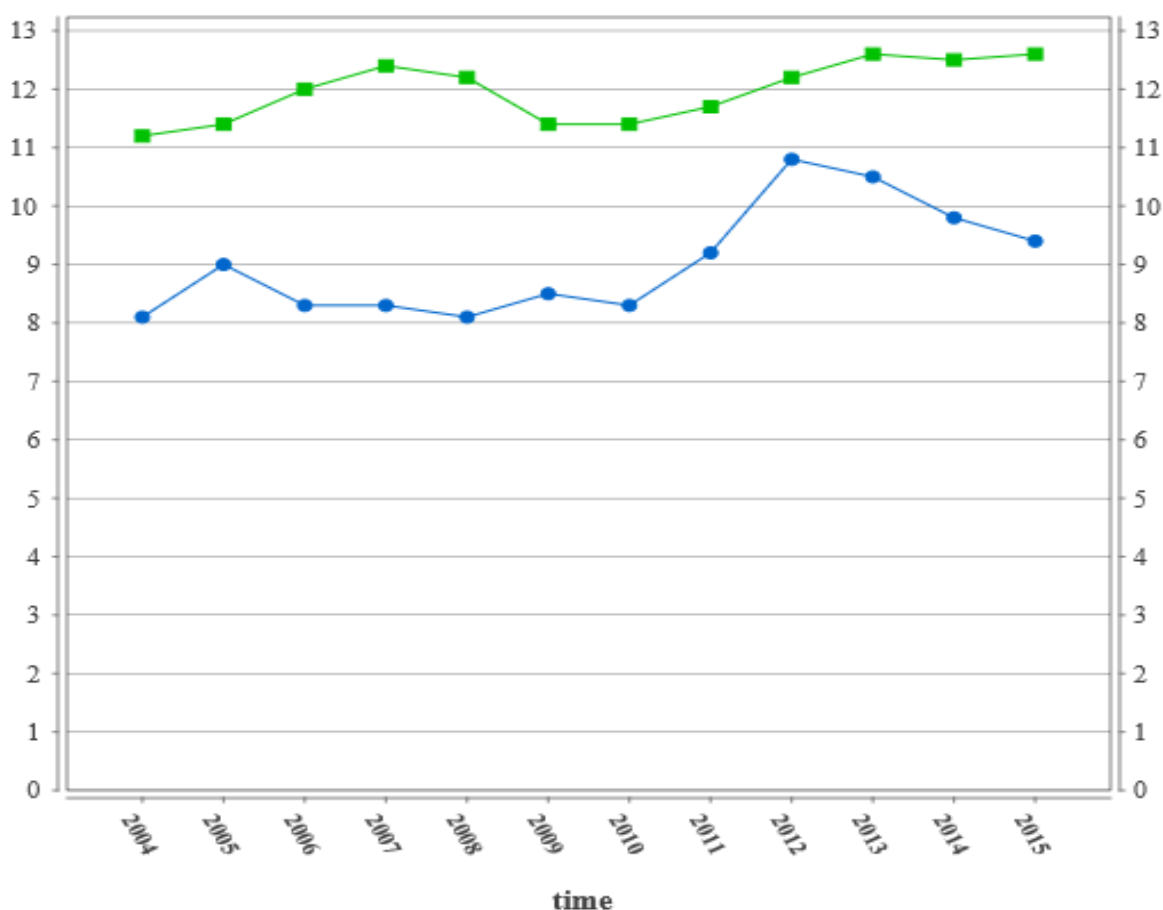
Το αδύνατο σημείο των δημοσιονομικών εσόδων για πολλά χρόνια, μέχρι το ξέσπασμα της ελληνικής οικονομικής κρίσης το 2009, ήταν οι άμεσοι φόροι καθώς υπολείπονταν σημαντικά έναντι των αντίστοιχων των χωρών της ευρωζώνης. Ως ποσοστό επί του ΑΕΠ ήταν σχεδόν στο ήμισυ του σχετικού μέσου όρου της.

Ενώ στην ευρωζώνη ο λόγος των άμεσων προς τους έμμεσους φόρους ήταν κοντά στη μονάδα, στην Ελλάδα οι άμεσοι φόροι αποτελούσαν διαχρονικά μόλις το 51% - 73% των έμμεσων φόρων (Γ. Αργεΐτης - Ι. Δαφέρμος - Μ. Νικολαΐδη 2011 σελ. 16). Είναι λοιπόν φανερό ότι το πρόβλημα των εσόδων της χώρας ήταν κυρίως πρόβλημα άμεσων φόρων. Εδώ λοιπόν, αποκαλύπτονται οι δομικές αδυναμίες των φοροεισπρακτικών μηχανισμών της χώρας καθώς και η προβληματική δομή του φορολογικού συστήματος που αδυνατεί να πατάξει τη φοροδιαφυγή.

Το χαμηλό ποσοστό των άμεσων φόρων έναντι των συνολικών φόρων αποτυπώνει την έλλειψη προοδευτικότητας στη φορολογία, γεγονός που υπονομεύει τη βιωσιμότητα του ίδιου του φορολογικού συστήματος και αποτυπώνει την απουσία πολιτικής βούλησης για ουσιαστική αντιμετώπιση του προβλήματος. Το 1975 οι άμεσοι φόροι αντιπροσώπευαν μόλις το 3,2% του ΑΕΠ ενώ το 2015 αντιστοιχούσαν στο 9,4% του ΑΕΠ.

Βέβαια, τα τελευταία χρόνια με την υπογραφή των διαδοχικών μνημονίων και κατόπιν των πιεστικών αξιώσεων των πιστωτών μας, η χώρα οδηγήθηκε στο άλλο άκρο. Αυτό της υπερφορολόγησης η οποία όμως δεν ευνοεί την αναθέρμανση και ανάπτυξη της οικονομίας καθώς οδηγεί σε διαρκή λιτότητα και σε ένα σπирάλ ύφεσης.

Διάγραμμα 12. Οι άμεσοι φόροι σε Ελλάδα και στις χώρες (Μ.Ο.) της Ευρωζώνης ετών 2004-2015, ως ποσοστού επί του ΑΕΠ.

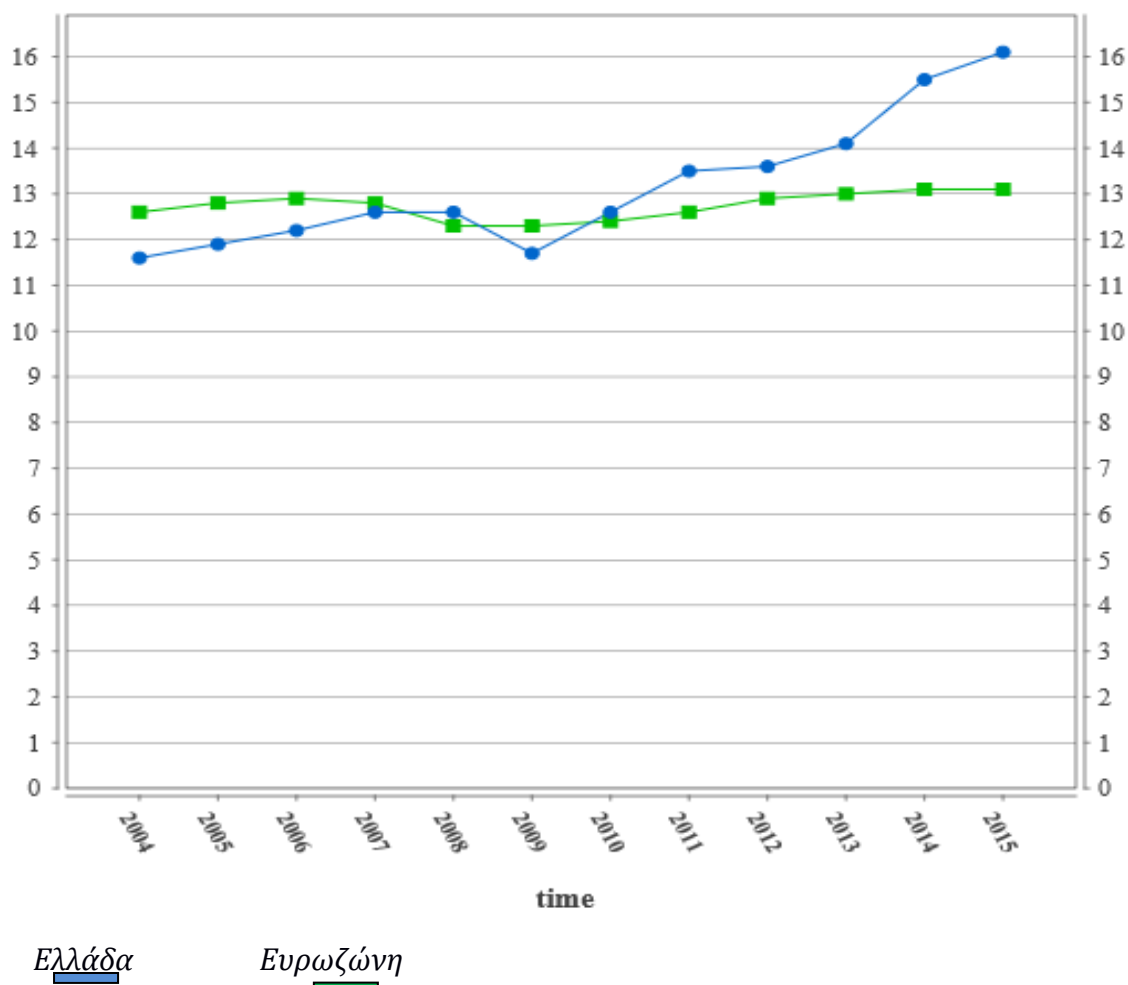
Ελλάδα

Ευρωζώνη

Πηγή: Eurostat

Οι έμμεσοι φόροι, οι φόροι δηλαδή που προέρχονται από την παραγωγή και εισαγωγή αγαθών, ήταν και είναι από τις σημαντικότερες πηγές εισόδων του ελληνικού κράτους. Από το 1974, όπου κυμαίνονταν στο 11,7% του ΑΕΠ, και εντεύθεν εμφανίζουν ανοδική τάση με αυξομειώσεις. Επίσης, από το 2010 αυξάνονται σταθερά ξεπερνώντας τον αντίστοιχο μέσο όρο της Ευρωζώνης. Το 2015 οι έμμεσοι φόροι έφτασαν στο 16,1% του ΑΕΠ.

Διάγραμμα 13. Οι έμμεσοι φόροι σε Ελλάδα και στις χώρες (Μ.Ο.) της Ευρωζώνης ετών 2004-2015, ως ποσοστού επί του ΑΕΠ.

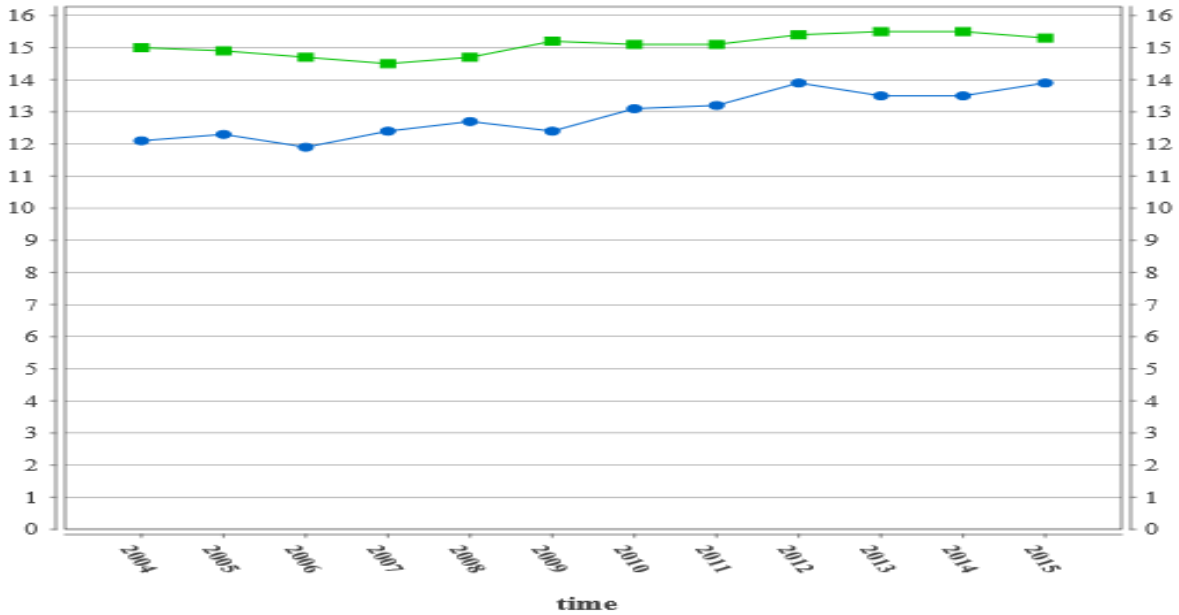

Πηγή: Eurostat

Μια εξίσου σημαντική πηγή εσόδων για την χώρα μας είναι οι κοινωνικές εισφορές. Παρομοίως, και αυτή η πηγή παρουσίασε προοδευτική αύξηση από το 1975 (7,8% του ΑΕΠ) και έπειτα. Το 2015 έφτασε να κυμαίνεται περίπου στο 13,9% αλλά υστερεί περίπου 1,5 μονάδες του Μ.Ο. της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε αυτόν τον τομέα των εσόδων οι χώρες με τα μεγαλύτερα ποσοστά εισπράξεων είναι η Γαλλία, η Γερμανία και

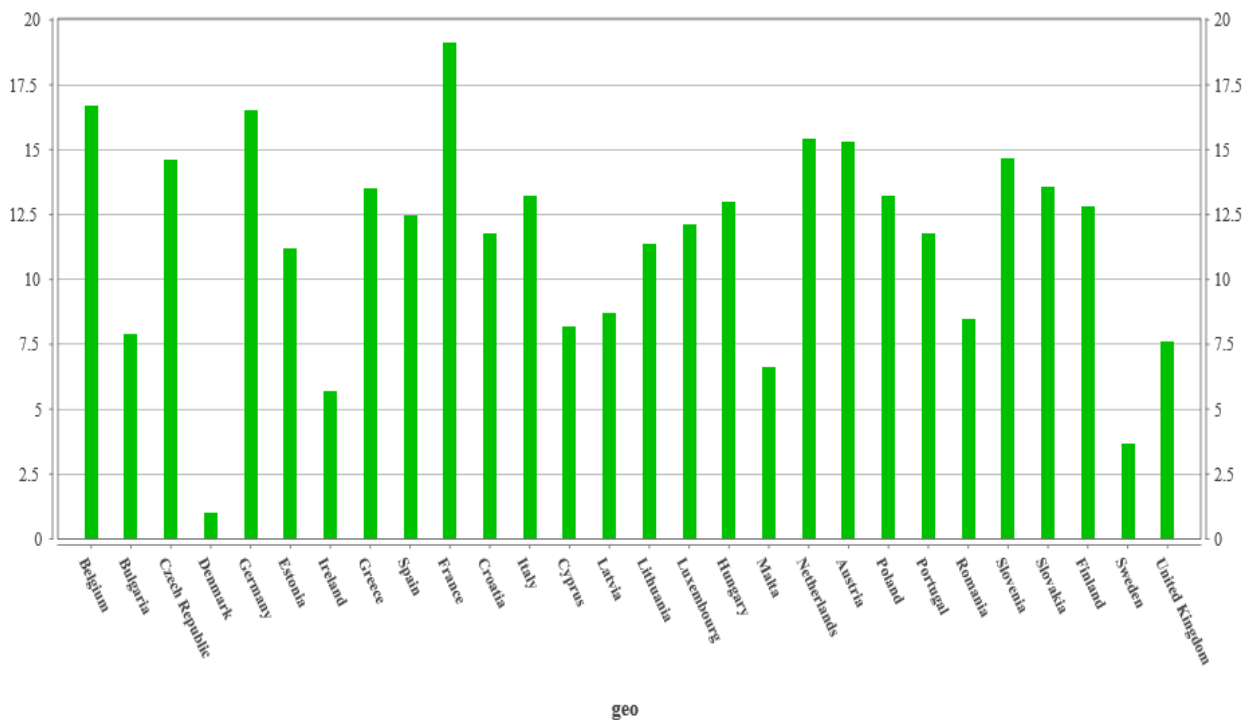
το Βέλγιο. Αντιθέτως, υπάρχουν χώρες όπως η Δανία και η Σουηδία οι οποίες εμφανίζουν ελάχιστα έσοδα.

Διάγραμμα 14. Οι κοινωνικές εισφορές σε Ελλάδα και στις χώρες (Μ.Ο.) της Ευρωζώνης ετών 2004-2015, ως ποσοστού επί του ΑΕΠ.

Ελλάδα Ευρωζώνη
 Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 15. Οι κοινωνικές εισφορές στις χώρες ΕΕ Έτους 2015, ως ποσοστού επί του ΑΕΠ.

Πηγή: Eurostat

Πέρα των προαναφερόμενων, υπάρχουν και άλλες πηγές δημοσίων εσόδων, των οποίων όμως η συμμετοχή στα συνολικά έσοδα είναι περιορισμένη. Τέτοιες πηγές είναι: οι λοιπές τρέχουσες μεταβιβάσεις και οι μεταβιβάσεις κεφαλαίου.

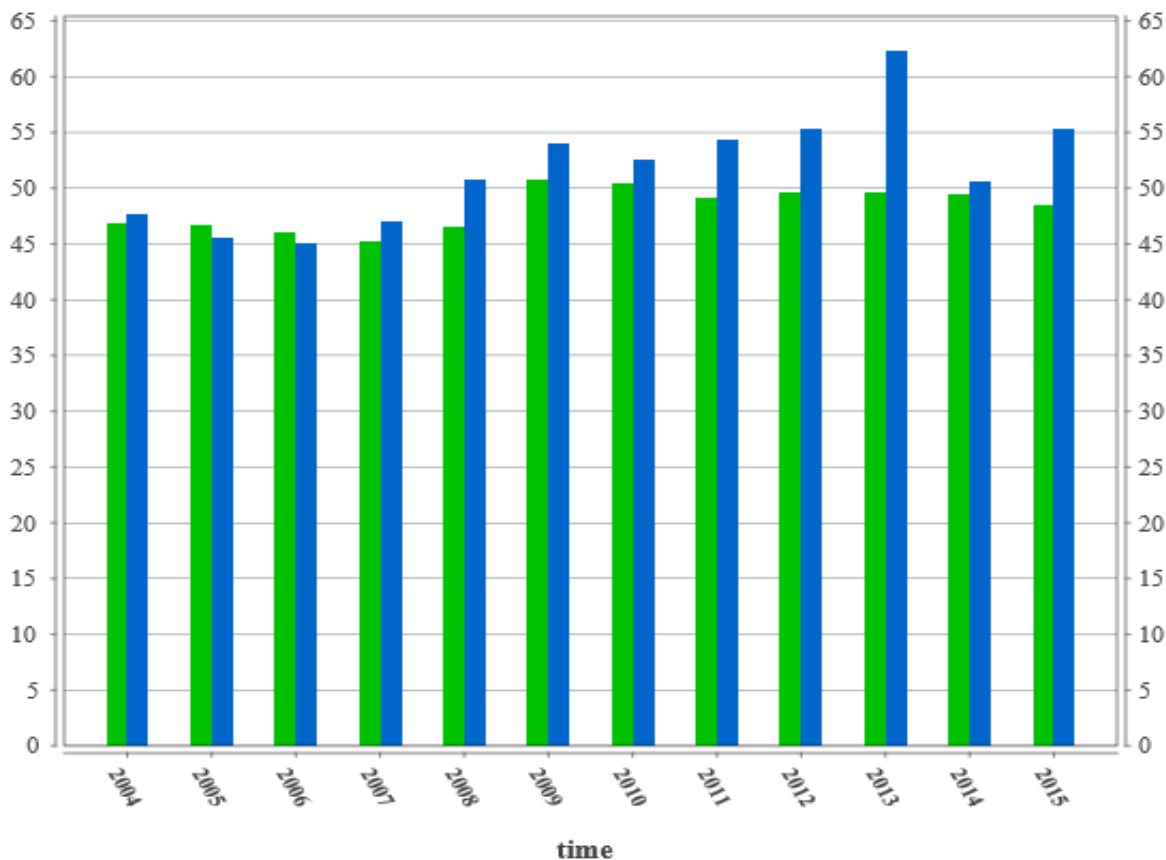
3.4 Οι δημόσιες δαπάνες

Ένας από τους παράγοντες που επηρεάζει αρνητικά το δημόσιο έλλειμμα και κατά συνέπεια το δημόσιο χρέος είναι οι δημόσιες δαπάνες. Στη χώρα μας έχει παρατηρηθεί μια σημαντική αύξηση των δημοσίων δαπανών ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '60. Το ποσοστό των συνολικών δημοσίων δαπανών ανήλθε από το 25% περίπου του ΑΕΠ το 1974, στο 29% το 1980, και στο 45% το 1990. Ακολούθως, την δεκαετία του '90 έγινε μια επιτυχής προσπάθεια συγκράτησης τους η οποία συνεχίστηκε μέχρι το 2007. Από το 2008 όμως και μετά, τα ποσοστά τους εκτινάχθηκαν πάνω από το 50% του ΑΕΠ. Οι δημόσιες δαπάνες αφού υπερέβησαν το 2013 το 60%, το 2015 κυμαίνονται στο 55,4% του ΑΕΠ.

Μέχρι το 2006, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, οι συνολικές δημόσιες δαπάνες της Ελλάδας ήταν χαμηλότερες από αυτές του μέσου όρου της ευρωζώνης. Από το 2007 όμως και μέχρι σήμερα, η τάση αυτή έχει αντιστραφεί και οι δημόσιες δαπάνες της χώρας ξεπερνούν τις αντίστοιχες του μέσου όρου της ευρωζώνης. Η άνοδος αυτή, πέρα από τις παροχές κοινωνικής προστασίας και τις αμοιβές προσωπικού, οφείλεται κυρίως στην αύξηση των τόκων ενώ ιδιαίτερη μνεία πρέπει να κάνουμε στις δαπάνες για την άμυνα της χώρας οι οποίες είναι σχεδόν διπλάσιες του μέσου όρου της Ευρωζώνης και δεσμεύουν σημαντικό μέρος των πόρων που θα μπορούσαν να κατευθυνθούν στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Επίσης, η χώρα υστερεί σημαντικά σε δαπάνες που αφορούν την υγεία, την παιδεία και τον πολιτισμό όπου στις άλλες χώρες της Ευρωζώνης αποτελούν κεντρικές πολιτικές. Κατά συνέπεια, οι τόκοι φαίνεται να παίζουν πολύ πιο σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των συνολικών δαπανών της γενικής κυβέρνησης στην Ελλάδα απ' ότι στο σύνολο της Ευρωζώνης. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι οι πρωτογενείς δαπάνες της χώρας, δηλαδή οι δαπάνες μείον τους τόκους, τουλάχιστον μέχρι το 2006 ήταν αρκετά χαμηλότερα σε σχέση με το μέσο όρο της Ευρωζώνης.

Εκ των ανωτέρω, εύκολα κάποιος καταλαβαίνει τα οφέλη που θα μπορούσαν να προκύψουν από μια ανακατανομή των δαπανών από την άμυνα και τους τόκους προς τους τομείς που σχετίζονται με την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας.

Διάγραμμα 16. Οι δημόσιες δαπάνες σε Ελλάδα και Ευρωζώνη ετών 2004-2015, ως ποσοστού επί του ΑΕΠ.

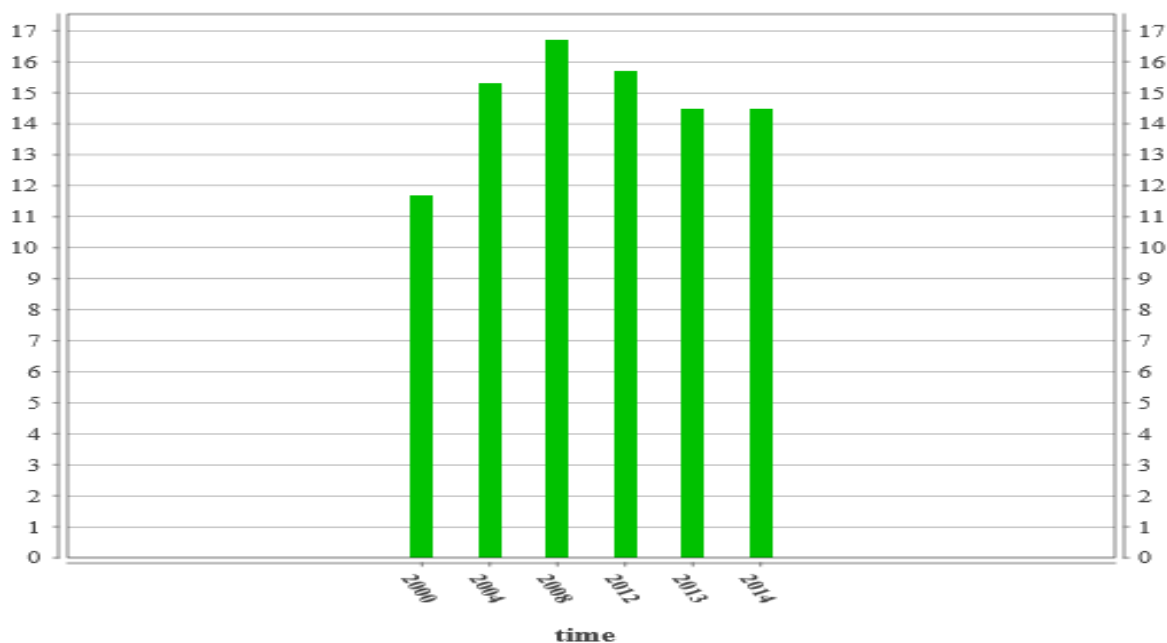
Ελλάδα

Ευρωζώνη

Πηγή: Eurostat

Μια από τις πιο σημαντικές δημόσιες δαπάνες στην χώρα μας είναι το εισόδημα εξαρτημένης εργασίας η οποία αφορά τις αμοιβές των υπαλλήλων. Το 1975 η εν λόγω δαπάνη αντιστοιχούσε στο 8,3% του ΑΕΠ, κορυφώθηκε το 2008-2009 στο 16,7%, για να ακολουθήσει αργότερα πτωτική πορεία και να φτάσει το 2014 να αντιστοιχεί στο 14,5% του ΑΕΠ.

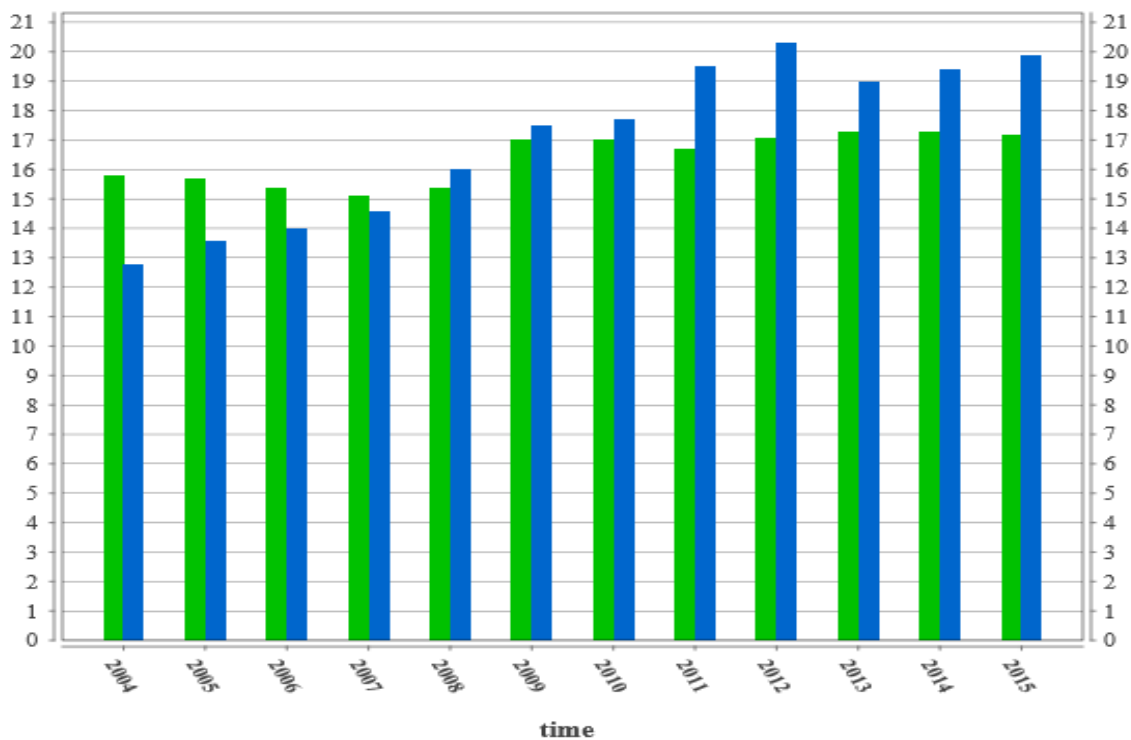
Διάγραμμα 17. Εισόδημα εξαρτημένης εργασίας ετών 2000-2014, στην Ελλάδα, ως ποσοστού επί του ΑΕΠ.

Πηγή: Eurostat

Το μεγαλύτερο μέρος των δημοσίων δαπανών στη χώρα μας διατίθεται για τις κοινωνικές παροχές (εκτός από μεταβιβάσεις σε είδος). Το 1975 η προαναφερόμενη δαπάνη αποτελούσε το 8,1% του ΑΕΠ ενώ το 2015 το 19,9% του ΑΕΠ.

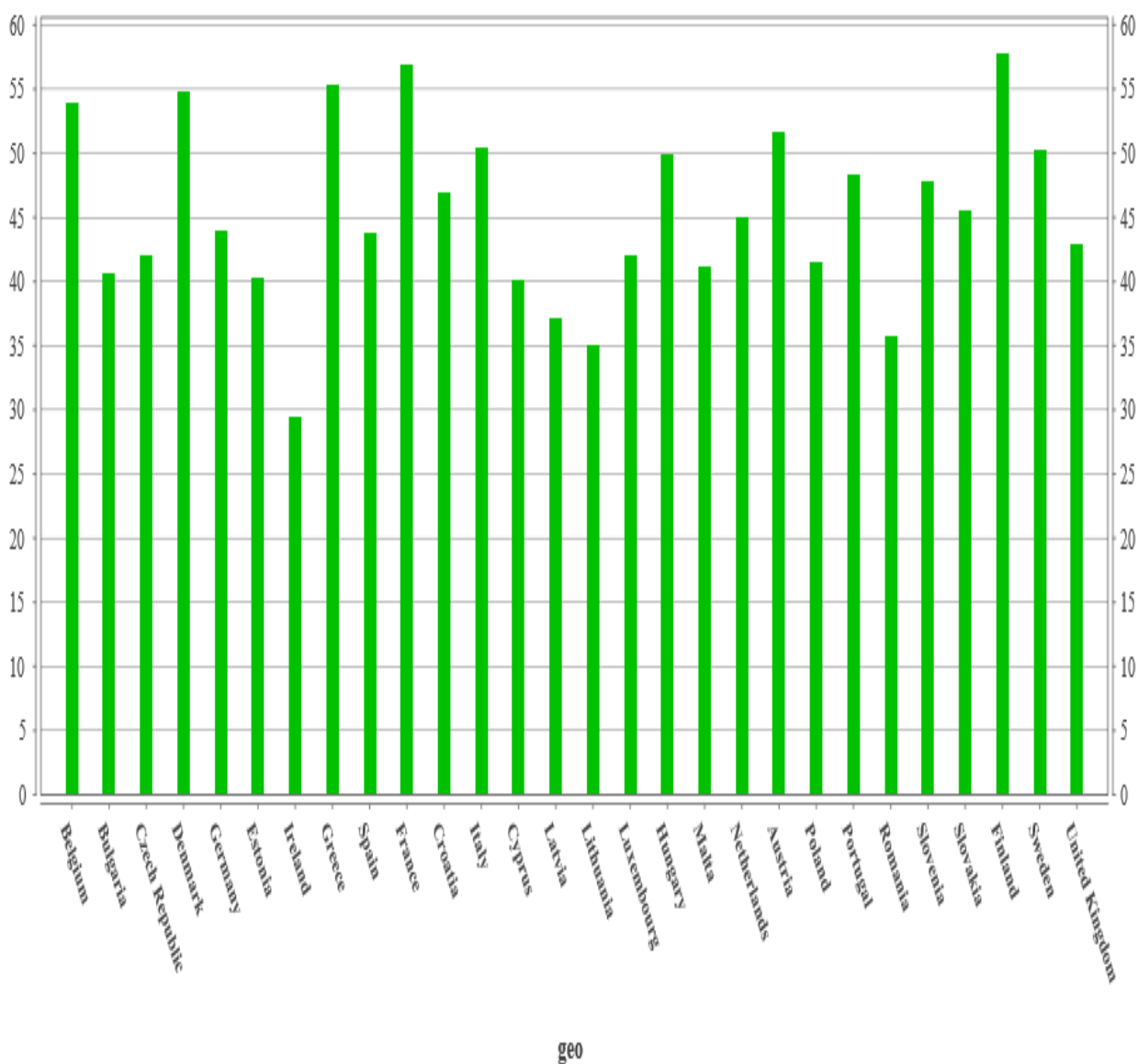
Διάγραμμα 18. Κοινωνικές δαπάνες Ελλάδας - Ευρωζώνης εκτός από μεταβιβάσεις σε είδος, 2004-2015, ως ποσοστό του ΑΕΠ

Πηγή: Eurostat

Ελλάδα — Ευρωζώνη

Διάγραμμα 19. Οι δημόσιες δαπάνες των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης έτους 2015, ως ποσοστού επί του ΑΕΠ.

Πηγή: Eurostat

Όπως φαίνεται στο ανωτέρω διάγραμμα, χώρες με υψηλές κοινωνικές δαπάνες στην ΕΕ είναι η Γαλλία, η Σουηδία, η Ελλάδα, η Δανία και το Βέλγιο.

3.5 Άλλοι παράγοντες επηρεασμού του δημοσίου χρέους στην Ελλάδα

Η πολύπλευρη κρίση, δημοσιονομική, οικονομική κοινωνική, ηθική, που μαστίζει την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχει τις ρίζες της στην εφαρμογή ενός στρεβλού μοντέλου ανάπτυξης κατά την περίοδο που ακολούθησε μετά τη μεταπολίτευση. Η συρρίκνωση του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα παραγωγής είναι ένα από τα χαρακτηριστικά αυτής της περιόδου που σε συνδυασμό με τη χαμηλή τάση συγκέντρωσης κεφαλαίων και τεχνολογικού εκσυγχρονισμού, έχει σαν αποτέλεσμα να περιορίζεται η ικανότητα δημιουργίας μιας ανταγωνιστικής οικονομίας η οποία θα μπορεί να απορροφά εργατικό δυναμικό και να διατηρεί την ανάπτυξη. Είναι εμφανής η απουσία μιας εθνικής και επιχειρηματικής στρατηγικής στη δημιουργία παραγωγικών διαδικασιών, καθώς και στην διαμόρφωση συνθηκών ανάδειξης καινοτομιών και ενσωμάτωσή τους στην παραγωγική διαδικασία.

Η συμμετοχή της χώρας στην Οικονομική & Νομισματική Ένωση δημιούργησε μια γενική ευφορία η οποία όμως σε βάθος χρόνου επηρέασε δυσμενώς την χρηματοπιστωτική κατάσταση του δημόσιου τομέα. Οι ελληνικές κυβερνήσεις εκμεταλλεύτηκαν την εύκολη πρόσβαση στις διεθνείς κεφαλαιαγορές και επιδόθηκαν σε άκρατο δανεισμό παραβλέποντας την προσπάθεια για αύξηση των φορολογικών εσόδων και χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους την πολύ σημαντική αλλαγή που είχε συντελεστεί με την είσοδο της χώρας στην ΟΝΕ. Πράγματι, με τη μετάβαση από τη δραχμή στο ευρώ η Ελλάδα είχε πλέον παραχωρήσει τη δυνατότητά της να ασκεί ανεξάρτητη οικονομική πολιτική, γεγονός που την καθιστούσε ιδιαίτερα ευάλωτη σε περίπτωση που θα έχανε την εμπιστοσύνη των αγορών, όπως ακριβώς συνέβη το 2009. Η εισροή αυτή κεφαλαίων μέσω του δημόσιου δανεισμού, κυρίως από τις πιο ισχυρές οικονομίες της Ευρώπης (π.χ. Γερμανία, Γαλλία), δεν επέφερε βελτίωση των όρων ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, αντίθετα, επέφερε αύξηση της εσωτερικής ζήτησης και μεγέθυνσης της οικονομίας καθώς επίσης και διόγκωση των εξωτερικών ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Ταυτόχρονα, επέφερε αύξηση στο μοναδιαίο κόστος εργασίας και υψηλούς ρυθμούς αύξησης των τιμών μειώνοντας έτσι την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.

Συνεπώς, η χώρα επί σειρά ετών βίωνε το φαύλο κύκλο των δίδυμων ελλειμμάτων, δηλαδή το έλλειμμα του δημοσίου τομέα και το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών

συναλλαγών, με το ένα να τροφοδοτεί το άλλο ενώ η επερχόμενη διεθνής οικονομική κρίση επηρέασε την ελληνική οικονομία με τα υποβόσκοντα προβλήματά της και την οδήγησε σε ύφεση.

Η Ελλάδα εισήλθε στη ζώνη του ευρώ έχοντας ένα πολύ υψηλό χρέος και χωρίς να έχει προβεί σε έγκαιρες θεσμικές και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις ώστε να διασφαλιστεί η ανταγωνιστικότητά της καθώς το νέο περιβάλλον εντός του οποίου έπρεπε να λειτουργήσει, χαρακτηρίζεται από έντονο ανταγωνισμό. Συνέπεια του ελλείμματος ανταγωνιστικότητας ήταν η αύξηση των εμπορικών ελλειμμάτων με τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης. Οι χρόνιες αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας, η απουσία ευελιξίας και προσαρμοστικότητας, η επικυριαρχία οργανωμένων ομάδων συμφερόντων στην πολιτική ζωή του τόπου και στο κρατικόδίαιτο οικονομικό σύστημα, επιδείνωσαν τη θέση της Ελλάδας μετά την ένταξή της στην ΟΝΕ. Ως εκ τούτου, η χώρα ακολούθησε λανθασμένη πορεία χωρίς επίγνωση των κανόνων λειτουργίας των θεσμών εντός της ευρωζώνης.

Οι χρόνιες διαρθρωτικές αδυναμίες και πολιτικές που εφαρμόστηκαν επί σειρά ετών είχαν σαν συνέπεια τη δημιουργία ελλειμμάτων, δημοσίου χρέους, άνιση κατανομή των φορολογικών βαρών και του παραγόμενου πλούτου, τα οποία στη συνέχεια ως δευτερογενή αίτια αναπαράγουν και συντηρούν την οικονομική κρίση. Έτσι, η κρίση ανατροφοδοτείται και δημιουργεί νέα προβλήματα και ανισότητες σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.

Στον τομέα της επιχειρηματικότητας παρατηρείται ένας κρατοκεντρισμός που αναπαράγεται μέσα από σχέσεις διαπλοκής με το κομματοκεντρικό κράτος. Ένα μεγάλο μέρος της επιχειρηματικής τάξης χαρακτηρίζεται από μια τάση για εύκολο κέρδος και γρήγορο πλουτισμό μέσα από μηχανισμούς όπως αυτοί της παραοικονομίας, της φοροδιαφυγής, της εισφοροδιαφυγής, της ελαστικής εργασίας και της εκμετάλλευσης του δημοσίου τομέα. Η συμπεριφορά αυτή ευθύνεται για την απουσία ενδογενούς μηχανισμού συσσώρευσης, τεχνολογικού μετασχηματισμού, δημιουργίας νέων προϊόντων και νέων επιχειρησιακών δομών (Αργείτης 2011, 182).

Σημειωτέον, η χώρα μας διαθέτει έναν από τους μεγαλύτερους δείκτες παραοικονομίας παρά το γεγονός ότι αυτή έχει μειωθεί σημαντικά τα τελευταία έτη. Η διόγκωσή της πραγματοποιήθηκε μετά το 1974 και ιδίως μετά το 1982, οι δε επιδράσεις της είναι πολύ μεγάλες τόσο στον τομέα των δημοσίων εσόδων όσο και στον τομέα των δημόσιων δαπανών.

Από την μεριά επίσης, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν υπήρξε μέλημα για το ζήτημα των εσωτερικών μακροοικονομικών ανισορροπιών της ΟΝΕ ούτε για την αντιμετώπιση του εξωτερικού χρέους που προκαλούσαν τα ελλείμματα του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών και ο υπερβάλλον δανεισμός των χωρών του ευρωπαϊκού νότου.

Πρέπει επίσης να αναφέρουμε σαν σημαντικό παράγοντα αύξησης του ελλείμματος και κατά συνέπεια του δημοσίου χρέους, το γραφειοκρατικό τρόπο λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης. Ως γνωστόν, ο δημόσιος τομέας πάσχει σε πολλά σημεία και χαρακτηρίζεται από αναποτελεσματικότητα αφού το παραγόμενο προϊόν υστερεί σε σχέση με το αποτέλεσμα που αναμένει και επιθυμεί το σύνολο της κοινωνίας. Επίσης, ανεπαρκές είναι και το μανατζμεντ κόστους καθώς το κόστος παραγωγής είναι ιδιαίτερα υψηλό σε σχέση με το αποτέλεσμα που πρέπει να έχουν οι διαθέσιμοι πόροι. Έτσι λοιπόν, συντάσσονται προϋπολογισμοί μεγαλύτεροι του τεχνικώς δυνατού, οι οποίοι χαρακτηρίζονται από χαμηλή παραγωγικότητα και από αύξηση δαπανών καθώς ο δημόσιος τομέας προκειμένου να διατηρήσει σχετικά σταθερό το μερίδιο του παραγόμενου προϊόντος αυξάνει συνεχώς τις σχετικές ποσότητες των παραγωγικών συντελεστών κεφαλαίου και εργασίας (Βαβούρας 1995).

Επίδραση στην αύξηση των ελλειμμάτων και του χρέους έχει ασκήσει και η συμπεριφορά του πολιτικού προσωπικού της χώρας. Έχει παρατηρηθεί ότι σε προεκλογικές περιόδους έχουν αυξηθεί σημαντικά η δανειακές ανάγκες και εν γένει οι δημόσιες δαπάνες. Χαρακτηριστικά, μπορεί να αναφερθεί η περίπτωση των εκλογών του 2009 όπου μέσα σε ένα χρόνο το έλλειμμα εκτινάχθηκε από 9,8% σε 15,8% του ΑΕΠ. Η παρουσία λοιπόν του εκλογικού – δημοσιονομικού κύκλου στη Ελλάδα είναι πολύ ισχυρή (Γ. Αργεΐτης - Ι. Δαφέρμος – Μ. Νικολαΐδη 2011 σελ. 12).

Τέλος, θα μπορούσαμε να συνδέσουμε την αύξηση των ελλειμμάτων και τη διόγκωση του χρέους με την κακή διάρθρωση του φορολογικού συστήματος το οποίο δεν είναι κατάλληλα προσαρμοσμένο στις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της χώρας. Ειδικότερα, η κατανομή του φορολογικού βάρους ανάμεσα σε άμεσους και έμμεσους φόρους πρέπει να γίνεται με κατάλληλο τρόπο ώστε να μεγιστοποιεί το αποτέλεσμα. Άλλωστε, η κακή εφαρμογή της φορολογικής νομοθεσίας ευνοεί τη μεγάλης έκτασης φοροδιαφυγή.

3.6 Η διαχείριση της ελληνικής οικονομικής κρίσης στο πλαίσιο της ευρωζώνης

Η διαχείριση της ελληνικής οικονομικής κρίσης, τόσο από την πλευρά της Ελλάδας όσο και από την πλευρά της ευρωζώνης, αποτελεί παράδειγμα προς αποφυγή. Οπωσδήποτε, τα αίτια αυτής της κρίσης είναι πολλά και το πρόβλημα του χρέους δημιουργήθηκε εξ αιτίας λαθών της οικονομικής πολιτικής της χώρας σε όλη την περίοδο της μεταπολίτευσης. Εν τούτοις, η κατάσταση μέχρι το 2008 ήταν διαχειρίσιμη, παρότι η διεθνής οικονομική κρίση που ενέσκηψε ήταν φανερό ότι δεν θα άφηνε ανεπηρέαστη και την Ελλάδα. Ωστόσο, οι αρχικές συνέπειες της κρίσης ήταν σχετικά ήπιες για τη χώρα μας. Αυτό συνέβη επειδή το ελληνικό τραπεζικό σύστημα είχε χαμηλό βαθμό διασύνδεσης με το αντίστοιχο αμερικανικό και βρετανικό σύστημα και επίσης δεν κατείχε μεγάλο ποσοστό «τοξικών» τίτλων. Επιπλέον, οι επιδράσεις στην πραγματική οικονομία ήταν πιο ήπιες σε σχέση με άλλες εξωστρεφείς οικονομίες λόγω του χαμηλού βαθμού ανοίγματος της ελληνικής οικονομίας. Εν τούτοις, η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση δεν προκάλεσε αλλά επέτεινε και επίσπευσε την κρίση χρέους της ελληνικής οικονομίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε το ύψος χρέους πριν το ξέσπασμα της κρίσης, το οποίο για το έτος 2007 ανερχόταν στο 103,1% του ΑΕΠ και το έλλειμμα στο -6,7% του ΑΕΠ. Η κατάσταση χειροτέρευσε απότομα λόγω της ασκούμενης επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής της χώρας όπως άλλωστε παρομοίως συνέβαινε και με τις χώρες της ΕΕ και έτσι το 2009 το χρέος ανερχόταν στα 126,7% και το έλλειμμα έφτανε στο 15,1% του ΑΕΠ.

Εντούτοις, η χώρα συνέχιζε να δανείζεται από τις διεθνείς αγορές με σχετικά ευνοϊκούς όρους. Το Νοέμβριο του 2009, και παρά τη σημαντική διόρθωση του δημοσιονομικού ελλείμματος με την οποία αυτό υπερδιπλασιαζόταν, το περιθώριο (spread) των δεκαετών ελληνικών ομολόγων παρέμενε αρκετά χαμηλό (περίπου 140 μονάδες βάσης) γεγονός που ευνοούσε τον προληπτικό δανεισμό για την αντιμετώπιση μελλοντικών οικονομικών δυσχερειών.

Αντί αυτού όμως, η τότε νεοεκλεγείσα κυβέρνηση φάνηκε άτολμη, δεν προχώρησε σε άμεση λήψη μέτρων για την εξυγίανση της οικονομίας και αποφάσισε νέες κοινωνικές παροχές.

Στα τέλη του 2009 οι τρεις μεγάλοι οίκοι αξιολόγησης (Moody's, Standard & Poor's, Fitch) υποβάθμισαν την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας και τα spreads

εκτινάχθηκαν. Από το σημείο αυτό άρχισε η δυσκολία δανεισμού της Ελλάδας από τις διεθνείς χρηματαγορές.

Όταν έγινε αντιληπτή η δυσκολία της κατάστασης, η κυβέρνηση προχώρησε σε οριζόντιες περικοπές μισθών και επιδομάτων και σε αύξηση της φορολογίας.

Τα μέτρα αυτά όμως ήταν υφεσιακά και οδήγησαν σε αύξηση των τιμών και σε έντονες κοινωνικές αντιδράσεις. Οι οίκοι αξιολόγησης συνέχισαν την υποβάθμιση της χώρας και ο δανεισμός από τις αγορές κατέστη πλέον απαγορευτικός (Κότιος 2011). Η Ελλάδα στις 23 Απριλίου του 2010 προσέφυγε για δανεισμό στην ΕΕ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ).

Έτσι, στις 2 Μαΐου αποφασίστηκε η χορήγηση δανείου ύψους 110 δις ευρώ, η λήψη όμως του οποίου συνεπαγόταν την υπογραφή από την πλευρά της Ελλάδας του πρώτου Μνημονίου το οποίο περιλάμβανε τα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν. Επίσης, μια τριμερής επιτροπή (τρόικα) η οποία εκπροσωπούσε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), αναλάμβανε την επιτήρηση των εν λόγω μέτρων.

Πρώτη φορά η Ευρωζώνη κλήθηκε να διαχειριστεί μια τέτοια κρίση χωρίς μάλιστα να διαθέτει θεσμοθετημένους μηχανισμούς για την αντιμετώπισή της καθώς δεν προβλεπόταν από καμιά συνθήκη η ανάληψη υποχρεώσεων ενός κράτους μέλους της Ευρωζώνης από τα άλλα μέλη της. Ο φόβος δημιουργίας ενός προηγούμενου και οι αντιδράσεις πολιτών της ευρωζώνης, συνέτειναν στην ολιγωρία αντιμετώπισης της ελληνικής κρίσης.

Τελικά όμως, λόγω των ανησυχιών για μετάδοση της κρίσης και σε άλλες υπερχρεωμένες χώρες-μέλη καθώς και λόγω του φόβου επίδρασης της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα κυρίως της Γερμανίας και της Γαλλίας, οδήγησαν, έστω και απρόθυμα, τα μέλη της ΟΝΕ να υποστηρίξουν το πρόγραμμα χρηματοδότησης της Ελλάδος. Άλλωστε, η εικόνα ενότητας της ευρωζώνης και η ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής ενοποίησης δεν έπρεπε να διαρραγεί.

Με αφορμή λοιπόν, την ελληνική κρίση δημιουργήθηκε ένα προηγούμενο χρηματοδοτικής στήριξης, χωρίς θεσμικές αλλαγές. Ακολουθώντας, υπό την πίεση του φόβου κατάρρευσης περιφερειακών χωρών της ευρωζώνης, δημιουργήθηκαν και άλλοι μηχανισμοί αντιμετώπισης των κρίσεων όπως ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (European Financial Stabilization Mechanism) και η Ευρωπαϊκή Διευκόλυνση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (European Financial Stability Facility) και τέλος ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM), ο οποίος

αποτελεί τον μόνιμο μηχανισμό ο οποίος εξασφαλίζει τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα της ευρωζώνης.

Σύμφωνα με τη δανειακή σύμβαση που υπογράφηκε, προβλεπόταν επιστροφή της Ελλάδας στις χρηματαγορές εντός του 2012, γι αυτό και δεν κάλυπτε πλήρως τις δανειακές ανάγκες της χώρας για τα έτη 2012-2013. Η χορήγηση του δανείου συνεπαγόταν την εφαρμογή προγράμματος αυστηρής δημοσιονομικής πολιτικής και δέσμευση για διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Το πρόγραμμα αυτό πήρε τη μορφή Μνημονίου το οποίο υφίστατο τακτική αξιολόγηση και προσαρμοζόταν σταδιακά καθώς είχε δεσμευτικό χαρακτήρα με σαφείς υποχρεώσεις, χρονικό διάγραμμα ενεργειών και δεσμευτικό πρόγραμμα πολιτικών που έπρεπε να ακολουθηθούν.

Ωστόσο, ένα χρόνο μετά την υιοθέτηση του μνημονίου παρατηρήθηκε μια απόκλιση των στόχων που είχαν τεθεί και αυτό είχε σαν συνέπεια οι δανειστές να απαιτήσουν μια νέα συμφωνία με δημοσιονομικά και διαρθρωτικά μέτρα, στα πλαίσια ενός Μεσοπρόθεσμου Σταθεροποιητικού Προγράμματος (2012-2015) το οποίο υιοθετήθηκε το 2011 παρά τις έντονες πολιτικές και κοινωνικές αντιδράσεις που προκάλεσε.

Η ΕΕ συνειδητοποιεί σταδιακά το συστημικό χαρακτήρα της κρίσης και ανησυχεί για τη συνοχή της Ευρωζώνης. Αντιδρά λοιπόν και τον Ιούλιο του 2011 αποφασίζει στη Σύνοδο Κορυφής, τη χορήγηση νέου δανείου στην Ελλάδα, κούρεμα του ιδιωτικού χρέους, την επιμήκυνση του χρέους από 15 σε 30 έτη και την εφαρμογή ενός προγράμματος οικονομικής ανάκαμψης, τύπου Σχεδίου Μάρσαλ.

Παρά τις προσπάθειες όμως, τα αποτελέσματα δεν ήταν τα αναμενόμενα και οι αποκλίσεις από τους στόχους οδήγησαν τον Οκτώβριο του 2011 σε λήψη νέων μέτρων υπό την πίεση της αβεβαιότητας για το μέλλον της Ευρωζώνης καθώς τα προβλήματα ρευστότητας επεκτείνονταν και σε άλλα κράτη-μέλη.

Στη Σύνοδο λοιπόν του Οκτωβρίου αποφασίστηκε η χορήγηση νέου δανείου στην Ελλάδα ύψους 130 δις ευρώ, το εθελοντικό κούρεμα του ιδιωτικού χρέους κατά 50%, ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών αλλά και η υπογραφή νέου Μνημονίου το οποίο τελικά υπογράφηκε το Μάρτιο του 2012.

Αποφασίστηκε μια βίαιη εσωτερική υποτίμηση και μεταξύ των νέων μέτρων που ελήφθησαν ήταν μειώσεις μισθών και συντάξεων, κατάργηση του κατώτατου μισθού, κατάργηση φορέων του δημοσίου, ιδιωτικοποιήσεις, άνοιγμα των κλειστών επαγγελμάτων αύξηση της φορολογίας κλπ. Σε πολιτικό επίπεδο, η προσαρμογή στα νέα δεδομένα προκάλεσε έντονες κοινωνικές αντιδράσεις και τα παραδοσιακά κόμματα είδαν τα ποσοστά των υποστηρικτών τους να συρρικνώνονται δραματικά.

Παρά τις προσπάθειες που κατέβαλλε η χώρα όλα αυτά τα χρόνια δεν κατόρθωσε να ξεφύγει από το σπινάλ της ύφεσης και να δημιουργήσει προϋποθέσεις οικονομικής ανάπτυξης. Αντίθετα η κρίση γενικεύεται οδηγώντας σε επιδείνωση όλους τους οικονομικούς και δημοσιονομικούς δείκτες, σε πολιτική αστάθεια και σε κοινωνική εξαθλίωση. Η ευθύνη βεβαίως των πιστωτών είναι πολύ μεγάλη καθώς επιμένουν στην εφαρμογή μιας αποδεδειγμένα λάθους συνταγής για την οικονομική ανάρρωση της χώρας.

Το δεύτερο πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας προς την Ελλάδα είχε ημερομηνία λήξης τον Ιούνιο του 2015. Οι διαπραγματεύσεις της νέας ελληνικής κυβέρνησης και της τρόικας (ΕΕ, ΕΚΤ, ΔΝΤ) διήρκεσαν μεγάλο χρονικό διάστημα χωρίς να καταλήξουν σε συμφωνία.

Η αδυναμία επίτευξης συμφωνίας σε συνδυασμό με τις υπερβολικές απαιτήσεις των δανειστών οδήγησαν στη πραγματοποίηση δημοψηφίσματος όπου οι προτάσεις για μια νέα συμφωνία και ένα νέο πακέτο διάσωσης καταψηφίστηκαν από τους πολίτες. Ωστόσο, ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM), τον Αύγουστο του 2015, αποφάσισε τη χορήγηση νέου δανείου, ύψους 86 δις ευρώ.

3.7 Λόγοι για την αποτυχία διαχείρισης της ελληνικής οικονομικής κρίσης

Αναμφίβολα, η μέχρι τώρα διαχείριση της ελληνικής οικονομικής κρίσης έχει αποτύχει παταγωδώς. Το δημόσιο χρέος έχει αυξηθεί σε σχέση με την έναρξη της κρίσης, τόσο σε απόλυτα μεγέθη όσο και σε ποσοστό επί του ΑΕΠ (από 109,4% το 2008, σε 179% το 2016). Παρά δε, το κούρεμα του ιδιωτικού χρέους, τις μειώσεις των επιτοκίων και τις επιμηκύνσεις στην αποπληρωμή, το δημόσιο χρέος, δεν έχει καταστεί βιώσιμο, όσο και αν προβάλλουν σκοπίμως αντιρρήσεις επί του θέματος κάποιοι εκ των δανειστών.

Στο μέτωπο του δημοσιονομικού ελλείμματος υπήρξε σημαντική μείωση του σε σχέση με το 2009 (από 15,1% στο 7,5% περίπου το 2015). Ωστόσο, αυτό πρέπει να μειωθεί σε επίπεδα κάτω του 3%. Εξαιτίας δε, της υφιστάμενης ύφεσης ο στόχος για την επίτευξη πρωτογενών πλεονασμάτων καθίσταται δύσκολος. Σχετικά με την οικονομική μεγέθυνση, η χώρα έχει χάσει τα χρόνια της κρίσης περίπου το 25% του ΑΕΠ της ενώ η επίσημη ανεργία κυμαίνεται περί του 23%, στις δε μικρές ηλικιακές ομάδες τα σχετικά ποσοστά είναι πολύ μεγαλύτερα.

Λόγω της ύφεσης, της ανασφάλειας και της αβεβαιότητας των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων υπήρξε δραστική εκροή καταθέσεων από τις τράπεζες καθώς και μαζικές αναλήψεις λόγω μείωσης των εισοδημάτων και αύξησης της φορολογίας. Αντίστοιχα, υπήρξε μαζική φυγή κεφαλαίων, ελλήνων και ξένων επενδυτών προς το εξωτερικό δημιουργώντας πρόβλημα ρευστότητας και καθιστώντας έτσι πολύ δύσκολο το έργο της ανάκαμψης της οικονομίας.

Γενικώς, μπορούμε να πούμε ότι μετά το 2009 η χώρα εισήλθε σε μια φάση αυτοτροφοδοτούμενης ανισορροπίας, με πολλαπλούς αλληλοεπηρεαζόμενους φαύλους κύκλους. Η μείωση της συνολικής ζήτησης λόγω των περικοπών σε μισθούς και συντάξεις, της ανεργίας και της αβεβαιότητας καθώς και λόγω της μείωσης των δημοσίων επενδύσεων, είχε σαν αποτέλεσμα τη μείωση των δημοσίων εσόδων.

Ταυτόχρονα, υπήρξε δραστική μείωση των εσόδων των ασφαλιστικών ταμείων, για τα οποία το κράτος υποχρεώνεται να τα ενισχύσει μέσα από τον κρατικό προϋπολογισμό.

Έτσι λοιπόν, η περιοριστική δημοσιονομική πολιτική επιφέρει ύφεση η οποία ακολούθως δυσκολεύει τη δημοσιονομική προσαρμογή. Την ύφεση επίσης, την προκαλεί η έλλειψη ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας. Η κρίση δημοσίου χρέους προκάλεσε κρίση στις ελληνικές τράπεζες καθώς είχαν μεγάλη έκθεση σε κρατικά ομόλογα και των οποίων η θέση επιδεινώθηκε με τη μαζική φυγή των καταθέσεων στο εξωτερικό, από το κούρεμα του δημοσίου χρέους και τις μεγάλες επισφάλειες. Επίσης, λόγω της υποβάθμισης των κρατικών ομολόγων, οι τράπεζες έχουν συχνά προβλήματα με τη παροχή ρευστότητας από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η μείωση της ρευστότητας των τραπεζών είχε σαν αποτέλεσμα την μείωση της χρηματοδότησης της πραγματικής οικονομίας και την αύξηση των επιτοκίων χορηγήσεων, παρά το γεγονός ότι τα επιτόκια της ΕΚΤ κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η διαχείριση του δημοσίου χρέους οδήγησε σε σημαντική μείωση της ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας που με τη σειρά της επιφέρει περαιτέρω ύφεση και όξυνση του δημοσιονομικού προβλήματος της χώρας και επιτείνοντας έτσι τον αδιέξοδο φαύλο κύκλο.

Κεφάλαιο 4

Τρόποι Αντιμετώπισης του Ελληνικού Δημόσιου Χρέους

Η ελληνική οικονομία, μετά από επτά χρόνια εφαρμογής εισοδηματικής και δημοσιονομικής λιτότητας που επιτάσσουν τα Μνημόνια και οι πιστωτές της χώρας, εξακολουθεί να βρίσκεται εγκλωβισμένη σε ένα σπινάλ ύφεσης αδυνατώντας να βρει μια διέξοδο προς την σταθεροποίηση και την ανάπτυξη. Η εμμονή εκ μέρους των δανειστών σε ομολογουμένως λανθασμένες πρακτικές έχει οδηγήσει την οικονομία σε ένα φαύλο κύκλο δημοσιονομικής και χρηματοπιστωτικής αστάθειας με αποτέλεσμα την κρίση ρευστότητας/φερεγγυότητας, την ύφεση και τη λιτότητα.

Από την άλλη μεριά, το ελληνικό πολιτικό σύστημα αδυνατεί να συνειδητοποιήσει την κρισιμότητα της κατάστασης και να εμφανιστεί ενωμένο και σοβαρό έναντι των υπερβολικών αξιώσεων των δανειστών, προτείνοντας αξιόπιστες και εφαρμόσιμες προτάσεις. Αντιθέτως, οι μικροπολιτικές και οι προσωπικοί εγωισμοί κυριαρχούν στη λήψη των αποφάσεων παραμερίζοντας έτσι το πραγματικό εθνικό συμφέρον.

Μέσα σ' αυτό λοιπόν, το ως τώρα διαμορφωμένο πλαίσιο και προκειμένου να χαραχθεί μια εθνικά οικονομική στρατηγική για την αντιμετώπιση της κρίσης, πρέπει να γίνουν αποδεκτές κάποιες θεμελιώδεις παραδοχές.

Παραδοχή πρώτη: Το ελληνικό χρέος στα επίπεδα που αυτό έχει διαμορφωθεί, δεν είναι βιώσιμο, όσο κι αν κάποιοι από τους λεγόμενους θεσμούς (τρόικα) προσπαθούν να πείσουν για το αντίθετο. Το γεγονός αυτό, δηλαδή η μη βιωσιμότητα του χρέους, υπονομεύει τη δημοσιονομική προσαρμογή, τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και την συνοχή της κοινωνίας. Όσο ή χώρα εμφανίζεται αδύναμη να αποπληρώνει ένα σημαντικό μέρος του χρέους της με πρωτογενή πλεονάσματα, θα παραμένει εγκλωβισμένη σε μια παγίδα χρεοκοπίας η οποία θα δημιουργεί συνθήκες αποσταθεροποίησης. Παράλληλα, θα διατηρείται υψηλό το νομισματικό και πολιτικό ρίσκο της οικονομίας καθώς και η αβεβαιότητα, δημιουργώντας έτσι προβλήματα αξιοπιστίας και φερεγγυότητας του ελληνικού κράτους στις διεθνείς χρηματαγορές.

Παραδοχή δεύτερη: Η κατάρρευση της εγχώριας ζήτησης εξαιτίας της δημοσιονομικής και εισοδηματικής λιτότητας των τελευταίων χρόνων που επιβάλλουν τα Μνημόνια, προκαλεί αποσταθεροποίηση του εγχώριου παραγωγικού συστήματος και των δομών απασχόλησης, προκαλώντας έτσι ανατροφοδότηση της κρίσης χρέους και αυξάνοντας το οικονομικό και κοινωνικό κόστος της.

Παραδοχή τρίτη: Ο συσχετισμός της εσωτερικής υποτίμησης με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας έχει οδηγήσει σε καταστροφικές παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας με θύματα τους ίδιους τους εργαζόμενους. Η ταύτιση της ανταγωνιστικότητας με το μοναδιαίο κόστος και η υποτίμηση της καθατού παραγωγικότητας καθώς και η παραγνώριση των επιπτώσεων της υποτίμησης της εργασίας, αποτελούν μέρος της φιλοσοφίας των μνημονίων. Έτσι όμως επέρχεται εισοδηματική λιτότητα που δυσχεραίνει την εξυπηρέτηση του χρέους των νοικοκυριών και δημιουργεί προβλήματα στις τράπεζες.

Παραδοχή τέταρτη: Πρέπει να υπάρχει διάκριση μεταξύ της δημοσιονομικής λιτότητας και της δημοσιονομικής προσαρμογής. Εσφαλμένα πολλές φορές οι όροι ταυτίζονται. Όμως, ως δημοσιονομική προσαρμογή πρέπει να νοείται η δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών για την ανάκτηση και ενίσχυση της αξιοπιστίας και φερεγγυότητας της χώρας στις διεθνείς χρηματαγορές προκειμένου να διατηρείται το κόστος δανεισμού σε χαμηλά επίπεδα. Η δε άσκησή της αποσκοπεί στην μείωση του δημοσίου χρέους και των ελλειμμάτων.

Αντίθετα, η δημοσιονομική λιτότητα μάλλον αποσταθεροποιεί το δημοσιονομικό σύστημα εμποδίζοντας τη δημοσιονομική προσαρμογή και υπονομεύει την αξιοπιστία της οικονομίας οδηγώντας σε υψηλότερα ποσοστά χρέους και ελλειμμάτων.

4.1 Άξονες στρατηγικής για την έξοδο από την ελληνική οικονομική κρίση.

Αποτελεί άμεση εθνική προτεραιότητα η χάραξη οικονομικής στρατηγικής που θα αποσκοπεί στον απεγκλωβισμό της οικονομίας από την δύσκολη κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει. Πρέπει επίσης, να σταθεροποιηθεί η εγχώρια ζήτηση, να αυξηθεί η απασχόληση και να δημιουργηθούν πρωτογενή πλεονάσματα που δεν οφείλονται σε

δημοσιονομικά μέτρα λιτότητας. Επίσης, πρέπει να επιτευχθούν υψηλοί ρυθμοί μεγέθυνσης της οικονομίας. Τέλος, απαιτούνται παρεμβάσεις, σε εθνικό επίπεδο, στην πολιτική οικονομία.

4.1.1 Επαναδιαπραγμάτευση για την αναδιάρθρωση του χρέους

Μια πρώτη παρέμβαση πρέπει να αφορά στο πεδίο της επαναδιαπραγμάτευσης της βιωσιμότητας του χρέους της χώρας ώστε να είναι δυνατή η μείωση των δανειακών της υποχρεώσεων σε επίπεδα ίσα ή κάτω από αυτό της πρωτογενούς ρευστότητας που μπορεί να οδηγήσει η αύξηση του ΑΕΠ.

Το δημόσιο χρέος είναι βιώσιμο όταν αυτό δημιουργεί δανειακές υποχρεώσεις που μπορούν να εξυπηρετηθούν. Από αυτή την εξυπηρέτηση εξαρτάται και η φερεγγυότητα μιας χώρας στις διεθνείς χρηματαγορές. Ο δείκτης χρέους προς το ΑΕΠ αποκαλύπτει τις εν λόγω δανειακές υποχρεώσεις. Η χώρα μας αυτή τη στιγμή εμφανίζει ένα δυσθεώρητο χρέος της τάξης του 179% του ΑΕΠ. Επίσης, πολύ σημαντικά θεωρούνται το κόστος του δανεισμού, η κατανομή στο χρόνο των τοκοχρεολυσίων και η χρονική ωρίμανση της σύμβασης δανεισμού (<http://www.oe-e.gr/news/ekdoseis/oikonomika-xronika-teuxos-147>).

Είναι αναγκαίο λοιπόν, με ρεαλισμό και σεβασμό στο βιοτικό επίπεδο της ελληνικής κοινωνίας να καθοριστεί το ύψος του πρωτογενούς πλεονάσματος που μπορεί να παραχθεί και να χρησιμοποιηθεί για την αποπληρωμή των δανειακών υποχρεώσεων της χώρας. Το δε αυτό πρωτογενές πλεόνασμα, δεν πρέπει να είναι αποτέλεσμα αυστηρής δημοσιονομικής λιτότητας αλλά αποτέλεσμα οικονομικής ανάπτυξης μέσα από επενδύσεις, δίκαιης κατανομής φορολογικών βαρών και όχι ισοπεδωτικής φορολογικής πολιτικής, αποτέλεσμα επίσης αναδιάρθρωσης των δημοσίων δαπανών και του σπάταλου κράτους καθώς και ουσιαστικής αντιμετώπισης της άκρατης φοροδιαφυγής για την οποία υπήρχε χρόνια ανοχή εκ μέρους του πολιτικού συστήματος της χώρας. Στην κατεύθυνση αυτή θα μπορούσε να συμβάλει και η αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας ακόμη και μέσα από την ιδιωτικοποίηση μη στρατηγικών υποδομών και μη κοινωνικά αναγκαίων περιουσιακών στοιχείων.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, θεωρούμε ότι στα πλαίσια της επαναδιαπραγμάτευσης του χρέους με τους λεγόμενους «θεσμούς», η βαρύτητα πρέπει να δοθεί στη βιωσιμότητα του χρέους και όχι σε μια απλή μείωσή του όπως άλλωστε συνέβη στο παρελθόν χωρίς κάποιο από αποτέλεσμα. Δηλαδή, η επαναδιαπραγμάτευση πρέπει να γίνει πάνω στη βάση δανειακές υποχρεώσεις προς

διαθέσιμη ρευστότητα, με τρόπο ρεαλιστικό ώστε να μπορεί να αντέξει η οικονομία και η κοινωνία. Πέρα μιας γενναίας και άμεσης απομείωσης του δημοσίου χρέους, απαιτείται μια μείωση των επιτοκίων καθώς και μια επιμήκυνση της αποπληρωμής του ώστε να είναι ευκολότερη η καταβολή των τοκοχρεολυσίων. Μια τέτοια εξέλιξη θα καθιστούσε τις αγορές ως προς τη βιωσιμότητα του ελληνικού χρέους και θα απεγκλώβιζε τη χώρα από τη δίνη της ύφεσης και του κινδύνου χρεοκοπίας.

Βέβαια, αυτή η συνολική αναδιάρθρωση του χρέους απαιτεί τη συναίνεση των πιστωτών της χώρας και των εκπροσώπων τους (ΕΕ-ΕΚΤ-ΔΝΤ) οι οποίοι προς το παρόν, λόγω και των δικών τους σκοπιμοτήτων, εμφανίζονται διχασμένοι για τη στάση που θα ακολουθήσουν εμμένοντας στις σκληρές απόψεις τους για επιβολή δυσβάσταχτων μέτρων στον ελληνικό λαό, εφαρμόζοντας έτσι την παλιά αποτυχημένη συνταγή της λιτότητας.

Ιστορικό προηγούμενο υπάρχει στην περίπτωση της μεταπολεμικής Γερμανίας. Με τη συνθήκη του Λονδίνου το 1953 η εν λόγω χώρα αναδιάρθρωσε τα συνολικά χρέη της σχεδόν κατά το ήμισυ (με τη σύμφωνη γνώμη και της Ελλάδας), γεγονός που αποτέλεσε το εφαλτήριο για τη μελλοντική οικονομική της ανάπτυξη (Μ. Νικηφόρου - Δ. Παπαδημητρίου - Gennaro Zezza 2015, 7)

Πάντως, η επιτυχία ή μη των διαπραγματεύσεων με τους δανειστές για την αναδιάρθρωση, έγκειται σε μεγάλο βαθμό και στους χειρισμούς της ελληνικής κυβέρνησης που φέρει την ευθύνη για αυτές τις διαπραγματεύσεις, η οποία πρέπει αφενός να επιδεικνύει αποφασιστικότητα και αφετέρου να παρουσιάζει ευελιξία στις κινήσεις της.

Ένα διαπραγματευτικό χαρτί στα χέρια της ελληνικής πλευράς ίσως είναι και η επιχειρηματολογία του Paul Kazarian σχετικά με τον τρόπο υπολογισμού του ελληνικού δημοσίου χρέους η οποία δεν πρέπει να περάσει απαρατήρητη και ανεκμετάλλευτη.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι τον τελευταίο καιρό οι απόψεις του βρίσκουν ευήκοα ώτα σε πολυπληθές εγχώριο ακροατήριο, συμπεριλαμβανομένων πολιτικών, οικονομολόγων και δημοσιογράφων(www.kathimerini.gr/24-2-2017).

Σύμφωνα λοιπόν με τους ισχυρισμούς του πρώην τραπεζίτη της Goldman Sachs και νυν προέδρου και διευθύνοντος συμβούλου του private equity, Japonica Partners, ο λόγος του ελληνικού δημοσίου χρέους προς το ΑΕΠ, με βάση τα στοιχεία του 2015, ανέρχεται μόλις σε 71% αντί του 177% (www.naftemporiki.gr/4-10-16). Ή αλλιώς 130 περίπου δις αντί 320 δις ευρώ. Το δε καθαρό κρατικό χρέος (χρέος μείον χρηματοοικονομικό ενεργητικό) εκτιμάται στο 41%. Αυτά τα ποσοστά προκύπτουν στην περίπτωση που

για τον υπολογισμό του εφαρμόστων τα διεθνή λογιστικά πρότυπα IPSAS (International Public Sector Accounting Standards) στις λογιστικές απεικονίσεις. Πρόκειται για διεθνώς συμβατές οικονομικές καταστάσεις που εξασφαλίζουν ίσους όρους ανταγωνισμού μεταξύ μικρών και μεγάλων κρατών.

Η απεικόνιση του χρέους στην ευρωζώνη σήμερα ακολουθεί άλλους, συχνά αντικρουόμενους κανόνες και κατευθυντήριες γραμμές δοσμένες από οργανισμούς όπως ο ΟΟΣΑ, η Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ.

Τα IPSAS χρησιμοποιούνται κυρίως από επιχειρήσεις αλλά και από ευρωπαϊκές κυβερνήσεις (πχ σε Βρετανία, Γαλλία, Ελβετία, Σουηδία) κατά την έκδοση οικονομικών καταστάσεων.

Η διαφορά έγκειται στον τρόπο υπολογισμού που πρέπει να γίνεται με βάση όχι την ονομαστική αξία αλλά τη χρονική αξία. Δηλαδή άλλη αξία έχει σήμερα ένα χρέος που θα αποπληρωθεί σε 40 έτη και ένα χρέος που θα αποπληρωθεί νωρίτερα (www.capital.gr/6-6-15). Η χώρα έχοντας εξασφαλίσει χαμηλά επιτόκια, θα διαθέτει ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε περίπτωση που το χρέος της αποτυπωθεί σε όρους καθαρής παρούσας αξίας. Αν μάλιστα γίνει καταμέτρηση του χρέους με τον ίδιο τρόπο και στις άλλες χώρες της Ευρώπης, η Ελλάδα θα εμφανίζει χαμηλότερο ποσοστό από χώρες όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία.

Με την εφαρμογή των IPSAS οποιαδήποτε μεταβολή των συμβατικών όρων, κυρίως των διαπραγματεύσιμων δευτερογενώς δανείων (ομόλογα, έντοκα γραμμάτια, κλπ) όπως μεταβολή της διάρκειας αποπληρωμής, μεταβολή των επιτοκίων, παροχή ή μη περιόδων χάριτος, κλπ, λαμβάνονται υπόψη και μεταβάλλουν αντίστοιχα το συνολικό δημόσιο χρέος σε αντίθεση με την καταγραφή του χρέους σε ονομαστικές τιμές.

Επομένως, κατά τα λεγόμενα του κ. Paul Kazarian η χώρα δεν χρειάζεται να σπαταλά διαπραγματευτικό κεφάλαιο για τη μείωσή του χρέους της. Αυτό που απαιτείται είναι να ξεκινήσει μια διεθνή καμπάνια εξηγώντας τον εσφαλμένο τρόπο αποτίμησής του, με στόχο να πείσει τις αγορές και με την προϋπόθεση ότι είναι αποφασισμένη να προβεί σε μεταρρυθμίσεις.

4.1.2 Θεσμικός εκσυγχρονισμός της ελληνικής οικονομίας

Το πρόβλημα χρέους που αντιμετωπίζει η χώρα είναι δυνατό να αντιμετωπιστεί όχι μόνο με αυστηρή δημοσιονομική πολιτική αλλά και με σημαντικές αλλαγές του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας του δημοσίου τομέα. Το δημοσιονομικό θεσμικό πλαίσιο

κατέχει κομβικό ρόλο στην προσπάθεια για τη μείωση του δημοσίου χρέους και την εξυγίανση των δημοσίων οικονομικών. Χωρίς αυτή την αναβάθμιση του θεσμικού πλαισίου είναι δύσκολο να δημιουργηθούν συνθήκες για ανάπτυξη.

Αν δεν γίνουν οι απαραίτητες αλλαγές στη δημόσια διοίκηση η οποία πρέπει να αναδιοργανωθεί ριζικά, αν δεν προαχθούν οι κοινωνικοί θεσμοί με ιδιαίτερη έμφαση στην παιδεία, αν δεν εκσυγχρονιστεί το τραπεζικό σύστημα, δύσκολα μπορεί να ξεπεραστεί η κρίση. Όταν διαμορφώνονται υγιείς κοινωνικοί και οικονομικοί θεσμοί καθίσταται δυνατή η επίτευξη των στόχων της αναπτυξιακής πολιτικής.

Η οικονομία χρειάζεται υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, ρυθμούς που να ξεπερνούν αυτούς της αύξησης του χρέους και των ελλειμμάτων. Για το λόγο αυτό πρέπει να τονωθεί η εγχώρια ζήτηση, η εγχώρια παραγωγή και οι εξαγωγές, γεγονός δύσκολο σε περίοδο κρίσης το οποίο προϋποθέτει μεγάλης έκτασης δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις.

Ο δημόσιος τομέας της χώρας μας χαρακτηρίζεται από την αδυναμία του να διαχειριστεί τους πόρους που διαθέτει κατά τον καλύτερο και πιο επωφελή για το κοινωνικό σύνολο τρόπο. Εμφανίζει έτσι μια θεσμική ανεπάρκεια στην ορθή χρήση των μέσων που διαθέτει. Η αντιμετώπιση αυτής της αδυναμίας πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο της ασκούμενης δημοσιονομικής πολιτικής. Μέτρα που μπορούν να συμβάλουν προς αυτή την κατεύθυνση είναι η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας στο δημόσιο, ο εξορθολογισμός των δημοσίων δαπανών μέσω αναδιαρθρώσεων-ανακατανομών και μείωσης του λειτουργικού κόστους, η κατάργηση των πελατειακών σχέσεων μεταξύ πολιτών και πολιτικών ως κατάλοιπο παρωχημένων πολιτικών πρακτικών καθώς και η εφαρμογή κριτηρίων αξιοκρατίας παντού.

Πρέπει να σταθούμε ιδιαίτερα στην ανάγκη βελτίωσης της φορολογικής διοίκησης και της καταπολέμησης της φοροδιαφυγής. Η μεγάλη υστέρηση εσόδων στη χώρα μας, γεγονός που συμβάλλει ιδιαίτερα στην εμφάνιση ελλειμμάτων και στη διόγκωση του χρέους, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη φοροδιαφυγή, στην παραοικονομία και στην πλημμελή λειτουργία των φορολογικών μηχανισμών. Το πρόβλημα είναι χρόνιο και γνωστό αλλά μέχρι τώρα πολύ λίγα έχουν γίνει για την αντιμετώπιση του.

Ένα καλό φορολογικό σύστημα πρέπει να χαρακτηρίζεται από αποτελεσματικότητα, αποδοτικότητα, αμεροληψία και κοινωνική δικαιοσύνη ώστε να βοηθά τους πολίτες να διαμορφώνουν μια γνήσια φορολογική συνείδηση.

Προς αυτή την κατεύθυνση θα συνέβαλε η απλούστευση του φορολογικού συστήματος, η αποφυγή συχνών αλλαγών και μεταβολών, η ευθυγράμμιση του με αυτό των προηγμένων κρατών της ΕΕ και με τις αρχές του ΟΟΣΑ και η δημιουργία αποτελεσματικών μηχανισμών επίλυσης διαφορών ώστε η προσφυγή στα φορολογικά δικαστήρια να αποτελεί την έσχατη λύση.

Μέσω λοιπόν της συστηματικής δράσης έναντι της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας καθώς και με βελτίωση της φορολογικής διοίκησης, επιτυγχάνεται αφενός η αύξηση των κρατικών εσόδων και αφετέρου η ανακούφιση από την φορολογική επιβάρυνση των χαμηλόμισθων, των χαμηλοσυνταξιούχων για γενικώς των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

Ένα φορολογικό μέτρο που συνάδει με την ανωτέρω φιλοσοφία, είναι η πρόσφατη ψήφιση νόμου για τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων πληρωμών στις οικονομικές συναλλαγές μεταξύ των πολιτών.

4.1.3 Παραγωγική ανασυγκρότηση για βιώσιμη ανάπτυξη

Προκειμένου η ελληνική οικονομία να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητά της και να ανακτήσει την αξιοπιστία της και τη φερεγγυότητά της στις διεθνείς αγορές, πρέπει να προχωρήσει σε ένα διαρθρωτικό και τεχνολογικό μετασχηματισμό. Αυτή η εξέλιξη συνεπάγεται σημαντικές τομές σε διοικητικές δομές και αλλαγή σε αντιλήψεις και συμπεριφορές που εμποδίζουν αυτό το μετασχηματισμό. Η επιχειρηματική κουλτούρα του εύκολου και παρασιτικού κέρδους και της επιδεικτικής κατανάλωσης πρέπει να δώσει τη θέση της σε ένα νέο μοντέλο επιχειρηματικότητας το οποίο θα χαρακτηρίζεται από καινοτομία, βελτιωμένη παραγωγικότητα, προσφορά και βεβαίως κερδοφορία.

Απαιτείται κατάλληλος σχεδιασμός ώστε ο παραγωγικός μετασχηματισμός να έχει στέρεες βάσεις και να εκτείνεται σε βάθος χρόνου ώστε να επιφέρει τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Για την ευόδωση του εγχειρήματος είναι απαραίτητη η επένδυση κεφαλαίων ιδιωτών σε καινοτόμες και εξωστρεφείς δραστηριότητες με στόχο την αύξηση της παραγωγικότητας και της απασχόλησης. Επίσης, απαιτείται η τόνωση της εγχώριας ζήτησης με στόχο την απορρόφηση της εγχώριας παραγωγής και την μείωση των εισαγωγών.

4.1.4 Ανάπτυξη του Τραπεζικού Συστήματος

Κατά τη διάρκεια των χρόνων της οικονομικής κρίσης οι τράπεζες δέχθηκαν μεγάλες πιέσεις. Το τραπεζικό σύστημα εξελίχθηκε και μετασηματίστηκε σε μεγάλο βαθμό, προσπαθώντας να προσαρμοστεί στις νέες οικονομικές συνθήκες που προέκυψαν. Ωστόσο, τον σημαντικότερο κραδασμό τον ένωσαν οι τράπεζες στα τέλη Ιουνίου 2015 όταν η ελληνική κυβέρνηση αναγκάστηκε να πάρει μέτρα περιορισμού στη διακίνηση κεφαλαίων και να επιβάλει τα λεγόμενα capital controls, με στόχο να περιοριστεί η εκροή κεφαλαίων από το χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Σήμερα, το μεγάλο πρόβλημα των τραπεζών είναι ο μεγάλος αριθμός των μη εξυπηρετούμενων δανείων (κόκκινα δάνεια). Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος (ΤτΕ), περίπου το 45% των δανείων θεωρούνται ως μη εξυπηρετούμενα (taxheaven, 13/1/2017), δημιουργώντας έτσι προβλήματα στους τραπεζικούς ισολογισμούς. Πέραν τούτου, οι ελληνικές τράπεζες κατέχουν μεγάλο αριθμό ομολόγων του ελληνικού δημοσίου ενώ αντιμετωπίζουν πρόβλημα και με τις μεγάλες εκροές καταθέσεων λόγω της αβεβαιότητας στη οικονομία και λόγω εξόφλησης των φορολογικών υποχρεώσεων των πολιτών.

Τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα εξαρτώνται, ως προς τη χρηματοδότησή τους, σε μεγάλο βαθμό από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Αν και από το Φεβρουάριο του 2015 η ΕΚΤ σταμάτησε να δέχεται ως ενέχυρο τα ελληνικά ομόλογα για χρηματοδότηση, εντούτοις εξακολουθεί να στηρίζει τα εν λόγω πιστωτικά ιδρύματα μέσω του Μηχανισμού Έκτακτης Ρευστότητας (ELA).

Η σημασία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων για την ανάπτυξη της χώρας είναι προφανής καθώς δεν νοείται πραγματική οικονομία χωρίς ισχυρό και σύγχρονο τραπεζικό σύστημα.

Η πολιτική εξουσία λοιπόν, οφείλει να συμβάλλει προς αυτή την κατεύθυνση, να ενισχύσει το ρόλο των τραπεζών και στις επικείμενες διαπραγματεύσεις με τους δανειστές για την επίλυση του προβλήματος των «κόκκινων δανείων» να αγωνιστεί για τη βέλτιστη και επωφελή λύση τόσο για ελληνικές τράπεζες όσο και για τους πολίτες.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Ελλάδα από το 2009 βρίσκεται στη δίνη μιας οικονομικής κρίσης η οποία αποτελεί μέρος και έκφραση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που είχε εκδηλωθεί ένα χρόνο νωρίτερα, αλλά ταυτόχρονα είναι και αποτέλεσμα των χρόνιων προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας, των λανθασμένων επιλογών και χειρισμών που ακολουθήθηκαν καθώς και του ελλείμματος πολιτικής αφού διαχρονικά το πολιτικό προσωπικό της χώρας δεν αποδείχτηκε ικανό να διαχειριστεί ορθά μια σειρά θεμάτων μεταξύ των οποίων τα οικονομικά και τα δημοσιονομικά.

Το πρόβλημα του δημοσίου χρέους είναι θέμα συνυφασμένο με την νεώτερη ελληνική ιστορία. Στα χρόνια που ακολούθησαν μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η χώρα ήταν κυριολεκτικά κατεστραμμένη από τις πολεμικές συγκρούσεις και τις εμφύλιες διαμάχες, από τη δεκαετία του '50 όμως ξεκινώντας από μηδενική βάση, μπήκε σε τροχιά ανόρθωσης και ανάπτυξης. Ωστόσο, το δημόσιο χρέος και τα ελλείμματα εμφανίστηκαν ξανά κατά τη δεκαετία του '80 και στις αρχές της δεκαετίας του '90. Κάπου εκεί έγινε μια προσπάθεια τιθάσευσής τους με στόχο την είσοδο της χώρας στην ΟΝΕ. Από το 2004 όμως άρχισε πάλι η ανοδική τους πορεία με αποκορύφωμα το 2009 όπου υπάρχει αδυναμία εκπλήρωσης των υποχρεώσεων της χώρας.

Ο λόγος που συνέβη αυτό ήταν το γεγονός ότι ασκήθηκαν πολιτικές που έδιναν έμφαση στις κοινωνικές παροχές και στον δημόσιο τομέα χωρίς όμως να εξασφαλιστεί η παραγωγική διαδικασία, η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και οι υποδομές για την ανάπτυξη της χώρας. Τα δε κοινοτικά κονδύλια δεν αξιοποιήθηκαν με ορθό τρόπο με αποτέλεσμα να μην επιτυγχάνονται οι στόχοι των προγραμμάτων.

Οι δανειακές υποχρεώσεις της χώρας, η φούσκα του χρηματιστηρίου το 1999, η υπερχρέωση για τα υπερτιμημένα κόστη των ολυμπιακών έργων και η ανάγκη για νέο δανεισμό συνέτειναν στην αύξηση του δημοσίου χρέους. Η ελληνική οικονομία αντιμετώπιζε ανέκαθεν πολλά διαρθρωτικά προβλήματα και εμφάνιζε πολλές μακροοικονομικές ανισορροπίες. Επίσης, για πολλά έτη ακολουθήθηκε πολιτική βασισμένη στις σπατάλες, στις υπερτιμολογήσεις δημοσίων έργων και στο ρουσφετολογικό κράτος.

Έτσι, όταν ξέσπασε η παγκόσμια οικονομική κρίση το 2008, η Ελλάδα βρέθηκε ανήμπορη και ανίκανη να αντιμετωπίσει τις επιπτώσεις αυτής της κρίσης. Το κράτος και τα νοικοκυριά είχαν υπερχρεωθεί, τα κρατικά έσοδα άρχισαν να μειώνονται ενώ

παράλληλα οι κρατικές δαπάνες και οι δαπάνες για την εξυπηρέτηση του χρέους δεν μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν, καθιστώντας έτσι ορατό το σενάριο της χρεοκοπίας. Ακολούθησε η προσφυγή στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) ενώ η χώρα αναγκαστικά μπήκε και στον ευρωπαϊκό μηχανισμό στήριξης.

Οι λανθασμένες πολιτικές που ακολούθησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις μετά τη μεταπολίτευση, οδήγησαν σε μεγάλη αύξηση των δημοσίων δαπανών που με τη σειρά τους δημιούργησαν μεγάλα ελλείμματα καθώς δεν υπήρχαν και τα αντίστοιχα φορολογικά έσοδα. Πολιτικοί, πολίτες και επιχειρήσεις καλλιέργησαν νοοτροπίες που δεν συνάδουν με τη σύγχρονη αντίληψη για την οικονομική ανάπτυξη. Να υπενθυμίσουμε μερικές εξ αυτών: αθρόες προσλήψεις στον δημόσιο τομέα ανεξάρτητα από πραγματικές ανάγκες, πρόωρες συνταξιοδοτήσεις, υπερτιμολογήσεις κρατικών προμηθειών, παραοικονομία, φοροδιαφυγή, εισφοροδιαφυγή, γραφειοκρατία, δαπανηρά δημόσια έργα χωρίς ιεράρχηση της χρησιμότητάς τους και γενικώς αμφιλεγόμενες κρατικές επενδύσεις.

Παρά τις συνεχείς διακηρύξεις των κομμάτων που εναλλάσσονταν στην εξουσία για πάταξη των φαινομένων αυτών, τίποτα δεν άλλαζε, αντιθέτως, οι εκάστοτε κυβερνώντες υπέκυπταν σε οργανωμένα συμφέροντα και με πράξεις και παραλείψεις τους συνέτειναν στη επιδείνωση της κατάστασης, με αποτέλεσμα το κράτος να στερείται εσόδων που θα εισέρεαν στα κρατικά ταμεία αν όλοι εκπλήρωναν στο ακέραιο τις φορολογικές τους υποχρεώσεις.

Όπως προαναφέρθηκε, η συσσώρευση χρέους έγινε σταδιακά ενώ από τη δεκαετία του '90 ανήλθε σε ποσοστά άνω του 100% του ΑΕΠ, γεγονός που απαιτούσε υψηλές δαπάνες για την εξυπηρέτησή του. Παρά τις προσπάθειες για τη σταθεροποίησή του σε αυτά τα επίπεδα, αυτό δεν κατέστη κατορθωτό αφού ενέσκηψε η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση το 2008. Η διατήρηση του χρέους σε τόσο υψηλά επίπεδα καθιστούσε τη χώρα ευάλωτη σε περίπτωση έλευσης κάποιου απρόσμενου όπως και τελικά συνέβη. Σε αυτό το κρίσιμο σημείο έγιναν εκ μέρους της ελληνικής κυβέρνησης δύο σημαντικά λάθη. Πρώτον δεν ελήφθησαν άμεσα μέτρα για τον περιορισμό των ελλειμμάτων και τον καθυσχασμό των αγορών και δεύτερον δεν αποκαλύφθηκαν τα πραγματικά δημοσιονομικά στοιχεία στις αρμόδιες υπηρεσίες της ΕΕ και εν τέλει στον ελληνικό λαό.

Το ελληνικό μεταπολιτευτικό μοντέλο ανάπτυξης απέτυχε παταγωδώς καθώς αυτό χαρακτηρίζεται από μικρή τάση για τεχνολογικό εκσυγχρονισμό και συσσώρευση κεφαλαίου, από υψηλή ροπή για εισαγωγές και χαμηλό δείκτη εξαγωγών καθώς και

από μια κρατοκεντρική επιχειρηματικότητα που διαπλέκεται με το κομματοκεντρικό κράτος.

Σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της ΕΕ, η Ελλάδα παρουσιάζει τα μεγαλύτερα ελλείμματα και το μεγαλύτερο δημόσιο χρέος ενώ ταυτόχρονα δαπανά μεγάλο ποσοστό για την αποπληρωμή τόκων.

Για να ξεπεραστεί αυτή η δύσκολη κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει η χώρα πρέπει να καταστεί το χρέος της βιώσιμο, να μπορεί δηλαδή να εξυπηρετηθεί. Η συνταγή της σκληρής λιτότητας που έχει δοθεί μέχρι τώρα από τους δανειστές, έχει αποτύχει παταγωδώς. Είτε το ομολογούν, είτε όχι, γνωρίζουν πολύ καλά ότι ένα τέτοιο δυσθεώρητο δημόσιο χρέος που αγγίζει το 179% του ΑΕΠ, δεν είναι διαχειρίσιμο από μια χώρα σαν την Ελλάδα που δεν διαθέτει ισχυρή παραγωγική βάση και ικανοποιητικές υποδομές. Απαιτείται λοιπόν, ρεαλιστική και γενναία απομείωση του χρέους με βάση τις δανειακές υποχρεώσεις/διαθέσιμη ρευστότητα ώστε από τα πρωτογενή πλεονάσματα της ελληνικής οικονομίας να καλύπτονται οι δανειακές υποχρεώσεις, στα πλαίσια πάντα των αντοχών του ελληνικού λαού. Παράλληλα, απαιτείται μείωση των επιτοκίων και επιμήκυνση της αποπληρωμής του χρέους ώστε να είναι ευκολότερη η καταβολή των τοκοχρεολυσίων. Τα πρωτογενή πλεονάσματα πρέπει να είναι αποτέλεσμα ανάπτυξης και όχι δημοσιονομικής λιτότητας.

Επιπλέον, πρέπει να εξεταστεί κατά πόσο είναι εκμεταλλεύσιμη η άποψη του Paul Kazarian για τον υπολογισμό του ελληνικού δημοσίου χρέους μέσω των διεθνών λογιστικών προτύπων IPSAS.

Επίσης, είναι αναγκαίος ο εκσυγχρονισμός της ελληνικής οικονομίας. Αυτό σημαίνει ριζική αναδιάρθρωση της δημόσιας διοίκησης, προαγωγή των κοινωνικών θεσμών με ιδιαίτερη έμφαση στην παιδεία, εκσυγχρονισμένο και ευέλικτο τραπεζικό σύστημα, διευκόλυνση επενδύσεων προκειμένου να τονωθεί η εγχώρια παραγωγή και να αυξηθούν οι εξαγωγές.

Ακόμη, αναγκαία προϋπόθεση για την φυγή της οικονομίας προς τα εμπρός, είναι ο εξορθολογισμός των δημοσίων δαπανών μέσω αναδιρθρώσεων-ανακατανομών με στόχο να μειωθεί το λειτουργικό κόστος καθώς και η κατάργηση των πελατειακών σχέσεων μεταξύ πολιτών και πολιτικών με την εφαρμογή κριτηρίων αξιοκρατίας.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στην ανάγκη βελτίωσης και απλοποίησης του φορολογικού συστήματος και στην καταπολέμηση της φοροδιαφυγής. Η εμφάνιση των ελλειμμάτων και η διόγκωση του χρέους, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη φοροδιαφυγή, στην παραοικονομία και στην πλημμελή λειτουργία των φορολογικών μηχανισμών.

Τέλος, πρέπει να δοθεί έμφαση στην παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας ώστε να επιτευχθεί βιώσιμη ανάπτυξη. Το νέο μοντέλο επιχειρηματικότητας πρέπει να χαρακτηρίζεται από καινοτομία και βελτιωμένη παραγωγικότητα και εξωστρέφεια.

Εν κατακλείδι, αναφορικά με το δημόσιο χρέος θα μπορούσαμε να επισημάνουμε τα εξής:

Πρώτον, το δημόσιο χρέος είναι μια απαίτηση της παρούσης γενεάς έναντι των μελλοντικών γενεών οι οποίες θα κληθούν οπωσδήποτε να την εκπληρώσουν.

Δεύτερον, το δημόσιο χρέος έχει αυξητική τάση η οποία μπορεί να ανακοπεί μόνο εφόσον τα δημόσια έσοδα αντισταθμίζουν τις δημόσιες δαπάνες.

Τρίτον, είναι καλύτερο για μία χώρα να ανατροφοδοτεί το δημόσιο χρέος της από την εσωτερική αποταμίευση παρά από τον εξωτερικό δανεισμό.

Τέταρτον, η έλευση μιας κρίσης δημοσίου χρέους είναι περισσότερο συνέπεια της απώλειας εμπιστοσύνης των αγορών παρά της υπέρβασης κάποιων οικονομικών δεικτών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αργεΐτης, Γ.(3/2013) «Κρίση Χρέους, Λιτότητα & Οικονομική Κρίση: Υπάρχει Διέξοδος» Παρατηρητήριο για την Κρίση. Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)
- Αργεΐτης, Γ.& Δαφέρμος, Γ. & Νικολαΐδη Μ.(2011), «Κρίση δημοσίου χρέους στην Ελλάδα: Αίτια και προοπτικές», Αθήνα Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
- Αργεΐτης, Γ.(2011) «Η Δημοσιονομική Κρίση της Ελληνικής Οικονομίας: Αποτυχία της Ελλάδος και της Ευρωπαϊκής Ένωσης» στο Βλάχου, Α.& Θεοχαράκης, Ν. & Μυλωνάκης, Δ. (επιμ.), «Οικονομική Κρίση και Ελλάδα», Αθήνα: Gutenberg
- Attali Jacques (2011) «Παγκόσμια Κατάρρευση σε 10 χρόνια; Δημόσιο Χρέος: Η Τελευταία Ευκαιρία» Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- Βαβούρας Ι. (1995) «Προβλήματα Οικονομικής Πολιτικής» Εκδόσεις Παπαζήση
- Ζουμπουλάκης Μιχαήλ, Foreign Affairs Hellenic Edition 26/06/2015
- Κότιος Α., (4/2011), Η Ελλάδα η ΟΝΕ και η Κρίση. Σειρά Ερευνητικών Εργασιών 17(1)
- Κότιος, Α., Γαλανός, Γ., και Ρουκανός, Σπ., (2012), Η Ελληνική Κρίση και η Κρίση του Συστήματος Διακυβέρνησης της Ευρωζώνης.
- Μανεσιώτης Β. –Reischauer R. 2002 «Η δημοσιονομική πολιτική στην Ελλάδα και η ΟΝΕ» Bryant R. & Γκαργκάνας Ν. & Τάβλας, Γ. (Οικονομικές Επιδόσεις & Προοπτικές τις Ελλάδος).
- Νικηφόρου Μ. - Παπαδημητρίου Δ. - Gennaro Zezza 2015/2 «Το πρόβλημα του ελληνικού δημόσιου χρέους» Levy economics Institute of Bard College.
- Τσουλφίδης Α. (2009) Οικονομική Ιστορία της Ελλάδας, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, β' έκδοση.
- Φίλιππας Νικόλαος, Διαχείριση Δημοσίου Χρέους σε ένα Πολύπλοκο Περιβάλλον, www.oe-e.gr/news/ekdoseis/oikonomika-xronika/oikonomika-xronika-teuxos-147-aidiko-afieroma-gia-to-xreos/374
- http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL03/-ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_finance.../el
- www.tradingeconomics.com/japan/government-debt-to
- www.usgovernmentdebt.us

-<http://www.capital.gr/oikonomia/3029309/pos-to-elliniko-dimosio-xreos-tha-emfanistei-polu-kato-apo-to-60> 6/6/2015

-<http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1155476/pol-b-kazarian-to-xreos-antagonistiko-pleonektima-tis-elladas> 4/10/2016

-<http://www.kathimerini.gr/897907/article/epikairothta/politikh/pol-kazarian-to-xreos-ths-elladas-einai-mikrotero/> 24-2-2017

-<http://www.taxheaven.gr/> ΤτΕ - Επισκόπηση 2017 - Μη εξυπηρετούμενα δάνεια, 13/1/2017

-www.pdma.gr/el/ (Οργανισμός Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους)